

CSÁTH GÉZA

VÁLOGATOTT ELBESZÉLÉSEK

TARTALOM

FEKETE CSÖND
A VARÁZSLÓ KERTJE
A BÉKA
MESÉK, AMELYEK ROSSZUL VÉGZŐDNEK
A SEBÉSZ
A VARÁZSLÓ HALÁLA
APA ÉS FIÚ
DÉLUTÁNI ÁLOM
ANYAGYILKOSSÁG
ÓPIUM
A KÁLVIN TÉREN
SCHMITH MÉZESKALÁCSOS
GYILKOSSÁG
GIMNAZISTA FANTÁZIÁK
MUZSIKUSOK
TREPOV A BONCOLÓASZTALON
ELFELEDETT ÁLOM
A KIS EMMA

FEKETE CSÖND

Leírom ide, doktor úr, hogy miről van szó. Az öcsémről, a szőke, piros képű kisfiúról, akinek sötét szemei mindig a messzeségbe néztek. És még egy dologról. A fekete csöndről.

Egyszerre nőtt meg.

Tegnap este még egészen kicsiny, kedves, pötyögő gyermekecske volt. És reggelre nagy kamasz lett. Iszonyú izomzattal, vastag sörtehajjal és gonosz, égő, félelmes szemekkel. Ó, hogy fáj a szívem ezen a reggelen. Tudtam, éreztem... hogy jó a fekete csönd. Óriási denevérszárnyakon.

Tele lett a rózsabokros, tiszta kis udvarunk utálatos, bűzös dudvákkal. A ház tetejéről lehullott a cserép, s a falakról lepattogott a vakolat.

S jöttek borzasztó éjjelek. Kishúgaim álmukból hangosan fölsírtak. Apám meg édesanyám meggyújtották a gyertyát, és álomtalan, üres arccal néztek egymásra. Senki se tudta, mi történik, és mi fog történni. Csak én. Csak én. Én éreztem, hogy jó a fekete csönd.

Richard, az állati, undok kamasz, pénteken kitepte az udvaron a fiatal fákát, és lassú tűzön megpirította a fehér cicát, az Anikóét. A kis állat irtózatosan vonaglott, amíg gyenge, rózsaszínű bőre barnára pörkölődött.

Hogy sírtunk mindannyian. Richard pedig röhögve otthagyt bennünket.

Éjjel betört a zsidó boltjába, és kiszedte a pénzt a fiókból. Elszaladt vele, és elszórta az utcán. Reggel az ágyában aludt, amikor láttuk, hogy át van löve a tenyere. A csendőr lötte át. Édesanyánk letérdelt az ágy mellé, és gyengéden lemosta a vért. Richard nyugodtan aludt.

Ó, milyen utálatos volt.

Körülállottuk és sirattuk Richardot, a szőke, piros képű fiúcskát. És szorongva vártuk mindannyian a fekete csöndet.

Az édesapám egyszer kétségbeesve rákiáltott:

- Richard! Te gaz, gonosz állat, menj közülünk, ne lássunk többé!

Richard nem szólt semmit, de megette a húst mind, ami a tálban volt. A húgaim sóvárogva nézték, amint felfalta az ételt egymaga. Az apám az édesanyámra tekintett. Könnyes volt a szemük. Láttam, hogy apám halálsápadt, reszket. Félt Richardtól.

Fölugrottam és arcul ütöttem Richardot. Ő a falhoz vágott engem, és kirohant a szobából.

Lázasan feküdtem az ágyamban. Még vérzett is a fejemen a bőr, ahogy Richard megcsúfolt. Akkor jött meg. Éjjel. Betörte az ablakot, s a szobában termett. A szemeim közé vigyorgott, és rikácsolva beszélt:

- Fölgyújtottam az ispán házát, mert a lánya benn alszik a szobában, hófehér ágyban. A melle lassan emelkedik fel-le. Azután belekap az ágyába a tűz. Az én tűzem. Tüzes ágyban ébred föl. És a fehér lábát sötétbarnára csókolja a piros tűz. És kopasz lesz a feje is, mert a haja elég. Kopasz! Hallod, kopasz. Az ispán gyönyörű szőke lánya kopasz lesz.

Elvittük Richardot az orvoshoz. Azt mondta, hogy Richard bolond.

Miért lenne bolond? Miért éppen bolond?

Nem, ó, nem. Mindez a fekete csönd miatt volt. Jól tudom én azt.

Elvittük a bolondokházába. Amikor észrevette, hogy az ápolók megfogják, nekik esett. Véresre verte valamennyit. Azok aztán megkötözték, és vaspálcákkal ütötték dühös káromkodások közben. Richard véres tajtékot köpött a szájából, és bömbölt. Ó, de hogyan, milyen iszonyatosan süvöltő hangon. Megtöltötte a hangja a levegőt, mérföldekre.

Mikor apával hazautaztunk a tébolydából, észrevettem, hogy a vasúti kocsik sarkai is tele vannak azzal az iszonyatos hanggal. Ha odaértél az ujjaddal valahová, menten kitört az elrejtőzött szörnyű bömbölés.

Richard még az éjjel hazaszökött. Széttörte az ablak vaspántjait. Leugrott az útra. A homloka bezúródott. De azért hazajött. Szaladva.

...És nyomában a fekete csönd.

Hajnal volt, három óra. Ébren voltam, amikor Richard hazatért. Jól hallottam mindent. A kapun mászott be.

A fekete csönd pedig beborította a kis házunkat nedves, undok szárnyaival.

A virágok elhervadtak a kertben. Az alvókat nehéz, kínos álom lepte meg. Csikorogtak az ágyak, nyögő, fájdalmas sóhajtások hallatszottak.

Csak én voltam ébren, és füleltem.

Richard halkan átsietett az udvaron. Bejött a szobánkba, ahol azelőtt együtt aludtunk. Én nem mertem mozdulni. De Richard nem is törődött velem. Zihálva ledőlt az ágyra és aludt.

Ezután úgy történt minden, ahogy a fekete csönd akarta. Ránehezedett a mellemre, és belebújt a vérem csöppjeibe. Irtózatoss volt. Menekülni akartam tőle, de odaköltözött az ágyamhoz, és károgya a fülembé sűgött iszonyú rémségeket.

Fölkeltem. Előkerestem a kötelet. Egy erős hurkot kötöttem rá, és odalopóztam Richard ágyához.

Úgy éreztem, mintha az agyvelőmet és a vállaimat mázsás kövek nyomnák. A térdeim roskadoztak.

Nagy, véres feje alatt átdugtam a kötelet, és belefűztem a végét a hurokba.

Egy kicsit vártam.

Richard mélyen hörgő lélegzettel aludt. Jól tudtam, hogy ha fölébred, megöl mindannyiunkat, hogy rá fog ütni öklével édesapánk szomorú arcára, hogy a hajuknál fogva végigvonszolja kis húgaimat az udvaron. Nem is haboztam hát egy pillanatig se. Teljes erővel nekifeküdtem a huroknak. Richard levegő után kapkodott, de nem ébredt föl; azután egy iszonyút nyögött, és kirúgta az ágy fenekét. Állati nagy teste vonaglott a kezeim között, de nem sokáig.

Egyszer csak hallottam, amint a fekete csönd elkezd kacagni. Őrületesen, hangtalanul. Elöntött a hideg rettegés.

Richard kihűlt teste összezsugorodott a kezeim közt.

Gyertyát gyújtottam.

Az ágyban egy kis gyöngye gyermek feküdt. Szederjes kék arccal.

Az én kis bolondom volt, a szőke, piros képű, petyegő Richard öcsém. És sötét szemei a végtelenbe néztek.

A fekete csönd pedig - tisztán hallottam - kacagott.

Azt szeretném, hogy ne halljam többé ezt a kacajt, mert akkor fáj nekem a hátamban és a fejemben, és nem akarom látni a kis Richard sötét szemeit, amelyek a végtelenbe merednek; mert ez összeszorítja a torkomat, és sohase tudok aludni. Egyáltalán, doktor úr, nem tudok rendesen aludni.

A VARÁZSLÓ KERTJE

A pályaudvar kapuján két magas termetű, nyúlánk fiatalember lépett ki az állomás előtti térre. A következő pillanatban megismertem őket.

- A Vass fiúk!

Együtt mentünk be a városba. Az enyhe júniusi délutánban valami nagyon kedves érzés volt az. A gimnáziumban elválhatatlanok voltunk. Érettségi óta - négy esztendeje - nem láttam őket. Külföldön tanultak. Nagyon megörültek a találkozásnak.

Az arcuk még nem férfiasodott meg végképp. Finom orrukon, a mozgékony, okos szemükön a későn érő, intelligens emberfajta karaktere. Modorukban ugyanaz a világfias szívésség és kedvesség, amely annyira szokatlan volt a gimnáziumban, s mégis mindenkinek tetszett.

Gyalogolva haladtunk végig a főutcán és a főtéren. Siettek. Két óra múlva tovább kellett utazniuk.

- Tulajdonképpen csak a varázsló kertjét jöttünk megnézni - szólt az idősebb Vass fiú.

- A varázsló kertjét? Hol van az? - kérdeztem.

- Igaz, te ezt nem tudod. Persze, akkor nem mondtuk el senkinek a dolgot. Majd meglátod, eljössz velünk, ugye? Nincs messze...

A főtér felől a templomnak tartottunk. Végighaladtunk a parkon. Az öreg gimnáziumi hittanárunk ott ült a rendes padján, egy könyv olvasásába merülve. Köszöntünk neki. Barátságosan integetett. Azután megkerültük a templomot. A fiúk egy vak utcába vezettek, amelyről eddig semmit sem tudtam. Az utca szűk volt, és körülbelül kétszáz lépés hosszú. Sajátságos! - ilyen házakat, mint itt, sohase láttam a városban. Alacsonyok és kezdetlegeseek voltak, de vagy az ablakok hajlásában, vagy a kapuk faragásában és formájában volt valami ósdi. Az utcán padokon és székeken öreg emberek és bánatos arcú, sápadt asszonyok ültek, apró lányok söpörték és öntözték a földet. Kocsikeréknek nyoma se látszott.

Az utolsó ház előtt állapodtunk meg. Azaz - tulajdonképpen ház nem is látszott, csak kerítés. Festetlen, magas fakerítés; olyan sűrű, hogy a kezét rajta bedugni nem lehetett, és egészen közel kellett hajolni, hogy az ember megláthassa, mi van mögötte.

Kábító virágillat csapott meg. A kerítés megett kert volt; nem nagyobb, mint egy kis szoba. A talaja körülbelül a derekunk magasságáig fel volt töltve. És tele az egész kert virággal.

Sajátos növényvilág tenyészett itt. Hosszú szárú, kürt-alakú virágok, amelyek szirmai mintha fekete bársonyból volnának. A sarokban liliombokor, óriási kelyhű fehér liliomokkal megrakodva. Mindenütt elszórva alacsony, vékony szárú fehér virágok, amelyeknek egy szirma, csak egy szirma, gyenge piros színű volt. Úgy tetszett, hogy ezek bocsájtják azt az ismeretlen, édes illatot, amelyet szagolva az ember azt hiszi, elakad a lélegzete. A kert közepén egy csomó bíborpiros, kövér virág terpeszkedett. Húsos, selymes fényű szirmaik hosszan lógtak le egészen a magasra nőtt, haragoszöld színű fűbe. Mint egy kaleidoszkóp, úgy hatott ez a kis csodakert. Közvetlen előttem a nőszirmok lila virágai nyíltak. Százféle virágillat tevődött össze a bódító szagában, s a szivárvány minden színét megtalálhattad a virágok színében.

A kert végében, a kerítéssel szemben egy kis ház gubbaszkodott. Zöld zsalus két ablaka mindjárt a földszint magasságára nyílt. Ajtót nem lehetett látni. A háztető az ablakok felett mindjárt összehajlott. Nagy padlásnak kellett ott lenni. Közvetlenül az ablakok előtt kék

szegfűket fedeztem fel. Vagy négy percreg némán bámultuk ezt a tíz négyszögméternyi kis csodabirodalmat.

- Látod, ez a varázsló kertje - mondotta a fiatalabb Vass.

- És ott a házban lakik a varázsló - folytatta a másik.

- És ott laknak a rablók is.

- Kicsodák? - kérdeztem.

- A rablók, a varázsló tanítványai és rabszolgái.

- Ők kimennek rabolni a városba. Ilyenkor mennek ki, föld alatti utakon. A templompadláson bukkannak föl, és a toronykötélen ereszkednek le. Barna köpenyük alatt egy kis olajlámpát rejtegetnek, és övükre akasztva álarcot, töröket, pisztolyokat visznek.

- Csendesen lopóznak be a házakba, vagy az ablakokon másznak be. Kis csákányaikkal pár pillanat alatt felkapaszkodnak az emeletes házak szobáinak nyitva hagyott, sötét ablakain.

- És azután gyorsan a szekrényekbe bújnak.

- Senki, aki a házban lakik, észre nem veszi őket, és akkor már elhelyezkednek a ruhák és skatulyák között. Meggyújtják kis lámpásaikat, és nesztelenül várnak.

- Várnak, még mindenki le nem fekszik, és akkor kibújnak, végigjárják a szobákat, feltörrik a zárat, levágják a gyerekek fejét, és töröket otthagyják az apák szívében.

- És elviszik a kincseiket a varázslónak.

Mintha valami elfeledett, régi verset mondott volna fel a két fiú, úgy mondták el a varázsló barlangjának titkait. Ezalatt folyton néztük a kertet.

- Elképzeled most, mi van ott benn? - kérdezte a fiatalabb Vass.

A bátyja felelt helyettem:

- Itt, a zsalus ablak megett van a rablók hálósobája. Alacsony, vakolt odú. A falon egy lámpás pislog, és jobbra-balra hat-hat szalmazsák a földön. Az egyik oldalon hat rabló alszik, összekuporodva; az arcukat se látni.

- A másik oldalon üres a hat ágy.

- A rablók már a föld alatti utakon elindultak véres munkájukra.

- Amikor fölébrednek, négykézláb másznak ki a szobából, mert az alacsony helyen fölállni lehetetlen.

- A varázsló akkor enni ad nekik. Gonosz, fekete szemével mintha azt mondaná: egyetek, és hozzatok nekem sok kincset, aranyat, ezüstöt.

- A rablók friss békákat és gyíkokat esznek, továbbá több éves cserebogarakat kapnak csemegéül, amelyek, mint befőttek, üvegekben állanak a varázsló kamrájában.

- Azután menniük kell. A varázsló pedig meggyújtja a lámpását, mely egy koponyában van elhelyezve, és virraszt a szobájában. Olvas, örködik. Nehogy baj érje a rablókat.

- Nehogy felébredjenek a kutyák vagy a gyerekek.

- És mikor keleten szürkülni kezd már az ég, akkor idejön: lefekszik a kertbe.

És akkor minden virág leánnyá változik. Ő pedig hempereg a virágok között...

- Míg csak haza nem jönnek a rablók, és akkor átveszi a zsákmányt, elrakja a föld alatti raktáraiba, és aludni térnek mindannyian. És egész estig csendes, kihalt a ház.

- A szomszédok közül senki se tudja, hogy ki lakik itt...

Néhány percig szótlánul néztük a varázsló kertjét; akkor az egyik Vass fiú hirtelen megnézte az óráját.

- Huszonöt perc múlva indul a vonatunk - mondotta, és könnyen sóhajtott.

- Mennünk kell - mondta a másik.

A keleti égen már látszottak a csillagok. Az utcában csend volt, mint a temetőben; sehol egy élő lélek kívülünk.

Visszaindultunk. Szótlánul haladtunk a templomig. A két Vass fiú elmélázva nézett maga elé. Megkerültük a parkot. A kútnál három szolgálólány húzta a vizet. Jókedvűen nevettek, csinosak voltak. A két fiú rájuk nevetett.

A varázsló virágainak nyomasztó illata lassanként elszállt a mellükről. Egy bérkocsi haladt arra. Fütttyentettek. Mosolyogva búcsúztak, és könnyedén szöktek fel a kocsira. A kocsis a lovak közé csapott. És elrobogtak a villámfényes főutca felé.

A BÉKA

A békát utálok. Szeretek minden állatot, tudom, hogy egyformán fölséges alkotásai a természetnek, de a békától iszonyatosan undorodom.

Elmondom önöknek, hogy miért, bár ha csak ráemlékszem is a dologra, reszkető félelem fog el, a gyomrom rémületes undorban vonaglik, a szemeim előtt és a torkomon hideg, nedves varangyok mászkálnak, a füleimben egy békanyálzagú hang vartyog, és gerincoszlopomban görcsös, jéghideg iszonyat szaladgál. És én ma éjjel nem fogok aludni. Mégis elmondom, hogy miért iszonyodom a kicsiny békától: miért merednek meg az izmaim halálos izgalomban, amikor két békaszem pislogó, rohadt fényét látom a múltból az agyvelőmbé világolni.

A béka az az állat, mely az életemnek legnagyobb, legjelentőségesebb perceit okozta. Csakhogy ezek a percek számomra nem az öröm, hanem a borzalom percei voltak. Tudom, azt gondolják majd, hogy mindazt, amit elmondok, egy szegény, szerencsétlen ember mondja el önöknek, akinek a szeme káprázott; tudom, hogy legföljebb érdekesnek találják az esetemet. De kérem, gondolják el, hogy ezt tenniök embertelenség volna. Mert végigszenvedtem akkor ezer ember helyett azt az őrtető, kárhóztos félelmet, melyet ezer és ezer között nem ismer meg egész életében senki. Önök nem fogják megismerni. Gondolják el, és ne bámuljanak rám, hanem érezzék együtt velem.

Egy áprilisi esős éjszakán fölriadok az álmomból. A másik oldalamba fordulok, és próbálom folytatni az alvást. Hánykolódom, igazgatom a párnát, de nem sikerül az alvás. Ideges, lázas reszketés búvik lassan minden porcikámba, és valami ismeretlen félelem kezd reám szállni a csöndes sötétségben, mialatt künn az áprilisi eső esik, s mellettem a feleségem lélegzetét hallom.

Érzem, hogy ismeretlen félelem kerít mindjobban a hatalmába, és hogy nincs ellene védekezés sehol sem.

Először szabadulni próbálok tőle, olvasok magamban. Számokat adok és szorzok össze, a régi tanulóársaim nevét sorolom föl; hiába - nem sikerül. A félelem egyre erősebb lesz, és minden csepp vérembe beveszi magát, a szívem erősen dobog, a fejemben nyomást érzek, s mindenem hideg. Az izzadság kiüt a homlokomra.

S e pillanatban hang üti meg a füleimet. Egy hang, amely gyereksíráshoz és elkínzott állat nyögéséhez hasonló. Egy hang, amelyre meghül a velő a koponyámban, és a gerincemen rettenetes görcsös borzongás fut végig.

Hallgatózom.

A hang ismétlődik. Erősebben és erősebben. Hallatára idegeim minden szálát elállja a rettenet és a kín. Valami üvöltő, panaszos, hívó és fenyegető hang, amelyet majd végtelen messzeségben, majd közvetlen közelemben hallok, mintha az ágyam fájából és a szobabútorokból áramlana felém.

Mintha egy halálra kínzott kicsi gyerek nyöszörögne. Mintha valami kitépett szárnyú vén bagoly üvöltene az éjszakába az elmúlásról.

És a hang nem szűnik. Rövid szüneteket tart. Majd folyton erősödik, rémületesebbé és fájdalmasabbá válik.

Az egész testem csupa hideg veríték. Fölugrom az ágyból, gyertyát gyújtok, azután rohanok vele szobáról szobára. Megállok. Hallgatózom. A hang egyszer távolabbról, másszor közelebből hangzik. Reszketve és fülelve sietek újra és újra keresztül a szobákon. Mintha a hang a konyhából jönne. Valóban, amikor kiléptem, betöltötte az egész konyhát ez a nyögő, pokolian nyávogó, vartyogó hang.

Sietve keresni kezdtem, honnan jó. Egy sarokból hangzott, ahol a mosóteknő állott. Elveszem a teknőt. Egy állatot látok ott, akkorát, mint egy kis macska. Gömböcbe gabalyodva ült, és lomha mozdulattal felém fordult.

Béka volt. De milyen béka. Soha ezelőtt nem láttam olyant. Szőrök voltak a testén. A szemeiből zöldes lidércfény világolt. A teste halotti bűzt terjesztett. Undok nagy szájából csak úgy ömlött a rémületes hangok áradata. Mintha valami felsőbb hatalom parancsára végezte volna pokoli énekét.

Abban a pillanatban, ahogy megláttam, eszembe jutott valami, amitől a szívem verése megállt egy pillanatra.

A vidékünkön az a hit van elterjesztve, hogy amely házban ilyen szőrös béka éjjel megjelenik, ott hamarosan meghal valaki. Abban az időben több ilyen esetet hallottam. Egy szomszédunk - jó módú gazdaember - mondta nekem, hogy saját szemével látta az átkozott szőrös békát, és leánya, a szép, tizenennyolc éves Ágnes, rövid időre azután meghalt.

Akkor egy pillanatig se hittem a dolgot, végre is az ember nem hisz el meséket, ezenkívül a természetrajz se ismeri azt a békát, miért higgyem el tehát én.

De amikor ezzel a békával ott szemben álltam, minden csepp véremmel hittem rémséges jelentőségében. Villámgyorsan rávettem magam, és rátérdeztem a hideg, undok testére.

Hatalmas bömbölésbe kezdett, mely oly mély és erős volt, hogy lónyérítéshez hasonlíthatnám. Megrémültem, hogy a feleségem fölébred rá. Fölkaptam hát az állatot, és teljes erővel odacsaptam a konyha köves padlójához. Úgy koppant, mint egy vasgolyó, és hirtelen talpra állva, méternyi ugrással a sarokba igyekezett. Tehetetlenségemben ide-oda rugdosni kezdtem, s nem engedtem, hogy talpra álljon. Zöld varangynedvet lövellt ki a teste, és ez a nyúlós, bűzös folyadék jelölte az útját. Míg így időt nyertem a gondolkodásra, megpillantottam a favágó baltát, s elhatároztam, hogy azzal pusztítom el a szörnyet. Odatereltem tehát a sarokba, ahol a balta állott, azután fölkaptam a szerszámot, hogy gyorsan végezzek vele. Időt vesztettem-e, vagy hogy volt, nem tudom, de a varangy talpra állt, és villámgyorsan nekem ugrott, éppen a nyakamra, és megharapott.

Fogai voltak.

Leráztam magamról, és lefogtam. Reá térdeltem újra: megint azt az erős, nyerítő hangot hallatta. - Azután rávágtam a fejére a balta fokával. Zöld vér freccsent az arcomra, és éreztem, hogy a tehetetlen állat micsoda óriási erőfeszítést tesz, hogy elmeneküljön. Újra ütöttem, vágtam. Földaraboltam. Levágtam a lábát, a fejét, úgy, hogy a végén csak egy alakatlan, nyálas, bűzös, zöld tömeg feküdt előttem.

Mikor elvégeztem rémes munkámat - föllélegeztem, úgy éreztem, mintha talán sikerült volna megvédeni enyéimet a fenyegető halálveszedelemtől. Reszketve, fázva, de megkönnyebbülve mentem vissza a hálószobába. A feleségem csendesen, nyugodt lélegzettel aludt. Halovány arcán enyhe mosolygás lebegett. Odamentem és megcsókoltam, mire gyengén sóhajtott. Egy ideig szorongva néztem az arcát, azután fáradt és mély álomba merültem.

Másnap korán reggel, amikor felébredek - mert korán kelő ember vagyok - rémülve jut eszembe, hogy a béka tetemét, a véres baltát és az éjjeli küzdelem nyomait elfeledtem eltakarítani. Kiugrom az ágyból, és a konyhába sietek, hogy - ha lehet - még elejét vegyem annak, hogy a cselédek vagy a gyerekek meglássanak vagy megtudjanak valamit.

Csodálkozásomra nem volt semminek semmi nyoma. A balta a helyén állott. A konyha kövei tiszták, a szolgáló még nem jött be a cselédszobából.

Önök most azt mondják, kérem, hogy álmodtam. Tudják meg tehát, hogy a feleségem e nap után két hétre kiterítve feküdt.

MESÉK, AMELYEK ROSSZUL VÉGZŐDNEK

Első mese

A kisdíák buzgón tanult. Sorra vette a rendhagyó igéket, átismételte a ragozást, a hajtogatást. Majd a mondattant lapozta föl. Különös figyelmet fordított a mondathangsúly című fejezetre, amelyet eddig nem tudott kitűnőre, csak jóra. Azután becsukta a könyvet, és másikat vett elő.

Megint neki akart fogni a szorgos munkának, amikor halk lépteket hallott a háta mögött. Hátranézett. Egy szép szőke leány ment arra, a diák - aki mégse volt annyira kicsiny, hogy egy leány szépségét meg ne tudta volna becsülni - megnézve a leányt, így szólt magában:

- Szép egy leány!

De tanulni kellett, mert másnapra a tanár nagy felelést helyezett kilátásba, és ő nem törődött többé a szőke leánnyal.

Egy másik könyvet is áttanult, és éppen a harmadikba akart belekezdeni, mikor megint meglátta a szőke leányt. A szobából kifelé osont az ismeretlen leány, és a keze tele volt rablott holmival. A kezében volt a fiú kis puskája, órája - a legdrágább kincse -, ólomkatonái és más ilyen értékes dolgok. A fiú sokkal jobban szerette a puskáját, az óráját és ólomkatonáit, mintsem azokat csak úgy odaadta volna. Utánairamodott a leánynak, ki a lépcsőkön lefelé iparkodott. Megfogta és rákiáltott:

- Tolvaj, tolvaj!

A leány ránézett gyönyörű kék szemeivel, de erre a fiú ereiben megdermedt a vér.

A leány mosolygott:

- Én a halál vagyok - mondta -, mennünk kell.

És kézenfogta a fiút.

Második mese

Józsefnek hitták. Felnőtt, és nem akadt Putifárnéja. Mit tehetett? Nőgyűlölő lett.

Megjegyzem, hogy József nem Budapesten élt. Komoly meggyőződése, hogy Budapest megmentette volna Józsefet a nőgyűlölettől. Königsberg azonban nem tudta megmenteni. Mert ő Königsbergben élt.

A Józsefek - íme az emberi tökéletlenség! - nem bírják el, hogy egy Putifárnál házibarátként szerepeljenek, de belebetegsznek, ha e lehetőség nem áll elő. József tehát nőgyűlölő lett. Hirdette az asszonyok megvetését, és vaskos kéziratcsomókban szürke elméleteket dolgozott ki az ő kicsinységük mivoltáról. Emellett majd elolvadt, ha látott egy szép leányt. A lányok azonban nem siettek felé, mert József a saját hibáján kívül kopaszodni kezdett, és semmiképpen se lehetett mondani jó partinak. Egy József!!

És mégis, egy napon tűzbe dobta a kézirateit, kivasaltatta a cilinderét, a szalonkabátját, megfésülködött... és leánynézőbe ment.

Ekkor ötvenkét éves volt. Más világ járt. Már senki se hordta a kleodemeródot, még öreg asszonyok sem, sőt, a franciás fűző is végképpen kiment a divatból. (Ezt csak azért mondom, hogy jellemezzem a kort.) Egy dolog azonban a régi maradt, mert a leány anyja így szólt:

- Ön igen idős, uram, a leányom nem lehet a felesége!

József hazament, levetette a szalonkabátját, kiszedte a kályhából a kéziratok fekete, hamuvá lett roncsait, és tollat vett elő. Beleütötte a hegyét a tintásüvegbe, s nagy betűkkel felírta egy papírosra:

„A női nem bűnei.” Írta és kiadja: József.

Azután késő éjszakáig írt.

Harmadik mese

A kis doktor, miután kitüntetéssel letette a harmadik orvosi szigorlatot, komolyan kezdett gondolkodni, hogy megházasodik. Miért kezdett gondolkodni erről? - kérdezheti minden józan ember. Nos igen, mert szeretett egy leányt, igen, egy leányt, akinek szabályos és kerek volt a válla, izmos a háta (csak kevés, de anatómiailag igen jól elrendezett hájjal), fekete a haja és fekete a szeme. Satöbbi.

Egy napon végre jegyet váltottak.

Ekkor történt, hogy a leány megszúrta a kezét. A kis doktor zsebkendőjével szárította fel a vércseppet, mely a rózsás, szép ujjacska hegyén szivárgott ki, s azután lecsókolta még, ami maradt. De ez mellékes.

A fontos az, hogy másnap észrevette a vért a kis doktor a kendőjén. Egyet gondolt. Előszedte a mikroszkópját. Letörölgette a nagyítólencsét, belefűjt a fényes, sárga csőbe, megigazította a csavarokat. Azután kivágta a vérfoltot, és egy apró üvegedénybe tette. Majd titokzatos kis üvegekből öntözgetett hozzá, amelyeken ilyen furcsa - szeretném mondani, hátborzongató - fölírások voltak láthatók: C H O - NaOH - C H N S -. Így dolgozott a kis doktor. Pepecselt, áztatott, szárított fáradhatatlanul, és kukucskált a mikroszkóp csővébe. Azután újra kezdte. Hümmögött, izzadt. Végre kidülledt szemekkel bámult maga elé. A reggel is ott érte, amint a titokzatos nagyító gép mellett gondolkozott. De utoljára is határozott, mert másképp semmi értelme se lett volna a sok fáradságnak.

Lehúzta az ujjáról a jegygyűrűt, borítékba tette, hordárt hívatott és - visszaküldte.

Negyedik mese

Ott, ahol a tenger partjain kék köd ül - azért kék, mert a szárazföldi por ezt a ködöt soha be nem piszkítja: lévén a part csupa éles szikla -, állt egy szép, szőke fiú. Hatalmas vállú, szelíd tejarcú és aranyásárga hajú. Csak a szemei voltak tüzes feketék. És ez ott, a kék köd vidékén igen különös. De egyébként is, mindenesetre különös.

Ez a szép fiú, amint ott állt a parton, és nézte a végtelen tengert meg a lenyugvó napot - melynek vörös sugarai a kék ködöt ibolyaszínűvé változtatták -, egyszerre csak valami érdekeseget látott. Egy leányfejet, messze, benn a tengerben. Csábító, gyönyörű fej volt. Ragyogva, himbálva úszott ide-oda az opálszínű hullámokon. Mosolygott, és a szeme villáma beleütött a

fiú szívébe. A szőke fiú összerázkódott, azután gondolkodás nélkül vetkőzni kezdett. Ledobta ruháit. Egy párat nyújtózkodott, végigtapogatta a vállán és a lábszárain izmainak ruganyos, bátran feszülő kötegeit, és egy gyönyörű fejessel a vízbe ugrott.

- Be fogom érni a leányt öt perc alatt - mondta magában, amikor a hideg vízből kibukkant, és szívdobogva, acélos inakkal úszni kezdett. Óriási csapásokkal hasította a bíborfényben ragyogó hullámokat. Eközben folyton nézte a fejet.

Nemsokára váltania kellett az úszást a bal karra. Ezért kissé bosszankodni kezdett.

- Mi az - szólott magához -, hiszen én egy óráig is kibírom egyik oldalamon.

Tényleg, már egy órája úszott. Azonban a leányfej éppen olyan messze volt, mint az előbb. Csalogatva, mosolyogva, himbálva úszott tova, befelé. A fiú pedig nézte, és megfeszített inakkal folytatta az úszást.

Már leszállt az est, és vak sötétség volt a tengeren, amikor még mindig látni vélte a leányfejet, és erejét kétségbeesetten összeszedve, úszott előre.

Az egész éjjel irtózatossá vált fáradt úszásban múlt el.

- Utól kell érnem, ha az életem bánja is - mondta a fiú többször, magát biztatva.

Csak a hajnalt várta, a biztos irány miatt. Már halálosan ellankadva hasította a hullámokat, amikor a hajnal megérkezett. Amint az első sugár végigsiklott a tenger tükrén, mohón kereste szemeivel a leányfejet.

És a leányfej nem volt sehol.

Kereste, hol a part, azt se lehetett látni: köröskörül csak víz volt. Haragoszöld víz.

A fiú cinikusan így szólt:

- Ezt elhibáztam. Nem értem utól, és az életem is bánja!

És a hátára feküdt.

Ötödik mese

A nagyapó már igen-igen öreg volt, de azért mégis nagyon tudott örülni, amikor tavasz lett. És naponként többször is gyerekes vidámsággal sétált végig a kerten, bicegve, görcsös botjára támaszkodva. Megsimogatta a bokrokat, amelyeken pattogzottak a rügyek, és merengve nézte a vén fákat, amelyeknek ragyás törzsében az élet erői üzték-hajtották tova, föl az ágak felé a föld kövér, friss nedvességeit. Nagyszélű szürke kalapja alól mosolygott ilyenkor, mintha csak ezt mondta volna:

- Igen, élet, élet, nagyon szép mindez, ha az ember jól alszik, és sok kedves unokája van.

Nem gondolt a halálra, hiszen olyan jól érezte magát. Annyira benn élt az újraéledő természetben, hogy a halálról nem is gondolkozhatott. Mikor reggel megitta a kávéját, és elolvasta a vidéki újságot, nyugodtan, lassan előkereste a kerti kalapját, s ment gyönyörködni.

Május elseje volt; a nagyapó legkedvesebb virága, a vérvörös pünkösdi rózsza meghozta az első kinyílt virágot. Ugyanezen a napon dédunokája született a nagyapónak. Hosszan, szeretettel gyönyörködött a virágban.

- Leszakítom - mormolta -, és elviszem Margitkának; megnézem a kismamát, és megnézem a dédunokámat.

Elővette a bicskáját, és óvatosan le akarta vágni a rózsaszálat. Félig elvágta már a szárát, amikor úgy érezte, hogy nagyon gonosz dolgot cselekszik. Megcsókolta a virágot, s megviaszolta a szárát, bekötözte tiszta vászonrongyocskával. Egész nap furdalta a lelkiismeret a tette miatt. Hiszen máskor is leszakított már virágot, de ez most lehetetlen és gonosz dolognak tetszett előtte. Reggelenként aggodalmas szívvel sietett megnézni a szegény virágocskát. Néha majdnem hangosan kérlelte:

- Ne haragudjon reá; csupa véletlen volt az egész: hogyan is gondolhatna egy reszkető öreg ember arra, hogy valakit megöljön.

A rózsza azonban nem gyógyult meg. Hiába volt minden ápolás, fáradtság.

Egy reggelen széthullottak a szirmok sárga, beteg száráról. S a levelek is.

Ebben nincs is semmi csodálatos. És abban sincs, hogy a nagyapó a következő tavaszon már a föld alatt pihent.

A SEBÉSZ

A harmadrangú külvárosi kávéházban - ahová egy időben jártam - kezdettől fogva feltűnt nekem a sebész. Állandóan fekete, zöldre kopott, de tiszta szalonkabátot viselt. Sápadt arcához különösen illett a kuszált, őszbe vegyülő gesztenyeszín bajsza és nagy, mély fekvésű, fekete szemei. Ezekben a szemekben - mintha mindig könnyesek lettek volna - valami éjszakás, bohém csillogás volt. Csendesen, csaknem suttogva beszélt, amint az orvosok szoktak a konzíliumokon. A leglényegtelenebb beszélgetéseknél is, amelyeket a kávéházi vendégekkel az újságok tartalma felől folytatott, mélyen belenézett annak a szemébe, akivel beszélt. Mintha nagyon érdekelte volna őt az illető. A véleményét mindig olyan tökéletes, értelmes mondatokban mondta el, mintha a betegének adná ki rendeléseit. Ennek a kopott embernek nemes eleganciája olyanféleképpen hatott rám, mint a fakó, de igen finom bársonyszövetek, amelyeket ódon főnemesi kastélyokban láttam.

Megkérdeztem a pincért:

- Ki az az úr?

- Orvos, valamikor sebész volt. Másfél éve jár ide.

Egyszer meghallotta, amikor egy orvosi lapot kértem. Megszólított. Dicsérte az orvosi foglalkozást, kérdezősködött az egyetemről. Elbeszélgettünk, és közben nagy tudást árult el. Különösen feltűnt néhány pszichofizikai dolog, amelyet sehol se olvastam. Nagyon lebilincsel az az éles elméjű és fantáziára hajló aprólékossága, amellyel igen jelentéktelen dolgokról is nagy érdeklődéssel beszélt. Bámultam, hogy mennyire számolni tud a körülményekkel, mennyire megalkuszik az étellel, és hogy mennyire jól érzi magát benne. De hamarosan elbúcsúztunk a délutáni feketekávé után. (Én még siettem.)

Egyszer késő éjjel vetődtem a kávéházba. Ott ült egy asztalnál. Magában ült, és ivott.

Az abszintes poharat olyan mohó kéjvággyal vitte a szájához, olyan lassú, gazdaságos élvezéssel - szemeit lehunyva - itta a zöld pálinkát, hogy nem lehetett kétség: a sebész iszákos volt. Mégpedig csendes, szenvedélyes alkoholista, aki elveszett, aki egyenes úton halad a delírium tremens felé. Most egy pillanat alatt világos lett előttem a szemének különös fénye, a vágy nélküli életkedve, kicsinyeskedő éleselméjűsége. Ez az ember valamikor nem volt ilyen, nem lehetett ilyen. Az alkohol változtatta meg.

Mikor meglátott, összerezzen. Láttam rajta, hogy előttem - a kolléga előtt - szégyenli magát. Odahívott; rögtön hoztam abszintet magamnak is, amire elmúlt a zavara. Rövidesen észrevettem, hogy ez az ember ma ki akarja magát beszélni. Tíz perc múlva már benne is volt a mondanivalójában.

...Mert mi a fő, kolléga úr? Miért kínlódik az ember? És miért eszik? Miért szeret? És miért örül? Az életért. Ugye, nevetséges, aminek egyszer vége van. Ami elmúlik. De miért múlik el? Mi az az ok, amely megakadályozza, hogy a tudós befejezze munkáját, a művész kidolgozza terveit, az apák felneveljék gyermekeiket? Én rájöttem, hogy mi. Végtelen egyszerű a dolog. Miért múlik el az idő? - ez az első kérdés.

Hallgasson ide. Hát először is, nem az idő múlik, hanem - mi. Ez régi dolog. Ezt már Kant is tudta. Idő nincsen. De van nekünk egy tudási pontunk. Az a tudat, hogy a testünk kopik, hogy az agyvelőnk sorvad, hogy a betegség megöl... hogy idő van. Pedig mondom, idő nincsen.

Honnan szereztük ezt az életrontó szempontot? - ez a második kérdés.

Nos, ez az agyvelő fejlődésének egy ideiglenes maradványa.

Az embriológia halomszámra szolgál analógiákkal. Az ember, ugyebár, amikor kilépett az óvilági majmok sorából, otthagya a természetet. Az agyveleje erős fejlődésnek indult. Ismeretlen módon, olyan diszpozíciókat szerzett, melyekkel az énné és világnak a szemléletét egész új, mondjuk, magasabb dimenziókból végezhetné, mint azelőtt. Talán ez az új nézőpont rontotta meg az embernek a pszichikai boldogságát. Talán így került be az idő képzete az ember agyvelejébe. Talán ez a szempont, ez a relatíve tökéletlen és abszolúte magasabb, mindenesetre azonban ideiglenes - szemléleti pont az, amelyből mi azt a természeti ítéletet merítjük, hogy az idő múlik. Azt mondtam, hogy ideiglenes. Ezt nem kell magyarázni: a fejlődési maradványok lassankint tűnnek el. Tehát odáig jutottunk, hogy az idő ránehezedett az emberiségre. S itt tört reánk a halál, az öregség degenerációja, a baj, a fájdalom.

Súlyos dolog ez. Az időnek a mérge beleette magát a filozófiánkba, a művészetünkbe, a napi beszédbe. Az embernek, amint kinőtt a gyermekkorából, társává válik az idő gondolata, s el nem hagyja a halál percéig. Schopenhauer megírta a *Welt als Wille und Vorstellung*-ot, Shakespeare a lenni vagy nem lenni-t. Az időnek köszönjük az V. szimfóniát is, a Beethoven sorsszimfóniáját - amelynek haláltáncszerű témájában a másodpercek kérlelhetetlen egymás után való lepergését halljuk. S mindez semmivel se fejez ki többet, mint amikor az egész közönséges emberek felsőhajtának: „bizony, öregszünk!”

S itt egy érv van a kezemben. Azt mondtam, hogy ez az időképzet csak a gyermekkor után válik gondolkodásunk átkos szemüvegévé. Valóban így van. A kisgyereket egyáltalán nem bántja az idő múlása. Nemcsak azért, mert teste ruganyos, erős, és gondolatvilágát egyéb dolgok foglalják el, hanem elsősorban azért, mert a szellemi fejlődésnek egy alacsonyabb fokán áll. Ugye, a leendő embernek az embrionális életben egyszerű a vérkeringése, kopoltyúi vannak, szóval a faj fejlődésének megelőző stádiumain átmegy. De amikor a világra születik, már eltűnt nála mindez a kezdetlegesség - mondjuk, az emberi faj szempontjából: tökéletlenség, amely számára csak út volt, hogy eljusson a fejlődés azon relatív fokára, amelyen a mai kész ember van. De innen is van fejlődés. Lesz idő, amikor az ember még az embrionális életben keresztül fog menni azokon a stádiumokon, melyben a mai kisgyerek, sőt a kész ember van. Éppen ilyen szellemi embrionális állapot az idővel nem számoló gyerek állapota. De nézzük meg, mire a pszichéje kifejlődik: már az idő behálózta agyvelejét. S többé nem tud tőle szabadulni. Ez a szellemi fejlődési stádium, európai embernél, a tizennégy-húsz évek között kezdődik. Nem nehéz belátni, hogy lesz egy olyan idő is, amikor ezen az időszakon még gyermekkorában, sőt az embrionális állapotban át fog esni az ember. Akkor már jó lesz. De addig, addig!... s itt meg kell állanunk. Az orvostudomány hivatott arra, hogy ezt a szenvedést, ezt a fiziológikus betegséget az emberi nemről elhárítsa. S különösen manapság merül föl ez a kérdés elementáris erővel; amikor az embereket az idő gondolata jobban elfoglalja, mint valaha. A huszadik század fiát a kenyérkereset lázas lőtásfutása se tudja megmenteni attól, hogy bele ne essen ebbe a szomorúsági tébolyba.

Itt cselekedni kell, uram. A sebészet hasonló esetekben nincs arra kárhoztatva, hogy összetett kézzel bámulja a szenvedést okozó fiziológiai vagy patológiai jelenséget. Ha az idő-örület valamikor nem volt, és most van - akkor kétségtelenül helyének is kell lennie a centrumban. De ez csak föltevés, amelyre abszolúte nincs szükségem. Mert itt állok én. Én, aki tudományosan bizonyítom ennek a lélekfejlődési substratumnak - a substratum voltát. Bizonyítom. Megkeresem a helyét a velőben, az agyvelőben. Hangoztatom a sebészi eljárás lehetőségét és szükségességét. Végre az eljárást magát nyilvánosságra hozom, azaz a műtevést elvégzem, és véle a tudomány ítélőszéke elé állok.

Én megtaláltam az agyban az időt. Külsőleg nem különbözik a többi agysejttől, s mégis ez a fészke a betegségnek, a nyomornak, az elmúlás oktan bánatának. Az egyik emberben nagyobb tömegű, mint a másikban. Mint egy polip, nyúlványokat, kacsokat, ágakat bocsát a friss, egészséges velőbe: tehát gondolkozásunk minden momentumára.

Persze, a műtevő előtt óriási feladat áll. De a feladat egyszerű. Csak azt kell tudni, hogy mit vágjunk. Én tudom, és fel fogom ajánlani találmányomat egy embernek, aki mindenáron szabadulni akar az időtől, akit terhesen szorít az elmúlás gondolata. Segíteni fogok rajta.

Kibérelek egy óriási termet műtőteremnek. Tömve közönséggel. A közepén állítjuk fel a műtőasztalt. Három asszisztens foglalatoskodik az előkészületekkel. A teremben a tudomány és a pénz előkelőségei szoronganak vegyesen a szegény emberekkel. Végre elnémul a zaj. Felöltöm a köpenyt, a lábamra húzatom a gumicsizmákat. Nyugodtan mosom a kezemet, kiadom: kezdjék az altatást. Felkötöm a kötényt, felhúzom a kesztyűket. - Alszik? - Jó! - Az érverés rendben van? Helyes! Megtapintom a fejét. Lassan egy vágást teszek a tarkótól a fültőig. A közönség lélegzetét visszafojtva figyel. Látszövek merednek felém. A vérzést elállítom. Lefejtem a bőrt és izmokat egy fél tenyérryire. A csonthártyához raspatoriumot! A csontnál vagyok. Kérem a vésőt! Megcsinálom a nyílást, kihajtom a csontléket. Az agyhártyánál vagyok már. Óvatosan keresztül vágom. Félrehajtom, és a kezemmel behatolok az egyik hasadékba, hogy melyikbe, azt én tudom - és kiszedem az időt.

Egyszerűen kikanalazom az emberi bánat átkozott darázs-fészékét. Két perc, és minden készen van. Az idősejteket körüladatom egy tálcán. Azután bevarrom az agyburkot, beillesztem a csontléket. Az ereket elkötöm. A csonthártyát bevarrom. Azután izom- és bőrvarratok. Bekötöm a sebet. Készen vagyok, és fölébresztem az embert. (A sebész most fölkelt a székről, és szinte kiabálva folytatta.) Ez a jövő embere, az igazi új ember, aki friss, tiszta agyvelejével megfejti a mának titkait, a holnap igazságait. - Pontosan emlékszik mindenre, mert a tények nem múlnak el számára, hanem az öntudatban, mint egyenrangú erők sorakoznak. A közönség éljenez, tapsol. Én levetem a kötényt, és szürke, mindennapi ruhámban meghajtom magam. Az emberiség boldogsága szól hozzám egy örömvöltésben.

A seb három nap alatt gyógyul. Miért három nap alatt? Nem is sejti, kolléga úr? Egyszerű pedig ez is.

Hiszen nincs többé idő! Az a sok szellemi energia, amelyet az elmúlás csendes örülete elrabolt tőlünk, a miénk marad teméntelen életenergia alakjában.

S eljönnek hozzám a világ összes fejedelmei, hogy végezzem rajtuk a műtevést. - Sajnálom, uraim, szegény emberek előbb jelentkeztek, s azokkal különben is előbb kell végeznem, mert az esetük súlyosabb. A császárok persze várni fognak.

Egyszerű a találmányom, nemde, kolléga úr? Határozottan érdemes volt rajta gondolkodni.

De addig is, míg a sebészi beavatkozás ideje el nem jő, egy múltó értékű belgyógyászati szerünk van az idő ellen. Ez az abszint. Tisztán tüneti orvosság. Sokáig úgyse kell, mert a sebészi eljárás radikális és kitűnő. Isten éltesse, kedves kolléga úr!

A VARÁZSLÓ HALÁLA

A varázsló, egy harmincon aluli férfi, akinek arca már egészen szomorú, ráncos és kisgyerekes volt a sok ópiumtól, cigarettától és csóktól - hamvazószerdán, kora hajnalban haldoklott. Báltermekben vagy lakomán, nem tudom. Egy kis fürkében ült, szegény egyedül. Kétség nem férhet hozzá, hogy mire a nap felkel, már ki lesz nyújtózkodva, s maga is jól látta ezt. Nem volt szomorú miatta.

Megpróbált persze mindenféle varázslásokat, utoljára - még saját magán is, ami már a legnagyobb kockázat, de nem sikerült semmi, és hamvazószerda hajnalra, csúnya nagy kudarccal, be kellett fejeznie az életét. Hanyatt dőlt két székre az asztal mellett, és behunyta a szemét.

Az apja, egy kedves, erős, széles vállú ember jött legelőször. Alig ősz még és kemény járású.

- Megmondtam, hogy az ópiummal baj lesz. Hogy tönkre fog tenni. Nézz meg engem, ötven éves vagyok. Másképp éltem én. Egészen másképp.

Az anyja, egy sápadt, régen halott asszony, zsebkendőjével takarta el az arcát, és zokogva magához ölelte a varázsló fejét.

- Miért nem akartál, fiam, rendesen élni! Megházasodni. Most úgy pusztulsz el, mint valami kóbor kutya. A feleséged befogná a szemeidet. Én, látod, nem tehetem, mert halott vagyok. Hol van most az a sok nő, akik szerettek téged?

- Én nem szerettem egyiküket sem - mondta a varázsló. - Különben is, csak az kellene még, hogy nők előtt haldokoljak.

A varázsló nagyanyja, egy főkötős, pápaszemes öregasszony, lassan topogott arra. Kerek gombolyítógépét hozta a kezében, és a másikban a kis kanári madarat kalitkában. A zsebében kötés volt, egy harisnya, amely a varázsló számára készült.

- Én foglak megfürdetni, és még ma kész lesz az új harisnya, amelyben el fognak temetni.

A nagymama nagyon szerette a varázslót. Talán legjobban minden unokája közt. Kétségbeesetten sírt, úgy, hogy le kellett venni a pápaszemét is. De nem maradhatott ottan, mert sok nő tolongott a varázsló körül, akik legújabbán érkeztek.

- A síron túl még látjuk egymást - mondta a nagymama, hóna alá vette a gombolyítógépét, a kanárikalitkát, és imádkozva elment.

A nők lábujjhegyen járták körül a haldokló varázslót, jól megnézték, és akinek eszébe jutott, mondott is valamit rá. Például:

- Szegénynek nemsokára üvegesek lesznek a kék szemei.

- És a finom, nőies, vékony kezeiről le fognak esni a szép körmei.

- Bocsánat - mondta a harmadik -, neki egész életében barna szemei voltak.

- És széles, férfias, nagy izmos keze!

- Mily tüzes erővel tudott ölelni.

- Tévedés, mindig gyöngéden, finoman ölelt, mint egy asszony.

- Olyan biztos és kényelmes volt az ölében, hogy akár napokig elüldögéltem volna benne.

- Sohase ültetett engem az ölébe. Ő ült mindig az én ölemben.

- Egyenes, kevészavú ember volt, úgy tudott haragudni, hogy jaj annak, aki a kezébe került.
- Nagysád téved, kedves és szíves beszédű férfi volt ő, és soha hangosan beszélni nem hallottam.

Így beszélgettek a nők a haldokló varázslóról, aszerint, amint ki-k előtt másnak mutatkozott, és ki-kivel másképpen és másképpen bánt.

- Menjetek innen - mondta a varázsló. - Legyetek szívesek elmenni, az öreg arcotok kellemetlenül hat rám, és különben a koporsómat hozzák.

Valóban hozták. Szép érckoporsó volt. A varázsló apja rendelte kétszázhuszonöt forintért; a gavalléria a családban volt.

- Sok pénzemben van a fiam - mondta a temetkezési vállalkozónak. - Mégis megreszkírozom, hadd legyen szép temetése.

A varázsló most hamarosan megfésülködött kis kézi tükrében, elrendezte az ajkait - gúnyosan mosolygóra, amely pózban különösen tetszelgett magának, aztán elküldött egy kisfiút tiszta gallérért és kézelőért. Addig is átvizsgálta a szemfedőt, s lefejtette róla zsebkésével az ezüst csipkedísz, miután bántóan ízléstelennek találta. Ezalatt megérkezett a tiszta gallér és kézelő. Kicserélte őket a régivel, sietősen beült a koporsóba, és fűtyörészve le akart dőlni a fekete selyemvánkossra. E pillanatban kis kendőben, futva, kipurulva és könnyezve egy leány érkezett.

A varázsló megtámaszkodott a könyökére, mert eszébe jutott, hogy ez volt az egyetlen leány, akit életében szeretett. Csodálkozott kissé, mert a dolog régen volt, öt-hat éve - és a leány semmit sem változott. Rövid szoknyát viselt, fiatal, édes arca meg nem öregedett, mint a többi nőé.

- Végre egy fiatal nő - köszöntötte a leányt a varázsló. - Kellemesen lep meg, hogy halálom előtt még egy szép, fiatal lányt láthatok.

A leány nem utálta meg őt e kellemetlen és alakoskodó megjegyzésért, lehajolt, megölelte, és kérlelni kezdte, hogy keljen föl.

- Das ewig weibliche zieht uns!... - mondta a varázsló fanyar mosollyal, bár nem tudott jól németül, és a Faustot eredetiben sohase olvasta. De mégis ellágyult, és megcsókolta a leányt a száján.

- No most, fiam, menj - mondta azután - elég ennyi nekem. Menj, fiatal vagy és szép, és akadnak igen derék férfiak ott künn. - Azzal hanyatt feküdt, és mosolyogva, gyönyörködve nézte a leányka könnyes arcát és édes aranszemeit. Kis idő múlva újra szólott.

- Belátom, hogy az ópium és a sok rossz csók helyett jobb lett volna téged feleségül venni, és meg is tenném, ha apám a koporsót már ki nem fizette volna.

A leányka most összeszedte minden erejét, lerángatta a varázslóról a szemfedőt, kihúzta a feje alól a párnát, nekifeküdt a koporsónak, és kifordította belőle a varázslót. Egészen kifáradt szegényke a nagy erőlködésben.

- Édes szerelmesem - mondta a varázsló csendes és meghatott hangon -, te megtettél értem mindent, amit csak egy nő tehet egy férfért. És már szívesen fölkeltem volna - tekintet nélkül arra, hogy drága koporsóm ki van fizetve -, mert szeretlek, de nem bírok. Veszem észre, hogy nem bírok. Igazítsd hát helyre a fekhelyemet.

A dulakodásban leesett a varázsló szeméről fekete szemüvege, amelyet azért viselt, hogy mások ne lássanak a szemébe, ami tudvalevőleg ártalmas; mondom, leesett a szemüveg, és a leány most meglátta a varázsló szemében, hogy nagyon szereti őt, és csakugyan fölkelne, ha még tudna. Helyreigazította hát a koporsót, és a varázsló nagy nehezen visszamászott.

- Takarj le a szemfedővel - mondta azután.

A leány letakarta.

- Tedd a fejem alá a párnát, és ügyelj majd rá, hogy rendesen csukják le a fedelet. A koporsó kis arany kulcsa maradjon nálad.

Valóban hozták már a fedelet. A leány még egyszer megcsókolta a varázsló száját, amely már kezdett kihűlni, rátétette a fedelet, és bezárta. A kis kulcsot pedig a köténye zsebébe rejtette el.

Azután elment, mert már jöttek a varázsló rokonai és testvérei, s azokkal ő nem volt ismerős.

APA ÉS FIÚ

Valamelyik téli délelőttön az anatómiai intézet igazgatójának első asszisztense egy embert jelentett be, aki sürgősen akart beszélni a méltóságos úrral.

Az igazgató kiüzent, hogy csak pár percig fogadhatja, mert előadást kell tartania. Tényleg, a tanterem zsongott már az orvosnövendékektől.

A látogató magas, jól öltözött, sápadt ember, belépett, mélyen meghajtotta magát, és az izgatottságtól csaknem hadarva, beszédbe fogott. Simára borotvált arcáról azt hihette volna az ember, hogy nem is magyar, pedig tiszta kiejtéssel beszélt. Erősen rövidlátó szemei előtt fekete keretű csíptetőt viselt.

- Bocsánatot kérek, méltóságos uram, hogy háborgatom, de a dolog annyira sürgős, legalábbis nekem. A nevem Gyetvás Pál, mérnök vagyok, és tegnap érkeztem Amerikából. Mikor leszálltam a vonatról, az édesanyám azzal fogadott, hogy az apám már nem él. A halálát jelentő levelet azon a napon kellett volna megkapnom, amikor hajóra szálltam, hogy hazajöjjek... Szóval megtudtam, hogy az apám kétségtelenül meghalt, mégpedig a klinikán. Az anyám, aki nagy nyomorban élt, mikor hazajöttem, nem tudta eltemettetni. Szóval otthagya az apám hulláját, mert azzal bíztatták, hogy a klinika eltemeti. Most én utánanéztem a dolognak, és tegnap megtudtam, hogy ide, az anatómiai intézetbe szállították a hulláját, hogy rajta az orvosnövendékek tanuljanak. Azt is megtudtam, hogy csak akkor temetik el a hullákat, ha már egészen apróra fölaprították, s akkor ezeket a cafatokat összekeverve koporsóba teszik. Azt szeretném már tudni, hogy ilyen sors érte-e az apámat, vagy amint a szolga bíztatott: talán a csontjait kifőzték, és csontvázzá állították össze... Ezt szeretném tudni, és kérem a méltóságos igazgató urat, hogyha így áll a dolog, akkor méltóztassék nekem kiadni a csontvázat vagy a koponyát, de az egész csontvázat inkább, hogy eltemethessem... Szóval, esedezem, igazgató úr, méltóztassék megnézetni, megvan-e az apám csontváza talán, a szolga azt mondta, hogy e célra a szép, erős csontú hullákat szokták kiválogatni, az én apámnak pedig hatalmas csontjai voltak, s olyan magas volt, mint én... És az intézet költségeit megtérítem...

Az igazgató e hosszú és izgatott beszéd alatt nyugodtan simogatta a szakállát, majd csöndesen és igen lassan beszélve megszólalt:

- Hát kérem, én megnézhetem, hogy hívták, kérem, az apját?

- Gyetvás Pálnak, mint engem.

- Az intézet ugyan nem ad ki hullákat... de ha a csontváz megvan: talán még a főzőpincében, vagy esetleg már össze is állítva, nem vonakodom, és az úrnak ki fogom adatni.

Az igazgató csöngetett. Egy fehér kabátos asszisztens jelent meg.

- Kérem szépen, doktor úr - szólott az igazgató - nézesse meg, a múlt hónapban vagy az azelőttiben dolgoztak-e föl Gyetvás Pál nevű hullát, s ha igen, készítettünk-e belőle előadási csontvázat.

Az asszisztens elsietett, a tudós pedig helytel kínálta meg különös vendégét.

Öt percnyi néma várakozás után, mely idő alatt a vendég idegesen rázogatta a térdeit, a tanár pedig zsebredugott kezekkel az esős utcára bámult ki - berontott az asszisztens.

- A hulla, kérem, megvan a jegyzékben, a belgyógyászatiról kaptuk. Nálunk lett boncolva a „Cé”-ben. Harmadéveseknek adtam, mert szép volt a skeletje; a múlt héten maceráltattam Mátyással, és tegnapelőtt állították össze. Igen jól sikerült; boncterembe tétettük be - amint méltóztatott mondani - mert az elsőévesek a múlt hónapban eltörték az egyik bonctermi csontvázat.

A jövevény valami hirtelen görcsös taglejtést tett. A professzor pedig az előbbihez tökéletesen hasonló lassúsággal ismét megszólalt:

- Kérem akkor a doktor urat, hogy adassa ki ennek az úrnak a kérdéses csontvázat. Majd lesz szíves, kérem, a költségeket a kezeimhez lefizetni, mennyi is, doktor úr? - ugyebár, egy hullamacerálás és összeállítás harmincöt korona.

Az ember gyorsan kivette az erszényét, és gyorsan fizetett. Miközben már kevésbé izgatottan, sőt bizonyos vidám megkönnyebbüléssel így szólt:

- Tessék, méltóságos úr, köszönöm a szívességét, bocsánatot kérek, hogy alkalmatlankodtam. Ajánlom magam.

A mérnököt a boncterembe vezették, ahol az egyik sarokban ott állt a „kérdéses” csontváz. Hatalmas, erős csontú, gyönyörű koponyájú, porcelánfehérre főzött skeletum.

Az idegen egy ideig csodálkozva nézett rá. Valószínű, hogy csontvázat még nem is látott. Körülnézte előlről-hátulról, megforgatta az állványán, végigsiklottak ujjai a bordáin, megtapogatta a rugókat, amelyek az állkapcsot kötötték a fejhez, azután gyámoltalanul nézett a szolgára és az asszisztensére.

Az asszisztens dicsérni kezdte a koponyát, mire az idegen hirtelen kíváncsi lett az anatómiai tanulságokra. De a fehérkabátos ember hamarosan elbúcsúzott, mert az előadáson volt dolga.

Az öreg szolga úgy érezte, hogy vigasztalni kell. A tudományát szedte elő.

- Ilyen gyönyörű skelettel, kérem, már régen nem találkozott; mondta is Gyuri, aki a II. számú anatómiába van; ezt a hullát, Mátyás bácsi, szeretném elvinni maguktól.

Az idegen lehorgasztotta a fejét, és lóbálni kezdte a csontváz lábát. Az csörögve lengett ide-oda. Majd a szemüregbe nézett sokáig, kezdte rágni az ajkát.

Az öreg cinikus Mátyás, aki harminc esztendeje dobálta ide-oda a hullákat, mást se tett, jól látta, hogy az úrnak könnyezik a szeme, és ő maga is kötelességszerűen érzékenyült:

- Talán valami rokona tetszett lenni a nagyságos úrnak?

- Az édesapám volt!

- Az apja. Hm, hm. Hát bizony... - Erre azután elhallgatott. Egy ideig csöndben állottak ott, a csontvázra nézve.

A csontváz fia néhány pillanatig azt hitte, hogy mondania kell valamit, azt hitte, hogy azt a különös kevert gondolat- és érzelemvihart, melyet a lelkében készülödni érzett, ki kell engednie.

De a vihar, mielőtt jött volna, elsimult a tiszta, fehér porcelánoktól csillogó boncteremben; a bánat, a halál fájdalma elillant, és fölolvadt a nagy ablakok világosságában. A mérnök, mintha egyszerre csak meggondolta volna magát, megfogta a csontvázat az állvány vasrúdjánál, és cipelni kezdte az ajtó felé. Elszántan sietett előre furcsa terhével, miközben szemeit lesütötte, mintha pirult volna az édesapja miatt.

Keresztülment a nagy folyosón, és még néhány elkésett orvosnövendék látta, amint viszi a csontvázat, melynek kezei, lábai valami különös táncot jártak, amint a borotvált arcú ember ügyetlenül magához ölelte. A fiú az apját.

DÉLUTÁNI ÁLOM

- Giza - mondtam a szobalánynak - eressze le a sárga függönyöket és nyissa ki a zsalukat. Így sokkal hamarabb el lehet aludni. De minden negyedórán nézzen be, és ha alva talál, költjön fel, mert nem akarok fejfájást.

Kiittam a maradék feketekávét, eldobtam a cigarettámat, és végigdőltem a bordóbársony régi pamlagon. Egy pillanatra még fölnéztem az órára, két óra múlt tíz perccel.

Ezen a délután egy néma grófkisasszonyról álmodtam.

Ragyogó nyári délutánban fehér paripán lovagoltam Bagdad felé. A város tornyai, a ciprusok és a pálmafák felnyúló, vékony foltjai remegtek, izzottak és elmosódtak a búcsúzó nap pirosuló aranyporában. A kertek virágai minden illatukat kilehelték, és a rózsák sóhajtása ott imbolygott, torlódott az utamon összekeveredve a balzsamfák és tömjénfák szagával. Erősen sarkantyúztam derék paripámat, mert napszállta előtt a városba akartam érkezni. Megtapogattam övemben selymes erszényemet, mely tele volt aranyakkal, fölálltam a kengyelben, és nagyot lélegzettem. Gyönyörű, édes, illatos, csodás délután volt. A lovam repült velem.

Alig naplemente után beértem a városba. Lovamat a fogadós szolgájára bízam, és lesétáltam a folyóhoz. Mint egy leheletnyi csók leányarcon - úgy omlott el az ég tündöklő kékségén az alkonyat narancsszínű fátyla. Szitakötők cikáztak a víz felszíne fölött, és időnként kérészek repültek el a part mentén seregestől. Nekik meg kellett halniuk, mire a nap lemegy. Elöl, a part közelében, már ott úszott a vizen ezernyi és ezernyi elpusztult kérész. A tegnapi vagy a tegnapelőtti alkonyat temette őket - senki se tudta volna megmondani.

Itt a folyóparton találkoztam a néma grófkisasszonnyal. Nagyszélű, virágos szalmakalapban volt. Zöld fátyol a vállain. Az arca gyengén rózsaszínűre festve. Apró fehér topánokat, fekete selyemszoknyát és fekete harisnyát viselt. Szürkészöld, fáradt szemei bágyadtan révedeztek az alkonyégen. Finom, hideg, rajzos, kicsi ajkain ott lebegett a nagy, bölcs némaság. Odaléptem hozzá.

- Grófkisasszony - mondtam -, hallottam rólad, hogy az ajkaid némák, és beszélni nem tudsz, de a szemeid megmondják nekem, hogy a legtöbb bölcsesség benned vagy.

Megállott, oldalt hátrahajtotta fejét, és finom fülcimpáin megrezzentek türkizes, arany karikafüggői. De nem nézett reám. Könnyen vonaglottak a vállai, és hideg, bágyadt szemeinek mélyén - egy pillanatra csak - megcsillant egy ibolyaszínű sugár. Megremegtem, mintha felvillanó lidérctüzet láttam volna.

- Grófkisasszony - mondtam -, azért jöttem ide, hogy tőled egy csókot kapjak, és arra kérlek, nézz a szemeimbe.

Lassan lehajtotta a fejét, és fölneézett reám, miközben piros, néma ajkai között kidugta a nyelvcskáját és megnyalta a szája széleit. Szemei e pillanatban egész feketék voltak, némi kékes árnyalattal. Tekintete benyúlt a szemeimbe, lehatolt a szívembe, és mint lassú borzongás, végigfutott a hátamon. Gyengén megrázta a fejét, mintha azt mondta volna: nem lehet.

- Grófkisasszony - mondtam -, te mindent tudsz, amit akarsz, mert a némaság mindentudókká teszi a nőket, és azt is tudod, hogy csak miattad jöttem ezer mérföldről, hogy csak miattad születtem, és hogy miattad fogok meghalni, add nekem hát a fátyolodat, és önts egy csepp illatos olajat a homlokomra.

Tekintete ismét a messzi égen bolyongott, szemei szürkészöld, hideg színekben, régi szomorúságokat tükröztek vissza, és karcsú szép vállaival előre hajolt. Azután kikeresett szoknyája zsebéből egy kis kristályfiolát. Fehér, hosszú ujjait megnedvesítette, és homlokomat megkenste az illatos olajjal.

- Jól ismeresz engem, grófkisasszony? - kérdeztem.

Hirtelen gonoszul kétszer is igent intett a fejével.

- Szeretni fogsz?

Újra bólintott, és mosolyogtak az ajkai.

- Hazugság - mondtam neki -, hiszen te nem tudsz szeretni. Mozdulatlan maradt, elkomolyodott, levette vállairól a zöld selyemfátyolt és átnyújtotta, azután anélkül, hogy reám nézett volna, továbbment. - Nem mertem utána nézni, a víz csendes tükrére bámultam, és gépiesen a derekam köré csavartam a fátyolt.

A napsugarak utolsó rezzenései is eltűntek már a horizontról, az ég mély, szédítő nyugalma, topázkék színnel borult rá a földre. A hold még nem jött fel, de a Sirius, mint egy nagy gyémánt, már fenn ragyogott, és az Aldebaran és Antares úgy fénylettek, akár a remekbe csiszolt rubintok. Szomorúan gondoltam vissza a duzzadó ifjú boldogságra, amellyel néhány óra előtt Bagdad felé vágtattam. Azután elindultam a víz partján a folyó irányában.

Csakhamar egy csónakra akadtam. Beültem, eloldottam a kötelét, és hanyatt feküdtem a fenekén. A város lassanként elmaradt mellettem; de a sok mese, amely benne lakik, utánam küldte tündéri muzsikáló hangjait. Üvegfuvalák csengtek, és mély hangú varázshedgédűk szóltak. Mintha csak leányok és fiúk szívei zenéltek volna a zavaros, ernyedt harmóniákban. Levettem a derekamról a grófkisasszony fátylát, és magamra terítettem, mint egy halotti leplet.

- Hosszú lesz az utazás és álom nélküli - mondtam magamban -, de most már meg kell csókolnom a néma kisasszony ajkait.

Jó paripámra gondoltam, amelyet ezer aranyért vettem, s amelyet mindörökre elhagytam.

Az éjszaka mindinkább sötétedett. Ismeretlen, félelmes partok között utaztam. Magas, rideg sziklák meredeztek kétoldalra. A barlangokban lakó gonosz szellemek előbújtak, utánam repültek, belekapaszkodtak a csónakba, és fölöttem lebegtek. Tudtam, hogy nem szabad szólanom, mert akkor a halál fia vagyok, csendben maradtam hát, és hétszer megfordítottam gyűrűmet az ujjamon. Erre a csónakom orrának irányában valami gyenge világosságot láttam derengeni. S azután, mint valami nagy csodalámpa, felbújt az égre a hold.

Enyhe szellő kezdett fújdogni. A nyakam köré csavartam a grófkisasszony fátylát, és felültem. Elővettem Al-Dsezirehben vásárolt jó dohányomat, és rágyújtottam. De a szívem tele volt aggodalommal és bizonytalansággal. Nem tudtam a csónakban maradni. A parthoz kormányoztam hát, és kiszálltam. Harmatos, selymes fűben vitt az utam, holdfényes nagy mezőn keresztül.

Hosszú gyaloglás után országútra értem. Ismeretlen út volt. Körülnéztem.

És egyszerre elhűlt bennem a vér.

A hátam megett, az úton, három árnyékom rajzolódott a földre.

Lassan, óvatosan újra hátratekintettem. Három árnyék! Nem mertem mozdulni. Valami rettenetes hatalom körmei között éreztem magam. Szédülve, tanácstalanul a holdra néztem.

E pillanatban a holdvilág megmozdult az égen. Szédítő hirtelenséggel, mint valami dróton rángatott jelzőlámpa, vakító fénysávot írva le, átfutott a nyugati égre.

Megrázkódtam, nagyot lélegzettem, és körülnéztem. A vidék most nagyon ismerősnek tetszett. Az út mentén fehér mérföldkő csillant elő, és nyárfák páros, ezüstös sorfala húzódott. Jobbra és balra szőlőskertek feküdtek sötét, nagy tömegekben, és bennök apró, vaksi kis házak aludtak. Messzi előttem fátylas porfelhőben egy szekér ballagott. Az ellenkező irányban folytattam utamat a kis kápolna felé, amelyet kétszáz év előtt építtetett egy herceg felesége a saját lelki üdvösségeért. Az örökmécses átszűrt fénye halaványan derengett a nyitva hagyott ajtón keresztül.

Lassan fölmentem a lépcsőn. Az oltár előtt ott térdelt a néma grófkisasszony. Beléptem és megálltam az ajtó mellett. A leány fehér báli ruhába volt öltözve, fekete hajában hervadt, rózsaszínű rózsák. Lassan, lábujjhegyen előreléptem, úgyhogy láthattam az arcát is. Jobb kezében kis kéztükört tartott, és merően nézte benne magát. Mindjárt észrevette, hogy ott vagyok, de csak később fordult felém. Szemei ismét feketék voltak, némi kékes árnyalattal, de arcáról eltűnt a kevés rózsaszínű festék, fehér volt egészen. Elrejtette a tükört, és intett, hogy valami közölnivalója van. Papírost és ceruzát adtam neki. Ezt írta:

- Imádkoztam, hogy szeretni tudjam magát.

- Szeretni akarsz? - kérdeztem.

Komolyan és szomorúan igent intett.

- Grófkisasszony - mondtam -, hiszen te senkit sem szeretsz. Apádat se, anyádat se, testvéreidet se. Halott vőlegényedet, a herceget se szeretted, csak a halála után!

Zavartan lesütötte a szemeit, és mereven maga elé bámult. Azután mosolyogva rám nézett, és az ajkai csókot kínáltak.

- A csókotat még nem fogadhatom el - mondtam -, mert nem szeretsz, és azt se tudom, fogsz-e tudni valaha is?

Újra elővette a kis tükört, mintha kérdésemre választ keresett volna benne, azután vállat vont és megigazította a haját, megnedvesítette nyelvével az ujjait, és kisimította velök a szemöldökeit. Majd a karomat kérte.

Kimentünk a templomból. Már reggeli harmat szállt. A holdfény fehéren és tisztán szóródott szét a fákon, az úton és a kisasszony arcán. A bokrokból, a messze feketéllő tölgyfaerdőből és a fűszálakból hatalmas, lenyűgöző tömegekben bújott elő a föld szent ereje, és nagy hullámokban terjedt szét mindenütt. Hideg volt. Megállt egy kertajtó előtt, a kezét nyújtotta. Hideg és ruganyos kis ujjai hevesen reákapcsolódtak forró kezemre, azután belebbent az ajtón, és belülről elreteszelte. Tovább mentem néhány lépést, de mindjárt meg is álltam. A kerítés keresztfáján állva, és felül, a hegyes karókba megkapaszkodva, a leány merően nézett rám.

A vonásain megdöbbenő pajkos és komolytalan rosszság mosolygott. Néma ajkai mozdulatlan konoksággal szorultak össze, és a hideg holdfény pontosan kirajzolta fekete, boglyas hajának árnyékát a szemöldöke fölött. Közelebb léptem és belenéztem a szemeibe; csodálkozva és hitetlenül kémleltem a tekintetének rejtett sugarait.

- Grófkisasszony - mondtam -, olyan szép vagy, hogy száz esztendeig szeretnék itt állni és csak téged nézni.

Néma ajkai barátságosan elmosolyodtak, és legyezőjével búcsút intett. Kalappommal szívesen üdvözöltem, mire eltűnt a gyümölcsfák sötét lombjai közt.

Keleten már hajnalodott, a fák és bokrok fekete foltjait fénytelen, kék derengés aprózta el és lyuggatta át. A vasúti állomásra kellett sietnem, és ezalatt gondolkodhattam a grófkisasszonyról. Ebben az órában nem szerettem őt, mert azt hittem, hogy sohase fog tudni szeretni, és elhatároztam, hogy inkább lemondok a csókjáról. Megváltottam a jegyemet - magam voltam utas - és hazautaztam Budapestre. Mégis a Keleti pályaudvaron bérkocsiba ültem, és a varázslóhoz hajtottam, aki Budán lakik. Ő maga nyitotta ki a kaput.

- Tudtam, hogy jönni fogsz - mondotta - a grófkisasszony miatt.

- Igen - feleltem -, őt akarom most a legjobban, és azt hiszem, még gyermeket is szeretnék tőle, de hidegek és ruganyosak az ujjai, és a szemeinek változik a színe, a szíve pedig hideg és gonosz.

- Erről majd beszélünk - mondta a varázsló, és bevezetett a szobájába. Leültetett, és hosszan, merően nézett rám. Végre megszólalt.

- A néma grófkisasszonyt még soha senki se látta sírni, de ha egyszer látni fogod a könnyeit, akkor hozz belőlük nekem, meg fogom vizsgálni. - Átadott egy apró kristályszelencét, és megmagyarázta, hogy kell a könnyeket eltenni.

Elbúcsúztam, és gyalog, a Lánchídon keresztül visszamentem Pestre. Nehéz napom volt. Sok fárasztó és türelmet kívánó munka, sok üres, hosszú óra. Meleg dél, étvágytalan ebédelés, szívdobogásos, álmos délután. Öt óra felé jutottam haza. Megfürödtem, megborotválkoztam és átöltöztem. Amikor kihajtottam a vasútra, csodálatosan szépnek, kedvesnek láttam a várost, és fiatalnak, boldognak éreztem magam. Mintha a testem egészen könnyű, csaknem súlytalan lett volna. A szívembe egészség és tisztaság költözött, minden, amit magam körül láttam, magától értetődőnek, jónak és érdekesnek tetszett.

Megérkezve hosszú ideig hiába kerestem a kisasszonyt; bejártam a mezőket, országutakat, és bementem a városba is. A korzón sétálók között se volt. Aggódtam és türelmetlenkedni kezdtem. Még néhány órám volt csak, az éjjel aludni akartam. Késő este csüggedten és szomorúan bandukoltam a vasút felé.

Egy saroknál hirtelen megláttam. Nyugodtan nézett a távolba, kissé előrehajolva. Ravasz és csúfolódó mosoly volt az ajkain.

- Nem vártál rám, grófkisasszony - mondtam neki -, de nem haragszom rád, mert, mint magam is tudom, nem szeretsz, és nem is fogsz szeretni.

Nyakamba csimpaszkodott és az ajkait kínálta.

- Azt hiszed - kérdeztem -, hogy ez elég kárpótlás azért, hogy annyit kerestelek? Te elbújtál, és azt akartad, hogy később annál jobban essék a csókod. Kevésre becsülnélek, ha ily körülmények között elfogadnám, mert akkor bele kéne nyugodnom, hogy nem tudsz sírni, ez pedig a legrosszabb, amit csak egy szép nőre mondani lehet. - Arca mozdulatlan komolysággal fordult felém. Zöldes szemeiben most sárga és piros lángocskák táncoltak. És egyszerre, mintha húsz évet vénült volna az arca. Azután intett, hogy írni akar. Ezt írta:

- Völegényemnek, a halott hercegnek anyja elátkozta a szívemet, mert nem sirattam meg a fiát, amikor meghalt.

- Meg kell szabadítanod magad az átoktól! - mondtam.

Kérdőleg nézett reám.

- Egy könnyet, egyetlenegy könnyecseppcskét kell sírnod miattam. És le kell mondanod arról, hogy én valaha is sírjak miattad.

Alázatosan integetett és a mellére horgasztotta a fejét. Hevesen megdobbant a szívem: az arca e pillanatban olyan üde és fiatal volt, mint egy kisleányé. Az írószereket kérte:

- Ma egész délután tükörbe néztem, és azon gondolkodtam, hogy a szépségem el fog múlni.

- El fog múlni - mondtam -, mert nem szereted a gyermekeidet, akiket hordozni fogsz.

Újra írt:

- Sohasem fogok gyermeket hordozni. - A papírost mindjárt visszavette, és apróra tépte, mintha megbánta volna, amit írt.

- Grófkisasszony - szólottam -, várni fogsz reám, ha máskor jövök?

Bólintott, hajából kivette az egyik hervadt, rózsaszínű rózsát, és ideadta. Gyengén átöleltem, engedékenyen hozzám simult, és a fejét - egy pillanatra - ráhajtotta a mellemre. Azután elváltunk.

Hazautaztam. Elmúlt egy hét, két hét. Elmúlt a nyár, és nem láttuk viszont egymást. Azt írtam a kisasszonynak, hogy várnunk kell, míg az átok magától elmúlik a rossz, kemény szívről. Azt írta, hogy maga is belátja ezt, s szívesen várni fog miattam, imádkozni fog, és minden pénteken hétszer meg fogja mosni a lábait, madárvértől pirosuló meleg vízben.

Egy napos, hideg októberi délutánon végre elutaztam, hogy megnézzem, mi van a kisasszonnyal. Nem várt, nem tartotta meg az ígéretét. Megkerestem a kertet, ahová azon a reggelen elkísértem. Átvetettem magam a kerítésen. Elhagyottak voltak az utak, száraz levelek csörögtek a lábaim alatt, emberi lábnyomot sehol se láttam. A fákon még óriási almák és őszibarackok mosolyogtak, a nagy, kék és sárga szőlőfürtök kövéren pöffeszkedtek a levelek között, és amint előre haladtam, a fák közül egy kicsiny, de nemes szépségű kastély bontakozott ki. Az ajtók mindenütt csukva voltak, mintha kihalt volna a ház. Körüljártam az épületet. A hátsó homlokzaton félig nyitva volt egy zöld zsalus, földszinti ablak. Benézhettem; a grófkisasszony az ablakban ült egy ingben, szemei az ég felhőit nézték, éppen úgy, mint amikor először láttam. - Megrezzent, mosolygott, és egy széket tett ki az ablakon. Nyugodtan fölkúsztam és benn termettem a szobában. A kisasszony átölelt, és az ölelése olyan heves, ernyesztő, vágyó, fájdalmas volt, mint egy görcsös fejfájás. Leültem, és távolról kémleltem a szemeit. Térdig mezítelen lábait kinyújtotta, és megilletődve nézett rám.

- Kisasszony - mondtam -, még nem érkezett el az idő. Most egy ideig úgy kell szeretnünk egymást, mintha én fiad lennék, s te nekem kislányom.

Fölvillanó szemekkel integetett, hogy jó tesz, azután kézenfogott. Egy sor szobán mentünk keresztül, amelyek mind el voltak sötétítve. Végre kettős ajtóhoz értünk. Egy apró villamos lámpát gyújtott meg, és valahonnan a küszöb alól előkereste a kulcsot. Csikorogva pattant föl a zár. Hatalmas terembe léptünk, amelynek tükörfalai voltak. A grófkisasszony eltűnt mellőlem, de a tükrökben száz és száz más volt helyette. Szinte tolongtak, annyian voltak; egy egész sereg egyforma leány tekintett reám körös-körül. Mindannyi mezítelen. Itt fölemelt karokkal állt az egyik, ott a másik a háta megett fonta össze a kezeit. Mindannyinak másképpen csillogott a szeme és különböző volt a tekintete. Szédültem és féltem, de elhatároztam, hogyha már idekerültem, bátran meg fogok küzdeni mindennel. Az egyik sarokban ráakadtam a kisasszony egy képére, amely jobban tetszett minden másnál. Lehajtott fejjel, meggörnyedve állott, és szemei oldalról nézve egészen világoskékeknek látszottak. Jól megnéztem. Ez a szem könnyes volt. Közelebb léptem. Nem kép volt, hanem az igazi grófkisasszony. Hamar elővettem kis kristályszelencémet, és mikor a gyémántos csepp lefutott az arcon, az állnál fölfogtam, és gondosan eltettem.

Azután kimentünk, vissza a kis szobájába.

Már alkonyodott. Valószínű, hogy a tükrös teremben veszett el annyi idő észrevétlenül. Felöltözött, megigazította haját, és fölírta, hogy elkísér, mert az övéi csak késő este fognak hazajönni. Elmentünk a vasúthoz, megmondtam neki, hogy mindjárt a varázslóhoz fogok menni, és megvizsgáltatom a könnyecseppet, mert ettől függ minden. Erre ezt írta fel:

- Imádkozni fogok, hogy a könnyem jó legyen, és hogy a szívem megszabaduljon az öreg hercegnő átkától.

Szemei egész estén világoskék színűek voltak, és arcára szomorú, márványos fehérség helyett valami gyenge, de igazi rózsaszín ült. Mikor a vonat elindult velem, és láttam a grófkisasszonyt, amint egy petróleumlámpa alatt szomorúan, kedvesen integet felém, szentül hittem, hogy a könnye jó könny. Pedig nem volt az. A varázsló, mikor odaadtam neki, megkóstolta, és már akkor mondta, hogy nem bízik hozzá. De azért elvégezte pontosan a többi szabályszerű vizsgálatokat is. Különböző folyadékokból egy-egy cseppet kevert hozzá. Ha a könny jó, akkor átlátszó fehér lesz a keverék, de ha nem, akkor elsötétedik. A varázsló kis vizsgáló poharában majdnem megfeketült a folyadék.

- Attól félek - mondotta -, hogy terád is átragadt az öreg hercegnő átka. Rámnézett, azután egy tükört tartott elé. Rémületes volt, amit láttam; barna szemeim kékesen fekete, idegen színben csillogtak.

- Sok dolgot tudok - mondotta a varázsló igen komolyan -, de a gyógyítást a földkerekségen csak egy ember vállalhatja el: Szindbád, a kétszáz éves bagdadi varázsló. Menj hozzá, de sietve.

Még aznap útra keltem. Mikor hosszú, hetekig tartó, fárasztó utazás után Bagdadba érkeztem, eszembe jutott az idő, amikor először életemben boldogan, ifjan vágattam a város felé. Késő este volt, mikor Szindbádhoz eljutottam. A varázsló lámpavilágnál görnyedve olvasott egy nagy könyvben. Hellyel kínált, kihallgatott, és soká vizsgálta az arcomat, bölcs, nyugodt, kék szemeivel. Azután elővette a tükvét, és merően nézte. A fekete, csiszolt, sima acéllapon nemsokára megjelent a grófkisasszony képe. Először halványan derengve, azután mindinkább világosan és kirajzolódva. A varázsló csóválta a fejét, látszott, hogy súlyosnak találta az esetet.

- A grófkisasszony sohase fog igazi könnyeket sírni - mondotta -, csak a gyermeke koporsóján. De hogyan lehessen gyermeke, ha nem szeret senkit, és meddőséggel átkozták meg. Ölelésének fagyos lángjai nem alkalmasak arra, hogy belőlük új sarj bimbózzék. Ehhez nyugodt, állandó, termékeny melegség szükséges. És olyan emberek között, akiknek változik a szemök színe, akik sokkal jobban ismerik magukat és egymást is, hogysem hosszabb ideig zavartalanul, tiszta szerelemmel érezhessenek egymás iránt... ez hiányzik. De másképpen a megoldásra remény nincsen!

Megköszöntem Szindbád, a varázsló tanácsát, hazajöttem, és feleségül vettem a néma grófkisasszonyt.

Házasságunk első hónapjai borzasztóak voltak. Csókok közben egymás szemeit néztük, és egymás arcát vizsgáltuk. Folyton az az érzés kísértett közöttünk, hogy a jövőnk boldogságát napról napra reménytelenül, végzetes biztossággal rabolja el az átok ereje.

- Grófkisasszony - mondtam sokszor, mert így neveztem azután is -, el fogunk pusztulni mind a ketten, anélkül, hogy csak egyszer is éreztük volna az őszinte, nagy szerelem forróságát; pedig megérdemelnénk, mert senkit nem kívánunk mást, és gyermeket akarunk, hogy - miként Szindbád varázsló mondta - a halál fájdalma által megtisztuljon a szíved, és igazi könnyet tudj sírni.

Ő szomorúan rámnézett ilyenkor, és úgy tetszett, hogyha most könnyezne, könnye jó könny lenne.

Kegyetlen, hideg, hóviharos télben érkezett meg a gyermek, akit annyira vártunk, s akiről tudtuk, hogy érettünk meg kell halnia. A grófkisasszony néma ajkai némák maradtak a nehéz órák szenvedéseiben is, és jóllehet az utolsó pillanatig általában nem bízott, most aggódó kis arcán láttam a reménykedést.

A gyermek megszületett, és olyan szép volt, hogy órákig csodálkozva néztük. Aggódva, nagy gondokban virrasztottunk álmai felett, és azt terveztük, hogy mindörökre elválunk, csak hogy megmentjük a haláltól, akár a saját boldogtalanságunk árán is. De a grófkisasszony maga akarta szoptatni a kicsit, és csak az elválasztás után szándékozott beleegyezni a válásba. Újra rettenetes napok virradtak reánk. És még rettentőbbek voltak az éjszakák. Sokszor ébredtem reá, hogy a kisasszony gyertyavilágnál ül a tükör mellett, és nézi a szemeit. Azt nézte, vajon tudna-e sírni. Mikor megkérdeztem, hogy miért nem alszik, kétségbeesett némasággal borult reám. Szerencsétlenek voltunk. El voltunk átkozva.

A gyermek pedig fejlődött, szépült, növekedett; vártunk, szenvedtünk, és nem tudtuk, mitévők legyünk.

Már jól a nyárban jártunk, amikor egy hajnalon a kisasszony sikoltása ébresztett fel. A gyermeket tartotta a karjaiban. És elém tette az ágyra. A kicsiny test hideg, élettelen volt.

- Meghalt - mondtam -, és ha tudsz sírni, hát most kell sírnod. Sírj - tettem hozzá kétségbeesetten.

Elpirult, és mereven nézte a kis halottat. Felugrottam, felöltöztem, elmentem koporsót rendelni.

Hazajöttem délben. A kisasszony szemei könnytelenül bámultak a gyerekre. Hazajöttem este. A kisasszony szemei szárazak voltak. Akkor azt mondtam:

- Még az éjjel temetni visszük a gyermeket. Ez a kötelességünk.

Bólintott, és sietve gyászruhába öltözött. Kocsit hozattunk, kiloptuk a koporsót a sötét lépcsőházon át, és térdeinkre véve, elindultunk. Az éjszaka sötét volt és csillagtalan. Körülöttünk néma, nagy földek lapultak és hallgatóztak. Szótalán, mozdulatlan némaságban bámultunk a levegőbe, eltelve fojtott, nyugtalan bánattal. Meddig utazhattunk így, nem tudom. Egyszerre váratlanul egy folyó keresztezte az utunkat. Most megállottunk, a kocsit elküldtük, és csónakba szálltunk. Eloldottam a kötelet. A csónak gyorsan úszott lefelé a folyón. A sötétben halványan derengett felém a kisasszony sápadt arca és egymásba kulcsolt, fehér ujjai. Ismeretlen, félelmes partok között vitt bennünket a víz. Magas, rideg sziklák meredeztek kétoldalt. A barlangokban lakó gonosz szellemek előbújtak, utánunk repültek, belekapaszkodtak a csónakba, és fölöttünk lebegtek. Hétszer megfordítottam gyűrűmet az ujjamon. Nemsokára, szemben az ég alján, valami gyenge világosság kezdett derengeni. És azután, mint valami nagy csodalámpa, felbújt az égre a hold. A part mellé kormányoztam a csónakot, kiszálltunk, és gyalog vittük tovább a koporsót. Hosszú gyaloglás után országútra értünk. Ismeretlen út volt. A fejünk mellett minden percben nagy denevérek suhantak el. Reszkettünk a borzalomtól, mely jeges ujjával simogatta a hátunkat... És észrevettem, hogy a testünk a holdfényben hármass árnyékot vet. Nekem is hármass árnyékom volt, a kisasszonynak is; de a kis koporsónak nem volt árnyéka.

- Álljunk meg - mondtam -, meg kell ásni a sírt. A körmeinkkel, mert nincs más ásószerszámunk.

Letérdeltünk a földre, és mind a ketten dolgozni kezdtünk. Meddig ástunk, nem tudom. Mikor a gödör elkészült, esteledett; a levegő fagyos hideg volt, és hó esett. A hópelyhek belepték a vállainkat, a hátunkat, és nagy koszorúban helyezkedtek el a kisasszony kalapján.

- Most már elföldelhetjük a koporsót - mondtam, és lassan beemeltem a gödörbe a kis fekete szekrényt.

A kisasszony szemei e pillanatban könnyezni kezdtek. Mintha ezer és ezer gyémántcsepp hullott volna a koporsóra, bőven ömlöttek. A gödörben elolvadt a hó, a föld átnedvesedett, megpuhult, és sóhajtást lehelt ki magából.

Pár perc alatt betemettem a sírt, azután fölálltam. Odaléptem a kisasszonyhoz, és átöleltem. Néma szép ajkai gyengéden megnyíltak, és csókjában érezhettem, hogy az átok elmúlt rólunk.

- Újra fogjuk kezdeni az életet - mondtam.

Boldogan intett, és elindultunk a havas, hideg estében hazafelé.

*

A karcsú és jókedvű szobalány hangja szólított:

- Tessék fölkelni.

Nem tudtam kinyitni a szemeimet. Halálos fáradtság tepert le a fekvőhelyemre. A tarkómban pedig csiklandó, tompa fájdalommal bujkált a fejfájás.

- Hány óra, Giza?

- Fél három lesz mindjárt.

ANYAGYILKOSSÁG

Osvát Ernőnek

Ha szép és egészséges gyermekeknek korán meghal az apjuk, abból rendesen baj származik. Witmannak két fia volt már, négy- és ötévesek, amikor egy napsugaras, csak kissé szeles novemberi délutánon búcsút mondott a világnak. Elég könnyen halt meg, és egészben nem sok bánatot hagyott maga után. A felesége, az özvegye szép asszony volt, de szelíd természetű és erősen önző. A férjét sohase kínozták, de egy bizonyos fokon túl sohase is szerette. Férfiaknál sokkal megbocsáthatóbb ez, mint asszonyoknál, akiknek egész életét igazolja, menti, sőt értékesé is teszi az ilyen erős, bár sok tekintetben okatlan érzelm. Witmannénak azonban szintén meg kell bocsátanunk, mert végre is két szép és erős fiút hozott a világra. Az utcában, ahol egy kétemeletes rozoga falépcsőjű házban laktak, a szőke, gyászruhás Witmannét határozottan méltányolták. Pedig eleinte gyenge csipőjű és gyerekszemű volt ez az asszony. Mondom, mint ember: se jó, se rossz. A két fiát éppen olyan keveset csókolta, mint verte. Kevés közülük volt egymáshoz, amint az lassanként mindjobban kiderült.

A fiúk a szomszédokba jártak játszani. Hosszú délutánokon át késő estig nem mutatkoztak. Keveset és csak egymás között beszéltek. Fekete kis szemeikben Witmannak, az apjuknak lelke csillogott. Padlásokra mászkáltak, régi ládákban szaglászta, macskákat hajkurásztak. Gyakorta utánuk mászva padláslyukakon át ki, a háztetőre is a magas tűzfalakig, a sajátságos formájú, füstösszagú kéményekig. Míg a nyár tartott, fürödni jártak a folyóhoz, és madarakat fogtak az erdőben. Witmanné enni adott nekik, és tiszta alsót szombat este. Az iskolába is velük ment, ha iratkozni kellett. Különben csendesen élt, és csendesen hízott. Egy bankhivatalnokkal ismerkedett meg férje halála után fél évre, aki fiatal és szép gyerek volt, borotvált állal, széles vállakkal, de finom, rózsaszínű és lányos arcbőrrel; Witmanné vágyott reá, és bár neheze esett, sőt fáradtságába került: kacérkodott is vele. A hivatalnok kísérette, meglátogatta, teát kapott és csókokat. A férfi unalomból meg lustaságból nem hagyta ott a nőt.

Witman fiai keveset törődtek az anyjokkal meg a szeretőjével; terveik és dolgaik voltak. Gimnáziumba kerültek. Megnyúltak, vékony és erős csontjaikon mint acéldrótok feszültek ki kicsiny izmaik. A tanulást könnyen intézték, felkelés után, negyedóra alatt. Az iskola egyáltalán nem játszott szerepet az életükben. Nagyúri foglalkozásnak ismerték föl az élest, s öntudatlanul és korán a saját szükségleteikhez formálták az időt.

A padlás egyik rejtett zugában rendezték be a kis boszorkánykonyhájukat. Nyilak, gumipuskák, kések, fogók, kötelek és csavarok voltak itt összegyűjtve, elrejtve és osztályozva. Szeles őszi estéken, ha megették a vacsorát - az anyjok egy piroskötésű német regénybe merült -, halkán és gyors léptekkel lesuhantak az utcára, futásnak eredtek, bejárták a fél várost. Lesbe álltak. Kóbor kutyáknak hurkot vetettek a nyakába és hazacipelték. Bekötötték az állat száját, és deszkára húzták. Apró lámpájuk, mint az erdő elátkozott kastélyának távoli világa, fénylett a nagy padlás barna, nedves homályában. A két fiú pedig óvatos, izgatott lassúsággal fogott hozzá munkájához. Fölhasították a kutya mellkasát, leitatták a vérét, s munkájuk közben hallgatták az állat rettenetes, tehetetlen nyögését. Megnézték a dobogó szívet, kezük közé vették a meleg, mozgó kis gépet, apró szúrásokkal rontották el a tömlőt, a billentyűket.

Kifogyhatatlanul érdekelte őket a fájdalom misztériuma. Nemegyszer megkínozták egymást is, közös megbeszélés szerint, veréssel vagy csipkedéssel. Az állatkínzás pedig komoly és természetes szenvedélyükké vált. Egész légió macskát, csibét, kacsát pusztítottak el, folyton fejlődő sajátságos módszereikkel. S a dolgaikról senki se tudott. Biztonsággal, férfias gondossággal és meggondolással tudtak elrejtőzni.

Különben a házban kevesen törődtek velük. Az első emeleten egy öreg törvényszéki hivatalnok lakott, aki alig volt otthon, és egy varrónő, aki négy lánnal dolgozott. A második emeletet Witmanékon kívül csak a ház tulajdonosa lakta. Egy egészen fiatal ember, a volt tulajdonos fia, aki nem sokat törődött se a házzal, se a lakóival. A földszinten egy üveges és egy rőfösüzlet volt. Senki se tudta, hogy ezekben a boltokban mikor jártak vevők. A Witman fiúk a maguk számára foglalhatták le a házat. A kis piszkos udvarban sohase lehetett embert látni. Az egyetlen ecetfa, amely az udvar közepén állott, és annyi esztendeje meghozta rügyeit, leveleit és virágait, valószínűleg érezte, hogy mindez nem jól van. Az élet azonban a kis emeletes házban is haladt előre, mint mindenütt másutt. A lakók közül csak a két fiú volt, akik jól mulattak, mindig mertek gondolni a holnapra és holnaputánra is.

Egy szeptemberi estén kipirulva, lihegve jöttek haza. Egy összekötözött baglyot cipeltek magukkal. A régi templom padlására másztak érte. Egy hétig kutattak utána, megbeszélték, hogyan fogják el, és hogyan ölik meg. Sikerült. Csillogott a szemük, és erős vállaikban egy férfi erejét érezték, amikor vágatva sötét utcákon, hazaérkeztek a diadallal. A bagoly régen érdekelte őket. A feje olyan, mint két nagy szem. Az agyában csodálatos régi mesék vannak elrejtve. Száz évnél is tovább él... Bagoly kellett, kellett...

Megvolt. Egyenként szedték ki a pihéket a melléből, és figyelték, amint a titokzatos madár szemében a fájdalom színes tüzei egymás után kigyúlnak. Azután drótokkal csavarták körül a szárnyának a tövét, a lábait, a csőrét, és így kipecskelve, sokáig, szótlanul bámulták. Arról beszéltek, hogy a madár tulajdonképpen csak egy ház, ahová a Kín beköltözött, és ott lakik, míg csak a baglyot meg nem ölik. De hol lakik? Minden valószínűség szerint a fejében. Azután elhatározták, hogy éjjelre otthagyják, mert úgy izgalmas és szép lesz az ágybafekvés. Valóban, izgatottan vetkőztek le, és azután csak arra hallgattak, hogy a padlásról jön-e valami nesz. Úgy érezték, hogy valami feszes ruganyosság szállja meg a tagjaikat, mintha a lekötözött, vonagló állat hiába pazarlott ereje feléjük, rájuk suhanna. Így aludtak el.

Álmukban együtt jártak végig nagy mezőket, óriási fehér lovak hátán, veszett vágatásban. Szédítően magas hegycsúcsokról repültek lefelé, és meleg, véres tengereket úsztak át. Ami fájdalom és szenvedés csak lehetett a földön, mind ott vonaglott, sikoltott és üvöltött a lovak patái alatt.

Ébredéskor napsugaras reggel mosolygott rájuk; könnyen ugrottak ki az ágyból. A cselédől elkérték a reggelit, mert Witmanné tíz óráig szokott aludni. A bagolyhoz siettek, és egy óra alatt most már végeztek vele. A szemeit szedték ki előbb, azután a mellkast bontották föl, most már felszabadítva a madár száját, mert a hangját akarták hallani. Ez a hang, ez a csontig ható, rémes hang, minden képzelőerőt felülmúlt, de éppen emiatt rövidesen kellett intézni a dolgokat, a kivégzést és az elásást, mert félni lehetett, hogy meghallják a házban. Egészen nagyon meg voltak elégedve, a dolog megérte a fáradságot.

Délután az idősebb fiú egyedül ment el hazulról. Egy házban fölfedezett valamit. Félig meztelen lányt látott az ablakon keresztül az egyik szobában, aki rózsaszínű ingben fésülködött. Az utcasarokról visszafordult, még egyszer benézett a szobába. A lány most háttal állt a szoba mélyén, fehér válla szinte csillogott a napfényben. A fiú bement a ház kapuján. Egy öregasszony jött felé, de ugyanakkor az oldalfolyosó végén megjelent a fésülködő lány. A fiú feléje ment, és azt mondta, hogy közelebbről látni akarta őt, mert nagyon tetszett neki. A lány gyengén megsimogatta a nyúlánk, rövid nadrágos fiú tiszta arcát, aki egy szökéssel átölelte a nyakát, és ajkaival hozzátapadt az arcához. Ezalatt körös-körül ajtók nyíltak ki halkán, és fiatal lányok fejei tekintettek ki rajtok; csakhamar azonban nesztelenül visszahúzódtak a fejek. A folyosó végén kék üvegű mécs égett, arra vezette a lány a nagyobbik Witman fiút. Lebocsátották a függönyt, délutáni napfény sárgán szűrődött be a parfümillatos szobába. A

lány a szőnyegre hengeredett, és mozdulatlanul engedte magát csókolni, ölelni. Witman fia a bagolyra gondolt, és átvillant az eszében az, hogy mindaz, ami az életben szép, nagyszerű és izgalmas, miért rettenetes, megmagyarázhatatlan és véres egyszersmind. Csakhamar azonban ráunt a játékra. Csalódottan kelt fel, várt, és tágra nyílt szemmel nézte a nőt. Hamarosan elbúcsúzott azután, de megígérte, hogy máskor is eljön. Megkérdezte a lány nevét - Irénnek hívták -, igen szépnek találta a nevet, és végül ezt mondta:

- Kezét csókolom.

Aznap késő estig a mezőkön bandukolt a két Witman fiú. A történetekről nem esett szó. A nagyobbik azt mesélte, hogy a levegőben lények laknak, amelyek az emberekhez hasonlítanak, s ha enyhe szél fúj, érezni, mint úszik a testük a levegőben. Azután megálltak, behunyták a szemeiket, és kiterjesztették karjaikat. Az idősebb fiú azt állította, hogy hatalmas, puha testű légi asszonyok imbolyognak körülötte, és a hátukkal és mellükkel az arcához érnek. Néhány perc múlva az öccse jelentette, hogy szintén érzi az asszonyokat. Otthon, az ágyban is még a lég asszonyairól beszélgettek. Be is jöttek. Nesz nélkül siklottak be, az ablaküveget alig érintették bársonyos hátukkal, és lebegve, úszva odanyújtóztak melléjük a paplanra, a vánkosra. A nyakukat odahajtották a fiúk szájához és arcához, majd ismét továbbcsúsztak ernyed, lusta és mégis könnyed mozdulatokkal. Egész éjszaka velük maradtak a szobában. Összefogóztak hajladozva, mosolygó arccal lebegtek az ablak felé, majd újra feléjük kúsztak, reájuk feküdtek, és hozzájuk simultak. Csak amikor a nappal ragyogó, meleg sugarakkal betört a szobába, távoztak el az ablakon keresztül, lassú, álmatag, vánszorgó surranással, és szétfoszlottak a friss reggeli levegőben.

Ezen a napon a két Witman fiú együtt ment a leányhoz. Meleg májusi délben, az iskolából jövet arra kerültek, és besurrantak a kapun. A nő feléjük jött mosolyogva, kócosan, de üde, hangos nevetéssel, és bevezette a Witmanokat a szobájába. Lerakták a könyveiket, a szőnyegre kucorodtak, lehúzták magukhoz a leányt, csókolták, harapták, ölelték. A nő csukott szájjal nevetett, és lehunyta szemeit. A fiúknak egymásra villant a szemük. Mind a ketten ütni kezdtek. A leány most már teli szájjal kacagott, mintha csiklandozták volna. A két Witman birtokába vette a leányt, csipkedték, leszorították, hengergették és megkínózták. A nő mozdulatlanul, lihegve engedte, hogy tegyenek vele, amit akarnak. A fiúk vörösre pirult arccal simultak rózsaszínű selyempongyolájához. Később összeszedték a könyveiket, azt mondták a leánynak, hogy ő a legszebb nő mindazok között, akiket valaha is láttak. Irén azt felelte, hogy szereti őket, de ha másszor jönnek, hozzanak neki valamit, édességet vagy virágot. A nagyobbik Witman kijelentette, hogy meg lesz elégedve azzal, amit hozni fognak. A leány a kapuig kísérte a kisfiúkat, és megcsókolta a kezeiket.

Ebéd után a szobájukba zárkóztak, és a leányról beszéltek; megállapodtak abban, hogy amit tapasztaltak, az összehasonlíthatatlanul felülmúlja összes eddigi kalandjaikat, még a bagoly kínzását is.

- Csak ezért érdemes élni - mondta a kisebbik.

- Ez az, amit annyi fáradsággal kerestünk - jelentette ki a másik.

Ragyogó meleg májusi délutánban, könyvek nélkül indultak az iskola felé. De egyenesen a ház elé, a leány ablakához mentek. Nem volt ott senki. Visszafordultak: másodszorra meglebbent a függöny, és kinézett a leány. Megálltak. A leány kinyitotta az ablakot.

- Holnap délben jöttök? - kérdezte mosolygó arccal. - Jertek akkor, hozzatok valamit. - Intett, és becsukta az ablakot.

A fiúk elpirultak, és szívdobogást kaptak a látásától.

- Ékszer fogunk neki hozni, arany karcsatot vagy gyűrűket - jelentette ki hosszú hallgatás után a nagyobbik Witman fiú.

- Igen, de honnan veszed?

- Van anyának, kérünk tőle.

- Nem ad.

- Az üvegszekrény kulcsát megszerezzük.

- Nem adja ki a kezéből a kulcsokat.

- Pedig négy arany karcsatja van, és hét gyűrűje van.

- Az ujján is hord három gyűrűt.

Este ott settenkedtek a szekrény körül, és szemlét tartottak anyjuk drágaságai fölött. Volt közöttük két pompás rubintokkal és gyöngyökkel kirakott karperec.

Kérték Witmannét, mutassa meg nekik a holmit. Az asszony - nyakas természetű, puha, szőke nő - kikergette őket. Kissé félt a fiaitól, nagyon távol érezte őket magától.

A fiúk az utcára szaladtak tanácskozni.

- Nem lehet tőle kérni.

- Semmi szín alatt.

- Nem fog adni.

- Nem, nem.

- Ki kéne törni a szekrényt.

- Fölébred, lármát csinál, megint csak nem vihetjük el neki.

- Nem fog fölébredni!

Tele volt a szívük gyűlölettel a szőke, kék szemű, lusta és kövér anyjuk iránt, szerették volna őt is megkínozni.

- Én betöröm az egyik kis üvegfalat a késem nyelével, és több zaj nem lesz. Te világítasz a tolvajlámpával, benyúlok, és kiszedem az összes karcsatokat és gyűrűket.

- Ne vigyük el mind!

- De igen, mind elvisszük; neki nem kell, ne maradjon neki semmi, hadd bőgjön utánuk.

A padlásra szaladtak föl, a szerszámok között szemlét tartottak, magukhoz vettek egy vésőt, egy harapófogót, megvizsgálták a lámpást, és mindezt zsebrevágták. Sietve lementek azután, és lefeküdtek. Előbb azonban átnéztek az ajtó alatti résen, és láthatták, hogy az anyjuk szobájában már sötét van. Vetkőzés közben elhatározták, hogy csak éjfél tájban mennek át. A harisnyát a lábukon hagyták, nehogy ropogjon a padló, és úgy feküdtek le, éberén, de nyugodtan. Az ágyaikban felkőnyökölve, suttogva tervezgették, hogy délben, iskola után, szaladva mennek a leányhoz. A kincseket a padláson fogják elásni és apránként elhordani. Reggel tagadni fognak, és ha anyjuk ütni akar, elszaladnak. Örömet éreztek arra a gondolatra, hogy ő dühös lesz, tehetetlenül sírni fog, ha majd nem fogja találni az ékszereket. Egy pillanatra se került többé szó arról a lehetőségről, hogy fölébredhet. Majd fölkeltek az ágyból, kinyitották az ablakot, és kihajoltak a langyos májusi éjszakába. A kutyaugatások, a kocsik zörgése, amelyek időnkénti fölhangzásukkal szakaszokra tagolták az éjszakát, nem rövidítették meg az órák lassú múlását.

Mikor végre a toronyóra lassan elverte az éjfélt, készülődni kezdtek. Meggyújtották a kislámpát, a fiatalabb Witman fiú a harapófogót, a reszelőt és a lámpát vette magához, a másik csak a hosszú pengéjű nyitott zsebkését. Ő ment elől. Biztos nyugodtsággal lopóztak át a középső ebédlőszobán, azután a nagyobbik fiú előrement, és kinyitotta a Witmanné hálószobájába vezető ajtót. Az ajtósarok semmit se nyikorgott. Föllélegeztek. Witmanné a fal felé fordulva, nyugodtan aludt, csak a kövér, széles háta látszott belőle, amelyet kötött hálóköntös takart. Elhelyezkedtek a szekrény előtt.

A fiú fölemelte a kést, hogy beüsse a szekrény kis üvegfalát. Pár pillanatig habozott, azután rácsapott az üvegre. A csörömpölés nagy, szörnyű erős volt, olyan erős, mintha egy csomó üvegpoharat ládába csomagolva dobtak volna le valami emeletes ház ablakából. Witmanné megmozdult, megfordult, azután felkönyökölve, kinyitotta a szemeit. Az arca bosszúságot és csökönyös haragot fejezett ki, de szóhoz nem jutott Witmanné, mert az öregebbik Witman fiú odaugrott az ágyhoz, és késével a mellébe döfött. Az asszony hátrahanyatlott, és a jobb kezével a levegőbe hadonászott. A kisebbik már akkor az ágyon volt, és lefogta a lábait. A nagyobbik kihúzta a véres kést az anyja melléből, és még egyszer bedöfte. Nem volt reá szükség, mert már halott volt. A melléből a vér lassan patakozott benn a paplan alatt.

- Na, ez rendben van - mondotta az idősebbik -, most szedjük elő a dolgokat.

Kirakták a szekrényből az ékszereket, a karcsatokat, a melltűket, a gyűrűket, az órát és a hosszú arany óraláncot. Nyugodtan kirakták az asztalra a megszerzett, elhódított kincset, osztályozták és egyetértően elosztottak rajta.

- Most siessünk, meg fogunk mosdani és átöltözünk.

Átmentek a szobájukba, megmosták kezeiket, kiöntötték a vizet, de átöltözésre nem volt szükség, a ruháikon sehol nyoma sem volt vérnek. Majd újra visszamentek a színhelyre. A fiatalabb Witman fiú kinyitotta a középső szoba ablakát, és ott várta a bátyját, aki Witmanné szobáját belülről bezárta, és az ablakból a párkányra kilépve, bejött a nyitott ablakon.

Az utca koromsötét volt, halálos csönd uralkodott, de sietni kellett, mert a toronyóra egyet ütött, és ők még aludni akartak. Levetköztek, ágyba bújtak, és az izgalmaktól holtra fáradva, pár pillanat múlva már mind a ketten mélyen aludtak.

Reggel a takarítónő ébresztette fel őket, aki mindig pontosan fél hétkor érkezett. Megszokta már, hogy Witmanné tízkor kel, és ezért a szobájába nem is ment. Az ebédlő tisztogatása után rendesen a fiúkat verte föl, akik hamarosan megmosdottak, megreggeliztek és eltűntek, zsebeikben a kincsekkel.

- Még iskola előtt!

- Jó!

- Az előadáson pontosan ott kell lenni.

- Hogyne, ma különösen.

- Tizenegy órára úgyis hazahívnak.

- Siessünk.

A ház kapuja nyitva volt. Míg a folyosón a leány ajtajához jutottak, senkivel sem találkoztak. Benyitottak. A nő kipirult arccal, mélyen aludt, kitakarták és megcsókolták, azután előszedték a zsebeikből a drágaságokat. Reárakták a hasára, a melleire, a combjaira.

- Nesze, ezt hoztuk.

- Ez mind a tied.

A nő nehezen, de mosolyogva tért öntudatra, magához ölelte a két gonosztevő kemény kis koponyáját, köszönte a látogatást, és befelé fordult.

- Ma vagy holnap jövünk.

A fiúk ezzel búcsúztak, és elsiettek az iskolába

ÓPIUM

Egy ideg orvos levelesládájából

Sassy Attilának

A fölébredés - igaz - elviselhetetlen szenvedéseket okoz. És a szenvedések soká tartanak. A világosság reggel harsogó akkordokban dübörög végig az utcákon. És az ablakok tejüvegje meg a színes függönyök nem védenek ellene, mert bántó, recsegő, ritmusos lármájával áthatol mindenben, és követelően hí. Menni kell. Rossz arcú és alacsony emberi lények közé, akik azt hiszik, hogy e nemtelen és kegyetlen muzsika az Élet törvénye, s amit ők élnek, az maga az élés.

Ők elevenen kiugranak az ágyukból, amelyben álomtalan ostoba alvással aludtak. Frissen megmosdanak, és dicsérik a hideg vizet, amely pedig fájdalmakat okoz. Izmaikkal és eszükkel munkához látnak, amelynek fáradtsága csak szégyent kelt a szívben. Abban a szívben, amelynek nem kellene többé a nyomorúságos apró kellemességek, csak egy: a komoly, szomorú gyönyör! A verekedésből győztesen kerülni ki, véres fáradtság után megpihenni: mindez nem gyönyörűség, csak a fájdalom megszűnése. Akik a fájdalmakat érzéketlen türelemmel viselik, azoknak ez elég, és sok is. Ők gonoszak, de haragudni nem szabad rájuk. Jóllehet miattuk van úgy, hogy az életet nem lehet berendezni tisztán az ő, szent gyönyör számára, ami pedig az élés egyetlen célja.

Igaz, hogy kell fizetni érte; a világosság, amely reggelenként könyörtelen ismétlődéssel megérkezik, behajtja a díjat. A szív ernyedten dobog, a szempilla alig bírja a fénysugarak súlyát, és a bőr irtózik a szélről. Az izmok kelletlenül és tétovázva végzik munkájukat. A kiáltásokra összerázkódik a test, és a nyakszirt táján tompa fájdalmak bujdosnak a koponyában. És emiatt nem lehet nevetni az ostobák apró dolgai fölött, amelyek annyi kiabálással, gonddal és fáradással járnak. Hiszen a gondoktól, az erős hangoktól és az egyhangú, unalmas, parancsoló ritmusoktól a világosság miatt nem lehet menekülni. És beszélni csak szavakkal lehet, amelyek úgyszólván semmiféle kapcsolatban nincsenek az agy fogalmaival.

Több hasonló dolog is jelentkezik a nap sorvasztó világosságánál. Az arcunk a tükörben merev, idomtalan színfoltokban jelenik meg, amelyeknek nyilvánvalóan semmi köze hozzánk. Vonatok érkeznek a pályaházakban, az utcákon emberek, kocsik, lovak sietnek, mindez csodálatos, szenvedést okozó, de egyszersmind érthetetlen és furcsa, úgyhogy azt a meggyőződést kelti föl, hogy a dolgoknak ebben a formájában nincs semmi oka és célja. El kell tehát menekülni valahová, ahol azok egyszerűekké és könnyen megfejthetőkké válnak.

A gyönyör eltünteti a körvonalakat és az értelmetlenségeket. Kihelyez bennünket a tér béklyóiból, és az idő zakatoló másodperc óráját megállítva, langyos hullámokon emel bennünket a lét magasságaiba.

Pillanatokig időzni itt és remegni, hogy percek múlva végképp visszaessünk oda, ahonnan elindultunk - valóban nyomorúság. Pedig legtöbbször megelégszenek ezzel a néhány alamizsna pillanattal. Mit tehetnek. Nincs bátorságuk és erejük, hogy magukra vegyék a nagyszerű, az örökkévalóságba lendítő hosszú gyönyör kockázatát. Pedig a kockázat olcsó, nevetségesen kicsiny. Mert igaz: a gyilkos nappal, a kaján dörömbölő világosság tíz órái nehezen múlnak, de az este és az éjszaka tizennégy órájában a csodálatos, titokzatos és idő nélkül való öröklét egy darabját kapjuk.

Ekkor ismerjük meg az élet mély értelmét, és világosak lesznek előttünk a homályok és sötétségek. A hangok mint finom és üde leányajkak csókolják végig a testünket. A színek és vonalak új, ősi tiszta természetükben rezegnek az agyunkban és a gerincünkben. És most, hogy nem hasonlítanak többé azokhoz a színekhez és vonalakhoz, amelyeket a szemeink láttak: megmutatják nekünk a formákban rejlő nagy titkokat. Az a hibás és kezdetleges ismeret, amelyet a látásunkkal, hallásunkkal, a szaglásunkkal, ízlésünkkel és tapintásunkkal szereztünk a létről, most kiegészítődik, kijavítódik. Mert alkalom nyílik megismerni a maga teljességében az életnek ama igazságát, amelyet valamennyien magunkban hordunk, s amely érzéki ítéletek nélküli tökéletes igazság. Szavakban, fogalmakban és ítéletekben éppen annyira kifejezhetlen ez az igazság, mint amennyire megismerhetlen az érzékek útján. Egy kockáról, amelyet csak láttam, de meg nem mértem, nincs jogom mondani, hogy a súlyát ismerem. Éppen így annak, aki csak látott, hallott, szagolt, ízelt és tapintott - nincs joga mondani, hogy élt. A megismerést, az Isten boldogságát csak a gyönyör adja számunkra. De lehet-e beszélni arról, hogy az Isten boldogsága csak egy pillanat? Igen: ő ennyit adott alamizsnaképpen az ostobáknak és gyáváknak. De akik többet érdemelnek - mert többet akarnak -, azoknak megadatik, hogy megrabolják az öröklétet vitéz és nemes kockázattal.

Le kell mondaniok, hogy jól lássanak és jól halljanak. Az érzékeket és a szerveket megrontja a gyönyör rettentő és áldott közvetítője, az ópium. Étvágy és polgári jó fáradtságérzés - ezekről is le kell mondani. A szemek gyakorta könnyeznek, a fül zúg. A tárgyak, az emberek, a betűk elmosódnak. A szavak, a hangok kaotikus zavarban bolyonganak a hallószerv géprészecskéiben.

Állítsátok meg a nyomorult, szegényes kis gépeket!

Csendes szobában, ahol puha szőnyegekben meghal minden zaj, és színes üveg szórja szerte a kicsiny mécs pislá lángját, feküdjetek hanyatt. Hunyjátok le a szemeiteket. És az apró ópiumpipa elvezet oda, ahol azért élünk, hogy éljünk, és semmi másért. Hiszen ez az egyetlen célja a létnek. Hiszen a szűkmarkú isten is csak azért ajándékozott minden nyomorult féregnek egy-egy pillanatot ebből az életből, hogy éljen, folytassa az életet, hogy új életet okozzon. Az új féregnek pedig ismét kijut egy pillanat.

A lét esszenciája olyan drága portéka, amelyből egész nemzedékek évszázadok alatt kapnak - egy órát.

Aki ebbe belenyugszik, az belenyugodott abba, hogy meghaljon, mielőtt megszületett. Aki azonban valójában emberré tudott lenni, és számot vetett magával - mint méltóságához illik -, az raboljon magának mindennap tizennégy órát. Ez a tizennégy óra egyenlő négyszáz generációnak nyolcezer éves életével. De számítsunk csak ötezret. Egy nap alatt tehát ötezer esztendő élek. Egy esztendő alatt ez körülbelül kétmillió évet jelent. Föltéve, hogy az ópiumszívást mint kifejlett erős férfi kezded, és nagy gondot fordítasz testi épséged fönntartására - amelyet legjobb ügyes orvosra bízni - tíz esztendeig élélhetsz. És akkor húszmillió éves korodban nyugodtan hajthatod fejedet az örök megsemmisülés jeges párnájára.

Aki ezen az áron nem mer és nem akar az öröklétből húszmillió évet - az éljen száz esztendeig, és sokasodjék meg az ő utódaiban.

A KÁLVIN TÉREN

Szomory Dezsőnek

1.

Ha hideg és ködös téli reggeleken, amikor egész Budapest sűrű, kékes harmatfelhőkbe burkolózik, valahonnan a Múzeum körútról vagy az Üllői útról fáradtan, kilumpoltan, de könnyű fejjel beérkeztünk a Kálvin térre, akkor megérezhetjük pár pillanatra a látóhatár kivilágosodásában, a köd megvastagodásában és színváltozásában, s a siető emberárnyék tovasuhanásában az ébredő város első kezdődő, bátortalan szívdobbanásait.

A városoknak t.i. nem egy szívük van, mint az embereknek, hanem több, mint a hullőknek és némely halaknak.

2.

A szemben levő kávéházak ajtajai, amelyek nappal farkasszemet néznek egymással, most a ködben és a reggelben eltávolodnak, eltolódnak, és elvesztik minden vonatkozásukat. Idegenül, megszürtén, halvány foltokban bocsátanak csak ki az utcára némi sárga gázfényt. Ha szerencséje van az embernek, akkor szellőzött kávéházat és friss, kialudt, jókedvű pincéreket talál. Ebben az esetben zsíros, pirított kenyér és kis pohár törkölypálinka ajánlatos; továbbá tartózkodás a cigarettától egész délelőttre.

3.

A villamoskocsik sietve, de halkan érkeztek. Körülnéznek és továbbgördülnek. A lámpásaik kék, lila, sárga, piros fénye olyan kedves és csodálatos, hogy a jól tisztított kávéházi ablakból nézve, csaknem mosolygásra ingerel.

Lassan hullámokat vet a tér. Emberek sűrűsödnek össze mozgó, imbolygó csoportokban, majd megritkulnak, mintegy delejes taszításban. A rendőr a sarkon féllábra áll, és apró, váltóigazgató fiúcskák bújnak elő a föld alól. Most süket csengetésektől zavarosodik meg a köd. Egyszerre sok villamoskocsi érkezik. E kocsik most követelő lármával rövid időre lefoglalják a teret.

4.

De nem soká, mert a köd lassan ritkul, a közök tágulnak. A tér viszont összeszűkül, mert a házak, mintha körülsorakoznának, egyenként láthatóakká válnak. A szembenlévő patikát kinyitják, és köhögős betegek ácsorognak a márványos asztalok előtt. A patikárosok jókedvűek, egész éjjel aludtak, és a friss mosdóvíz nagyszerűen eshetett nekik. Elevenek, tréfálnak, és hihetően pontosan mérnek. Az Üllői útról nagy csapat munkás igyekszik a híd felé. A Kecskeméti utca sarkán az öreg, gesztenyés asszony begyűjt a kemencéjébe. Vajon kik esznek reggel gesztenyét?

5.

Most a Baross utca felé kell nézni. Varróleánykák, egész fiatalok, szegények, de bájosak, vonulnak át a téren nagy csapatokban ingadozva és minden tetszenivágyás nélkül. A fiatalurak, az egyetemiek, még mélyen alszanak hónapos szobáikban. De nem mind. Kettő közülük valami hősi elhatározásban fölkeltek, és a tér közepén a szökőkút mellett várakoznak. Álmosak, kissé bánják a vállalkozást, és semmi kis izgalmat sem remélnék a találkozástól. Csakugyan, a leánykák kedvetlenek és sápadtak, és sietnek, és alig felelnek a beszédre. A fiatalurak reá fognak jönni, hogy korán kelni nők miatt nem szabad, legfeljebb aranyak lelése miatt. De akkor is meggondolandó.

6.

Most már a boltokat is nyitogatják. És az apró kis utcákból embertömegek lüktetnek át a nagyobb utcákba. A kálvinista templom vasrácsos kerítése előtt megjelenik két feketeruhás férfi. Nyilván lelkészek, és a reggeli lapok újdonságairól beszélnek. Mindegy. Az idő már felvilágosodott. A kékből átszürkült, megbarnult az atmoszféra. A szökőkút öreg istennői deszkapaplanaikkal és a kicsiny Neptun-szobor bizonyos örökös hatalmakat kezdenek reprezentálni, akik minden befolyásukat elvesztették, és csak a parádé és megszokottság miatt maradnak a helyükön.

7.

A rendőrt egy fiatal fiú szólítja meg. Egyetemi hallgató lehet az istenadta, és nem találja a Kecskeméti utcát. Vastag jegyzetfüzeteket cipel, és rövidlátó szemüveges tekintetében a vaksi szorgalom pislákol becsületes fénnel. A villamosok kétségbeejtik, és a sok, sűrű sín pár az édesanyja dúsan töltött mákos réteseit juttatja eszébe. Ugrik egy párat, és nagy nehezen kikászálódik az aszfaltra.

8.

A kávéház ablaka előtt most sietve egy szobalány suhan el. Doktorért megy, mert a kis úrfinak fáj a torka. Nagyon fáj, és emiatt már reggel sírás van a házban. Nemsokára látni, amint az Üllői út felől és minden irányból számozatlan doktorkonflik és gumikerekűek gördülnek elő. Mintha a szobalány segélykiáltása adott volna jelt nekik az elindulásra. Doktorok ülnek bennök; szakállasak, tanárok, azaz bundások - és egészen szerény, nyírott, szövetkezeti orvosok, nem is éppen jó télikabátban. Szerre szállingóznak a városba, és a betegek már várják valamennyit. Sok ilyen kocsit látni. Egészen fél tizenegyig. Benn olykor megvillan egy zsebkendő, amely éppen most bontatott ki, jelöl annak, hogy a doktor kissé elkésett a felkeléssel.

9.

Az idő most már délig bizonytalanul elúszik, eltengődik. Még jó, ha arra jő egy század katona. A délelőtt elmosódó és unalomba sülyedő perceit felveri és felszínre hozza a lépések hangos ritmusa. Az emeleti ablakokból bekötött vagy bóbítás fejű szobalányok kandikálnak ki őszinte érdeklődéssel. Egy teherhordó szekér megáll a katonák miatt, és a kocsis visszagondol arra a

három esztendőre, amelyet a császár szolgálatában eltöltött. Mindez pár perc csupán, és a kőkockákon nemsokára csörömpölő zökkenésekkel tovagördül a nehéz jármű. Sőt újabbak és újabbak jönnek egymás után.

10.

Mire delet harangoznak, a Kálvin téren már hatalmas forgatagban gomolyognak a gyalogló emberek, a fogatok, a villamosok, a terhes szekerek, s közöttük a lovasrendőr árvalányhaja, s a vasutas piros zászlója egészen reményvesztetten integetnek...

A református templom órájának ütéseit senki se hallja meg. A lebonyolódó találkák sorozatát, amelyek a kút köröndjénél játszódnak le, senki sem figyeli, csak egy kisasszony egy ablakból. A gumikerekű-kocsisok leszállnak a bakról, és tréfálkoznak. A lovakat az itatók itatják. A Belváros felől özönlenek a varróleányok, most már felfrissülve, elevenen és kirózsaszínesedve. A diákok a sarkon nem győznek utánuk forogni.

11.

Délután három órakor megcsöndesül a zaj, a házak csukott ablakai elméláznak, és emlékeznek szép áprilisi délutánokra, szerelmes májusi délutánokra, ifjú, gyönyörű júniusi délutánokra, amelyek mind elmúltak. Azután szomorú megadással burkolóznak újra a késő délután összeszedelőzködő ködfátyolaiba. A gesztenyések tűzhelyeiről, mint gyászoltárokról, ünnepélyesen száll fel a füst, ferdén, meglapultan, a háztetők felé. Ha most valaki egy ablakból lenéz a térre, amely kétségbeesetten elsüllyedni látszik, egy titokzatos búcsúzás érthetetlen bánatába, és meglátja felgyulladni a sarki boltban az első lámpalángot, alighanem félelmében világosságot gyújt, és zongorához ül.

12.

Késő éjszaka, jóval éjfél után, amikor már csendes minden, a Kálvin tér, mint egy fülledt barlang, ásítózik a fénytelen égbolt félelmétől megzavarodva. A hazatérőnek tanácsos sietni. Ilyenkor a kút mellett elhaladva, esetleg úgy hallani, hogy valaki a nevünkön szólít. Egyszer hátra lehet nézni, hogy: ki az? Senki. És nem többet, de futni ám hazáig. Mert a sok elhalt, elpusztult, sárba taposott, elvényt erő, amelyet az emberek, a siető, dolgozó emberek, leányok és fiúk itt elhullattak, a kövek hasadécai közül, a sínek nyílásai közül kibukkan, összesűrűsödik, és áldozatokra les.

Ha már levetköztetek és ágyba bújtatok, nyugodtan megszámlálhatjátok az óraütéseket.

SCHMITH MÉZESKALÁCSOS

A lőcsei városi régiségtárban betűztük a pallos felírását.

„Wenn ich diesen Schwert thue aufheben,
So wünsche ich dem armen Sünder das ewige Leben.”

Két kézre fogtam a fatális, nagy, nehéz kést, és próbálgattam, hogyan vágthatott vele a hóhér.

Eszembe jutott azután egy Zichy Mihály-féle illusztráció, amely útba igazított, és most már heroikusan suhogtattam a levegőben az ócska, de kitűnő acélt.

- Rettenetes! - suttogta Margit. Rajtam is végigfutott a hideg. Átéreztem a pallossal való kivégzés rettenetességét, magam előtt láttam a lőcsei hóhért, ajkain a kegyetlen, keresztény gondolattal: „Wenn ich diesen Schwert thue aufheben, So wünsche ich dem armen Sünder das ewige Leben.”

- Ez az a pallos - betűzte Margit a magyarázó cédulát -, ez az a pallos, amellyel az utolsó halálos ítéletet végrehajtották. A delikvens Schmith mézeskalácsos volt, aki feleségét megölte.

- Mikor volt ez a kivégzés? - kérdeztem az őrtől.

Az őr azonban nem tudott semmit se mondani.

Már majdnem bosszankodni kezdtem, mert érdekelt a Schmith mézeskalácsos története, és akármilyen ügyefogyott szervírozásban is, de rögtön kíváncsi voltam hallani, amikor Margit megismételte a kérdést:

- Mikor volt, mikor? - kérdezte dallamosan.

- December 31-én volt - mondtam - 1732-ben. Siettek vele, mert 1733-ban már Lőcse elvesztette a pallosjogát.

- 1733-ban? És miért?

- Sok mindenféle oka volt annak - feleltem könnyedén és a magyarázó fölényével. - Sok mindenféle oka volt. A király rendeletileg visszavonta a pallosjogot, amelyet, ha jól emlékszem, Zápolya János adományozott, bár ebben az egyben nem vagyok biztos. Szóval, 1732. december 31-én volt a kivégzés. Ennek a Schmithnek a történetét a feleségével különben részletesen el fogom mondani magának.

- Jó - mondta Margit -, nagyon érdekel, de honnan tudja?

- Honnan tudom - válaszoltam kissé határozatlanul -, részletesen benne van az egész dolog a krónikában, amelyet már nem tudom hol, olvastam.

Elkészültünk a régiségtárral, áthaladtunk az óriási, kőkockás csarnokon, amelynek kandallójából a legfinomabb XVI. és XVII. századbeli koromnak az illata áramlik, és lejöttünk a széles lépcsőn.

Később a Szent Jakab-templomban a szárnyas oltárok, az aranyozott faszobrok, a szarkofágok között elkezdtem a mesét.

- Nézze - mondtam Margitnak, és megmutattam a mézeskalácsosok céhmesterének címeres ülését -, itt hallgatta vasárnaponként a misét Schmith mézeskalácsos. Ha jól emlékszem, Schmith Fábían. Itt ült a kékfestők és a könyvkötők céhmesterei között, mint a céhek jelvényeiről láthatni.

Hallgatag ember volt, tudta titkolni, hogy mit gondol és mit érez. Ezért választották meg harmincnégy éves korában céhmesternek. Akkor ez imponált az embereknek, ezerhétszáz körül.

Erős német akarat volt ebben a csúnya, vizes szemű, halszájú, sápadt emberben. Méghozzá vörössesszőke haja volt. Az ilyen férfiak tudnak szeretni esztendőig, szívósan, némán, féltékenyen, mint a vakondok. Ezenkívül a legjobb mézeskalácsos volt Lőcsén. Külföldön tanult, Nürnbergben és Drezdában, ahol annak idején a mézeskalácsos-ipar aranykorát élte. Abban az időben az emberek szerették a mézeskalácsot. Nem kuriózum, hanem csemegeszámba ment, és még cukrászok nem voltak. Szóval képzelheti, hogy Schmith hogyan gyűjtötte az aranyakat rakásra a ládjában. Volt tekintélye, pénze, csak jó barátja nem volt. Senki se szerette ezt a Schmithet.

Vannak ilyen emberek. Saját maguk előtt szégyenlik, ha valakinek a szeretetét vagy a barátságát keresnék. Kívül hideg a bőrük, mint a kígyóé, és izzad a kezük, de belül fáj nekik az elhagyatottságuk, és a dacuk befelé szúrja a szívüket. Mindenki megcsímatolják az irtózást, az undort és az ellenszenvet, amelyet csúnyaságukkal, kedélytelenségükkel fölkeltenek. Érzik, látják, hogy nincs menekvés, hogy szerencsétlenségre, nyomorúságra, magányra, ellenszenvre vannak ítélve a születésük óta. Nos, és mit magyarázzam magának tovább: ilyen ember volt Schmith mézeskalácsos.

Harmincöt éves korában elhatározta, hogy megházasodik. Sokat rágódott rajta, törte a fejét, hogy jó lesz-e, vagy rossz lesz-e. Félt, hogy nevetni fognak rajta. Azért, hogy egyáltalán egy ilyen csúnya, zárkózott, hideg ember házasságra, szerelmeskedésre gondol. És borzadt a gondolattól, hogy a felesége meg fogja csalni. Hiszen annyi a szép férfi, annyi a kedves, meleg hangú, forró szájú, erős és fiatal legény. Mondom, sokat töprengett Schmith, de mégis elhatározta magát.

- Mit ér az aranyom, és mit ér az, hogy céhmester vagyok - semmit. Nem szeret senki. Az emberektől nem koldulhatok szeretetet és bátorságot, erre nem vagyok képes. De a pénzemért kaphatok szép lányt. Hozzám adják a legszebb lőcsei lányt is, mert gazdag vagyok. És ha a templomban összeesket bennünket Maurer Constant prépost úr, akkor az asszony szeretni köteles engem, és köteles forrón megcsókolni a számat, és köteles engem megölelni, amikor csak akarom. - Így morfondírozott Schmith és rászánta magát, hogy megházasodik.

Csak ott hibázta el a dolgot, hogy éppen a legszebb lányt kellett neki kiválasztani. Az ilyen emberek egyszerre akarnak kárpótlást minden szerencsétlenségükért és bánatukért. Schmith is azt akarta, hogy most már, még a tetejében, irigyeljék az emberek. Paul Walternek, az ötvösnek a lányát, Évát kérte meg. Négy hét alatt megvolt a lakodalom, márciusban. Ezerhétszáznegyvenkettő márciusában.

- Az előbb harminckettőt mondott - szólt közbe Margit mosolyogva.

- Harminckettőt? Persze, az ezerhétszázharminckettő évről van szó - folytattam folyékonyan. - Márciusban volt a lakodalom. Schmith magát a kékfestők céhmesterét, Meliuszt kérte fel násznagynak, a Juhász Meliusz Péternek egyik leszármazottját, tudja, akiről a magyar irodalomtörténetekben szó van. Paul Walterék a városbíróvá választották násznagynak - ennek a nevét nem tudom, elvégre az ember nem emlékezhetik mindenre - de a városbíró nem fogadta el. A násznagy más lett. A dolog magyarázata, az volt, hogy a városbíró fia a bolondulásig szerette Évát, és úgy kellett volna, hogy ő kapja feleségül, de a vén zsigori Paul Walter nem adta hozzá a lányt. Nyilván gazdagabb vőlegényt akart. Az aranyművesség és az arannyal való foglalkozás kapzsiá teszi az embereket. Ez menti Paul Waltert; ő, aki egész életében arannyal dolgozott, csakugyan azt hitte, hogy az arany egyenlő a boldogsággal. Meg volt róla győződve. És a leányt boldognak akarta látni. Éva nem ellenkezett, ez akkor nem volt

divatban. Az ezerhatszáz és hétszáz években a szülők sokkal nagyobb urak voltak. A királyok is, a főispánok is, a városbírók is. Érti?

- Érttem - felelte Margit értelmesen.

- Nos, és persze Éva sápadt volt az esküvőn, mint ahogy illik. Sápadt volt, sok ezüst karos gyertyatartóban négyszáz gyertya égett. Komoly, komor esküvő volt. Sok nehéz vörösbort megittak a férfiak, és kevés tánc volt. Három nehéz vasláda zárta a menyasszony kelengyéjét. Gyönyörű, drága kelengye volt. Skófium, násfa, szattyán, brokát, selyem, bársony, patyolat és minden efféle finom dolog, amit csak el tud képzelni. Ez vigasztalta Évát is. Hiú leány létére rajongott a selyemért, és tudta, hogy Schmith Fábián nem fog takarékoskodni vele szemben. Az ilyesmit a húszéves lányok akkor is megérezték. Schmith nem is takarékoskodott. De persze nem tudta boldoggá tenni a feleségét. Ha más lányról lett volna szó, valami hideg, kedves, szerény teremtsérről - még lehetett volna. De Éva feketeszemű, pirosarcú, forró lány volt, mint a vérbelű narancs, aki hevesen és erőszakosan vágyik a teljes, tökéletes boldogság egy pillanatára. No, ezt Schmith nem adhatta meg neki. Undorodott a kedveskedéseitől, az alázatoskodásaitól, a rettenetesen szenvedélyes és mégis szégyellt és titkolt szerelmétől. Schmith mindig érezte, hogy erre a szép asszonyra neki tulajdonképpen nincs joga, mindig félt, mindig féltékeny volt, mint egy dühös kutya, aki nem ugat, csak mar. És még csúnyább volt olyankor, ha ránézett a feleségére. Ilyenkor ragyogtak a vizes szemei, mint a békáé. Lehetett bennük látni, hogy mindenért kárpótolva érzi magát, hogy az övé lehet ez a szépséges nő. Hogy az hideg maradt az ő undok hullócsókjai közepette, azt nem bánta. Ez a megaláztatás még fokozta az infernális szenvedélyének erejét.

Ugyanennek az évnek a decemberében, nyolcadikán, a késmárki vásárra ment Schmith. Lőcséről Késmárk egynapi kocsit. Gyönyörű holmit vitt magával, többek között újfajta tükrös szíveket, amelyeknek kitalálására felesége iránti szerelme inspirálta. Kilencedikén és tizedikén volt a vásár. Tizenegyedikén este kellett hazaérkeznie Schmithnek, de ő otthagyta a második vasárnapot, és már tizedikén este hazajött. A városbíró fiát persze ott találta a hálószobában. Nem érte ott. Az ajtó be volt zárva. Zörgetett, betörte, rettenetes erő volt benne. Abban a pillanatban ugrott ki az ablakon a bíró fia. Schmith egy hangot sem szólt. A feleségének rohant és megfojtotta. Ezt egészen jól el lehetett várni Schmithtől, nemde? - kérdeztem Margitot kissé aggódva.

- Igen - felelte egyszerűen.

- A börtönben Schmith nyugodt volt. Sokat imádkozott, mint vallásos emberhez és céhmesterhez illik, és bizonyos meglepéssel várta a halált is. Azt mondhatnám, hogy örült annak, amit tett. Cserébe a saját sok bajáért, a féltékenység kínjaiért, a sok munkában eltöltött örömtelen napért - most igazán végképp és visszavonhatatlanul magáévá tette a feleségét; kifogta, kiemelte az életből, mint a horgász a halat a vízből. Az övé volt, nem lehetett többé elvitatni tőle. Ilyen aljas, gyalázatos meglepédséget érzett Schmith.

Az ítéletet egykedvűen fogadta; nem szólt egy árva szót se. Szilveszter napján hajtották végre a halálos ítéletet. Az egész város ott volt, kivéve Paul Walterékat. A bíró fia ellenben ott nézte a kivégzést, közvetlen közelből. Schmith meglátta, de az arca nyugodt maradt.

Senki se sajnálta a mézeskalácsost; éppen azért, mert semmi megbánást, semmi halálfélelmet nem mutatott.

Összetett kezekkel térdelve és imádkozva fogadta a hóhér csapását, aki elsőre teljesen levágta a fejét.

Itt szünetet tartottam az elbeszélésemben, és vizsgáltam Margit arcán a történet hatását. Kissé elfogódott volt - amit az elbeszélésemben szereplő rémes elemeknek, hóhér, kivégzés stb. tulajdonítottam -, de a szemei nem voltak könnyesek. Jónak láttam másra terelni a szót, hogy kudarcom lehetőleg ne konstatalódjék. (Mert be kell vallanom, a könnyeire dolgoztam.)

Azután mind a ketten az óriási gótikus főoltár szemléletébe merültünk, amely Lőcsei Pál mester munkája, és csodálatos szépségű alkotás.

GYILKOSSÁG

A gyorsvonat étkezőkocsijában találkoztam Gecső Bélával, a dúsgazdag Gecső Zoltán fiával. Nagyon megörültünk egymásnak.

- Hova utazol? - kérdeztem.
- Pestre megyek, ott maradok. Nem bírom ki itthon.
- Az apáddal?
- Igen, vele is mindig hadilábon állok, tudod... napszámok és efféle miatt.
- Persze, a szocializmus nem tetszik az öregúrnak.
- És legkevésbé az, hogy én magam is szocialista vagyok.
- Nem is illendő dolog egy ötszáz holdas birtok leendő örökösétől.
- Most azonban más okaim is vannak, hogy elmenjek hazulról.
- Micsoda okok?
- Hát nem hallottad az esetemet?
- Nem én!
- Hát barátom, úgy nézz rám, hogy én embert öltem.
- Ne beszélj!
- Úgy van, embert öltem. Milyen egyszerűen mondom, mi? És milyen átkozottul egyszerű dolog volt az! Hallgass csak ide.

Július huszadikán történt, most két hét előtt.

Éjfélkor bújtam az ágyba. Fájt a fejem, nem tudtam aludni. Már egy jó órája hánykolódtam, amikor egyszerre fűrészelő, őrlő zajt hallok. Egészen véletlen volt, hogy a fájós fejemet egy pillanatra falhoz szorítottam. Akkor hallottam meg ezt a különös zörgést. Elveszem a fülem. Nem hallok semmit. Megint odaszorítom a falhoz. Újra hallok a hangokat. A tornác végén kellett valakinek zörögni! Várom, hogy a kutyák majd ugatnak, de nem ugattak, és erre megnyugodtam.

Ismersz, milyen vagyok. Ideges, tehát gyáva. Sok bajom volt emiatt is az apámmal, aki azt képzelte, hogy az ő szangvinikus temperamentumát, vakmerőségét éppen úgy örökölni fogom, mint akár a nemesi címet. Szóval gyáva vagyok. De azért, mikor kis idő múlva újra hallani kezdtem a hangokat, mégis elhatároztam, hogy ezt a titokzatos ügyet magam fogom tisztázni. Különbösen sem volt más választásom, mert a felső épület, ahol a család aludt, legalább százméternyi távolságban van az alsó, régi kúriától, ahol pedig magam aludtam.

Érdekes, hogy este a vacsoránál éppen azt bizonygattam az apámnak, hogy milyen nevetséges, abszurd dolog a lopást olyan szigorúan büntetni, amikor mindenkinek - akinek csak gyomra van - már természet adta joga enni is; ha nincs ennivalója - lopni. Mondom, éppen ezekről a dolgokról beszélgettünk... Na, most hallgass tovább. A következő pillanatban harisnyát és nadrágot húzok, azután a szobám ajtaját lélegzet-visszafojtva kinyitom. Nem tudom, fejfájás okozta-e, de nyoma se volt bennem a félelemnek. Hallgatóztam. A tolvaj vagy a rabló igen óvatosan dolgozott. Szinte szakértelemmel. Emlékszem, ott a sötétségben elmosolyodtam ezen a szón, hogy „szakértelem”. Azután megtapogattam a karjaimat, éreztem, hogy erős vagyok,

és más vágyam nem volt, mint hogy a tolvajt, bár egy pillanatra csak, látni szerettem volna. Szerettem volna megnézni az arcát, a természetét; elbírok-e vele? Barátom, nem tudom megmagyarázni, de olyan bátor voltam, hogy szinte örülni kezdtem a rám várakozó izgalmaknak.

Hallhattam, hogy kiemeli az ablaküveget, keresztülhasítja a függönyt, és bemászik a dohányzóba, ahol a pénzszekrény és a gazdasági számadások állnak. Én akkor már a könyvtárba lopóztam át. Most már csak egy ajtó választott el bennünket. Nemsokára egy gyufa sercegését hallottam, mire elöntött az izzadtság. Ekkor vettem csak észre, milyen örölményen izgatott vagyok. A szívem dobogott, az inaim reszkettek, és a szájam kiszáradt. Lehasaltam a padlóra, és megnéztem világosságánál, dolgozik-e. Az ajtó alatt semmi fény se derengett, de hallottam, hogy a pénzszekrényt vette munkába.

Tehát a pénzszekrényénél áll! Egészen az ajtóig lopóztam. A szívemet a számban, a fülemben, a gyomromban, a lábujjaim hegyén éreztem lüktetni. Szinte be voltam rúgva a bátorságomtól... azután hirtelen kicsaptam az ajtót.

Két lépéssel a pénzszekrényénél voltam, s amint számítottam is, beleütköztem a rablóba. Egy állati hang szaladt ki belőle. Éreztem, hogy ez az ember halálosan megijedt. Beleharapott a jobb kezembe, mire én a bal kezemmel a szemébe boksztam, és megkezdődött a küzdelmünk a koromsötétben. Csak harapni tudott ez az agyonra ijedt ember, de én lenyomtam a földre, és körülkaroltam a térdemmel, úgyhogy a bordái ropogtak. Erre lihegve köpködni kezdett, mint egy varangyosbéka. És amikor lefogtam a fejét, a ruhámba vágta a fogait. Erre mind a két kezemmel nyomni kezdtem a gégejét. Mint vaskapcsok, úgy tapadtak rá az ujjaim a nyakára. Fáradhatatlanul és minden erőmet összeszedve szorítottam, nyomtam. Szinte beleszédültem az erőlködésbe és az ölnivágás állati kéjébe.

Egy ideig még karmolta a kezeimet, de igen erőtlenül. Végre lehanyatlottak a kezei és nyögött. Iszonyúakat. Hármat. Nem olvastam meg, de most is, mintha egymás után hallanám ezeket a nyögéseket. Teljesen úr voltam a testén, de nem tudtam - ezt értsd meg - nem tudtam levenni kezeimet a nyakáról. Azt sem tudtam, mennyi idő telhetett el így. Lehetett egy perc, lehetett három óra. A végén, ezt jól tudom, valami rettenetes csömör, fáradtság váltotta föl a diadalérzésemet. Mintha nem lenne többé agyvelőm, és rémséges hülye volnék, mintha ítéletnapig ott kéne ülnöm a koromsötétben, hogy szorítsam ezt a nyomorult gégejt.

Egyszerre megéreztem, hogy a nyak merev és jéghideg. Fölugrottam, és a hálósobámba siettem vissza világosságért. Azután gyertyavilágnál megnéztem az embert. Péter volt, a tavalyi kocsisunk. Olyan szűk mellű, beesett, borostás arcú, gyér bajuszú paraszt.

Sárga szemei düledten néztek reám. Az arca szederjes volt. Halott volt.

Megrémültem és elhültem, azután ész nélkül hozzáláttam az élesztgetéshez. Dörzsöltem, vizet freccsentettem az arcába, majd fejetenül szaladgáltam ide-oda. Csakhamar mégis eszembe jutott, mit kell tennem: fölhívtam a cselédeket. Akkor láttam, hogy a három kutyánk ott hever az udvaron, döglötten. Két legénnyel csináltattam mesterséges légzést, egy harmadikat pedig orvosért küldtem. Mialatt mi a gyertyavilágnál rángattuk Péter élettelen karjait, jött a legény mondani, hogy nincs otthon a doktor. Folytattuk az élesztgetést egész hajnalig, három óra hosszáig, eredménytelenül. Végre be kellett látnom, hogy hiába minden, megöltem egy embert, megfojtottam egy szegény, gyöngye kis parasztot.

És akkor körülnéztem a szobában. A wertheimkasszán egy háromujjnyi vésett bemélyedés volt. A földön pedig ott heverték a hulla mellett szegény Péter betörőszerszámai. Egy rossz ráspoly, egy kalapács, egy fűrő, amelynek rég elveszett fogója helyett nyers fenyőfából csinált valaki egy másat, továbbá egy csorba kézfűrész. Ezekkel akarta ő megfűzni a wertheimkasszát. Eldolgozhatott volna velük ítéletnapig. Tudod, amint megláttam ezeket a nyomorú-

ságos szerszámokat, ezeket a szegényes kis gyerekjátékokat ott Péter mellett, és néztem a kidülledt szemeit, valami rettentő szánsalom, sajnálkozás kezdte szorongatni a torkomat. Csakhogy hangosan sírni nem kezdtem. Szegény, szegény Péter!... Hogy én ezt a nyavalyás, gyöngé embert, akit megörölt az élet, a munka és szegénység, teljes erőmmel támadtam meg, ez iszonyú szégyen volt. Érted, ez volt a legrettenetesebb. És ezen már nem lehetett segíteni.

(Gecső Béla újra a sírás határán állott. Nagyon fölízgatta az emlékezés. Vigasztalni próbáltam, de nem sikerült. Elhallgatott, és nem törődött velem többé. Mereven bámult ki a gyorsvonal ablakán a távolba.)

GIMNAZISTA FANTÁZIÁK

Szókratész

Szókratész utcaseprő volt Athénban. Öreg ember lehetett, ezt azonban biztosan nem állíthatjuk. Az utcaseprők mind egyformán járnak, rogyadozva, tempóra, görnyedten. Foglalkozásuk idővel semmi fáradtságot sem okoz nekik. Sepernek, mint a gépek, félig lehunyva szemeiket. Ragyogó napban vagy erős szélben: mindegy nekik. Még alszanak is munka közben. A seprő meg jár a kezükben le, fel, jobbra, balra; a végén az ember imbolyog.

Szókratész utcaseprő volt - a javából. Összeforrt a mesterségével és annak szerszámával, a seprővel. Szerette a szemetet, a port; a finom fehéret, a szép barnát s közte a lehullott sárga leveleket őszkor, vagy a lehullott virágokat tavasszal.

Egy éjjel, egy nyári éjjel történt. Akkor is söpört. A hold zöldessárgára világította a porfelhőt, s a közepén mozgó árnyat, Szókratészt.

Egy fekete leány jött az utca végéről. Kissé ittas volt, csöndesen dalolt.

Mikor Szókratészhez ért, bolondos kedve támadt.

- Bácsi! - kiáltotta - engedj söpörni! - és kivette Szókratész kezéből a seprőt. Az öreg felriadt.

- Mi, mit akarsz te, mit akarsz?

- Söpörni, bácsikám! Bácsi te, engedj söpörni!

Az öreg ránézett az ittas leányra. Nagy természetű, barna, szép görög leány volt. Csodálkozva nézte. Rég nem látott asszonyszépséget ilyen közeliről. Átkapta a leány derekát, nem habozott, mert meglehetősen mennyiségű bor volt benne is, és megölelte.

- Hogy hívnak?

- Zenóbiának - mondta a leány hahotázva. Szókratész eleresztette és elkomolyodott.

- Nekem is volt egy leányom - motyogta - Azt is Zenóbiának hívták. Elment az anyjával Thesszáliába. Még kis korában. Nem láttam azóta.

Elfogta a ritka visszaemlékezéssel járó nagy érzékenység; könnyezve beszélt tovább.

- Nem is tudom, ki a férje. Milyen asszony lett. Talán már gyerekei is vannak. Vagy tán nem is él. Mégis, úgy hiszem, él, erős, egészséges szép kis lány volt. Én is meg az anyja is egészségesek voltunk.

A lány komolyan hallgatta.

- Te! - szólt csendesen - lehet, hogy én vagyok az a lány. Tegnapelőtt jöttem a városba. Az anyám azt mondta, hogy az apám alighanem utcaseprő itten, ha még él. Szókratész a neve! Az a neved? No! Megölellek, hátha az apám vagy!

Az öreg elhúzódott, az jutott eszébe, hogy a leánya hetéra.

- Ne ölelj meg!

- Ne-e? - csodálkozott amaz, és mozdulatlanul állt az öreg mellett maga elé nézve.

Szókratész felvette a seprőt, és ostobán kavargatta maga körül a port. Majd meg elkeseredetten csapkodni kezdte a földet.

A hold most tiszta fénybe mosta a porfátyolt és benne Szókratészt meg Zenóbiát is.

Nemsokára azonban a porfelhő elült, a fátyol eltűnt, és tisztán lehetett látni, mint simulnak össze egymás nyakába borulva az öreg, poros szürke Szókratész és Zenóbia, a fekete lánya.

A pásztor

Az athéni temető kapujában koldusok ülnek. A lenyugvó nap sárga fényében fürdik ráncos arcuk. Beszélgetnek.

...Az én fiam pásztor volt egy gazdag kereskedőnél. A birkáit őrizte. És ott élt négy esztendeig a thesszáliai nagy legelőn, hol sok ezer birkanyáj legel ide-oda kalandozva. Olyan nagy ez a mező, hogy mindig van rajta fű, a nyájak legelnek, aztán a pásztorok továbbhajtják őket, s mire a másik pásztor odaér a birkáival, már friss fűvet talál.

Itt legeltette az én fiam a kereskedő birkáit. Szeretett pásztor lenni, szerette a kuttyáját, Ariost, szerette a nyáj bárányait és a fuvoláját. Barna volt a haja, szakálla, bajusza nem volt, s olyan szép volt az én fiam, mint a Hermész-szobor. A Praxitelészé.

Gyönyörűen tudott fuvolázni az én fiam. Fuvolázott, mikor éjjel a fehér és fényes csillagok hunyorogtak a messze terjedő kék éjszakába. Fuvolázott, ha feljött az égre a rózsaujjú hajnal, és fuvolázott, ha leszállott az árnyékos, méla alkonyat. Fuvolázott a bárányainak, a kuttyájának - meg a síkon lakozó kentaur leányoknak.

Szép, szőke, szomorú lányok ezek, az alsó testük olyan, mint a fehér arabs ménéké. Szilaj csoportokban száguldozzák át a pusztákat éjjel, megkeresik a pásztort, megcsókolják, megölelik, híjják magukkal epedő, édes hangon.

Az én fiam fújta a fuvoláját, és hallgatták őt a fehér csillagok és a messze terjedő éjjel, s a hangjára a vad kentaur lányok messziről köréje gyülekeztek. A sötétségből csendes, toppanó futásuk hallatszott; félelmetes, susogó dobogással. A fiam hallotta. És csak fújta a peant és a nászdalt, úgy, ahogy még sohasem.

Egyszerre megállott a háta mögött egy kentaur lány, megölelte a fiamat és megcsókolta. Vele maradt, hallgatta a fuvolájának szavát, míg el nem jött a nyájas nap. De hiába sietett fel Apolló az égre, többé nem hallhatta meg a fuvolaszót, mert a fiam otthagytá a nyáját, és elnyargalt a kentaur leány hátán a többi vad, szerelmes lányok közé, kiknek az alsó teste olyan, mint a fehér arabs lovaké s a hajuk olyan, mint az őszi alkonyat színe és a válluk fehér, mint Aphrodité csillagának sugara...

Elment a végtelen pusztaságokba. Nem látta őt többé senki a pásztorok közül. Csak valami Demodes nevű hallotta messziről szólni a fuvoláját egy este, s azt is csak rövid ideig.

Elhívták a fiamat, hogy szeresse őket, fuvolázzon nekik, mert szép volt az én fiam, és senki úgy nem fuvolázott.

Ő is ott nyargal velük a messze terjedő kék éjszakában, és fújja fuvoláját, amikor hunyorognak a fehér és fényes csillagok... a fiam, aki szép volt, mint a Hermész-szobor, Praxitelészé.

MUZSIKUSOK

A városban csak úgy beszéltek róluk: a muzsikusok. A nevüket senki sem tudta biztosan, összekeverték: Kulhanek, Manojlovics?! Nevettek rajtok, kicsit megvetették, és kicsit tisztelték őket. Ha vasárnap a nagymisén átzúgott a templomon a trombiták hangja, úgy, hogy némelyik érzékeny gimnazista összeborzongott és belesápadt, ilyenkor a nép is bizonyos elismeréssel gondolt talán egy pillanatra rájuk, a muzsikusokra, akik eljöttek messze Csehországból, hogy az Úr méltó tiszteletben részesüljön olyan városban is, ahol senki, de senki se tud kottából trombitálni. De különben!? Ők maguk is jobban szerettek erről nem gondolkozni.

Idegenül érezték magukat a városban, és ha a kicsiny kőszínházban, ahol télen át az előadásoknál zenéltek, valamelyik hazafias darabban előkerült a Rákóczi-induló, mindig értelmetlenül és bizalmatlan hunyorgással néztek föl a zenekar mélyéből a közönségre. A közönség - a 90-es évekről van szó - kivétel nélkül hangos kiabálással és lármásan tapsolt. Ezt nem lehetett megérteni. Mert elvégre ők „taktmässig” eljátszották a darabot, és nagyobb hiba se történt - ha a pozaun irgalmatlanul recsegő hangjait hibának nem számítjuk -, de mivel különb ez a darab, mint a többi!? Ilyenkor viszont ők vetették meg egy kicsit a közönséget.

Már azért is, hogy a város, ahol a karmester ez irányban többször előterjesztést tett, nem akart vásárolni új „harsonát”. A régi rossz volt már, és Kumpert, aki mint kürtös került ide, semmit se tudott belőle kihozni. Kumpert nem volt szorgalmas ember, az ambíció meg éppen távol állott tőle, de a kis vörös orrú, félig kopasz cseh mégis többször hazavitte a hangszert, és babrált vele, hogy valamennyire jobb legyen a hangja. Hiába volt minden fáradság. A pozaun éveken keresztül egyformán hamisan recsegett-ropogott lenn a zenekarban. Nem tehetett egyebet Kumpert, mint hogy megkérte az üstdobost, Suseket:

- Kérlek, ha észreveszed, hát csak dobolj bele, ahogy bírsz. Valóban úgy segítettek a dolgon, hogy a szerencsétlen pozaun szereplésekor Susek mindig teljes erővel nekifeküdt a nagydobnak.

Az egész színházat betöltötte ez a kitűnő, tömör dobolás, és a kis zenekart tökéletesen elnyomta. Csak halvány cincogások hallatszottak és az ócska trombiták hangjainak töredékei. De ez imponált. Az iparosok, akik a földszinten ültek, összenéztek, és a város polgármestere, aki családjával a legtöbb páholyt foglalta el, konstataálta, hogy a zenekar nem is olyan rossz, mint a város zeneértői híresztelik.

Ami a muzsikusokat illeti, nekik erről a kérdésről nem volt határozott véleményük. Amikor a színházi előadások után a süllyesztők alatt kibotorkáltak az utcára, és nemsokára a kocsmában borospoharaik mellé ültek, ilyesmiről sohase esett szó. Kenyérkereseti ügy volt a szemükben a dolog, amiről nem szokás beszélni. De egyáltalán, lassanként leszoktak arról, hogy a muzsikáról beszéljenek. A környezet, amelyben éltek, a cigányokat tartotta a legtöbbre, és leszoktatta arról a gondolatról, hogy vannak emberek, akiknek életében a zene életbe vágó fontosságú intézmény. Pedig valamennyien, bár műveletlen emberek és egészen kis képzettségű zenészek voltak, éreztek ilyesvalamit. Számukra a zene, a jó zene élvezet, izgalom és gyönyör volt. Néha a karmester, Stoczek, valamelyik felvonásközben Beethoven Egmont-ját vette elő. Csak néha: mert a színház igazgatója határozottan lármás valcereket és indulókat követelt. Ilyenkor felragyogott a szemük, összeszedték magukat, és már az első pár taktus után, teljes figyelemmel, érdeklődéssel, sőt lelkesedéssel játszottak. Valami homályos sejtelem és vágy ébredt föl bennük a nagy mester csodálatos szimfóniái iránt, melyekből künn, fiatal korukban, Prágában, Bécsben vagy Pozsonyban talán katonakorukban, egyet vagy kettőt játszottak már

valamennyien. Az ifjúság vágyai és ábrándjai keltek életre az alkoholtól elzsírosodott szívekben. A sikerről, nagyszerűen világított hangversenytermekről, elsőrangúan felszerelt, teljes nagy zenekarokról, híres karmesterekről!

Hogy kerültek itt össze, ebben a nagy és műveletlen magyar városban, mi révén, mi okból, erről egyik se szeretett gondolkodni. Pedig nyilvánvaló volt. A technikai képesség hiányzott valamennyiükből. Közepes, sőt azon aluli volt, ameddig eljutottak. Az első hegedűsüknek, Beránnak, valahányszor az ötödik fekvésnél magasabbra ment a szólama, tanulgatnia kellett, mert elsőre lejátszani soha, kivételesen se tudta. A hegedűnek magas hangjai között mindenkor, mint ismeretlen vándor, bolyongott. Éppúgy, mint ahogy a magyar nyelvet se tudta soha megtanulni, jóllehet, már húsz esztendeje lakott Magyarországon, és a házakban, ahol órákat adott, nemigen tudtak németül. Állandóan kínlódott, izzadt, hogy a tanítványai kinevetik az érthetetlen, komikus mondatait, mégse ment semmire. Szukop, a fuvolás meg nem tudott pontosan hangolni, és a felvonások végén - ha operettet adtak - rendesen majdnem fél hanggal magasabban volt, mint a hegedűk. És így tovább, mindnek akadt valami lényeges hibája, ami miatt tisztességes zenekarban használhatatlan lett volna. Ez hozta őket itt össze, távol a nagy német zenei metropolisoktól és a komoly versenytől, ez üzte, dobta ide valamennyiüket Magyarországra, ahol a jó zenészt nem tudja senki megfizetni.

Susek, a dobos, volt közöttük az egyetlen tehetséges ember. Valamikor komponált is, és a generálbasszust Prágában tanulta. Legalább így mondta, és el is lehetett neki hinni. Ő sohase vétette el a pauzákat, nem vágott bele idők előtt, megjátszotta a pianót és a fortét, amivel különben senki se törődött, s a karmester legkevésbé. És ahogy a cintányért, a kisdobot és a triangulát kezelte, abban volt valami előkelő könnyedség és nagy rutin. Tisztelték valamennyien, és kicsit irigyelték azért a megelégedettségért, amelyet számára a saját művészetének, készültségének az élvezése szerzett. Remekül írta a kottát. Ő másolt a színháznak, és így többet keresett még Beránnál is, akinek pedig igen jó házai voltak. Az óraadás pusztítja, roncsolja a muzsikust. A kottairás ellenben élvezet és szórakozás annak, aki ért hozzá. Suseket határozottan konzerválta a kottairás.

A többiek sokat ittak. Volt okuk rá. Már maga a zene is kifinomítja és érzékennyé teszi az idegeket. Viszont azonban ugyancsak a zenének kell, legalábbis részben, kárpótlást adnia a muzsikusk számára. Gyönyört, eksztázisokat, kellemes izgalmakat, és pedig naponta. Ők azonban ezt csak nagy ritkán kapták meg. Rendes körülmények között egyáltalán nem izgatta és nem érdekelte őket az, amit játszottak. Különösen gyűlölték az angol operetteket és a magyar népszínműveket. A templomban unalmas és tehetségtelen német szerzők miséit kellett előadniuk. Nagy ritkán került elő Cherubini Requiem-je. Ezt jól játszották, csodálatosképpen hibátlanul ment. Talán azért, mert a hangneme szerint véletlenül éppen nem volt szükség az elrontott rézfúvók kellemetlen, hamis hangjaira. Egyébként minden muzsikálás fájdalom és elégedetlenség forrása volt számukra. Jól tudták, milyen hitvány, gyenge az egész produkciójuk. Tehát még többet kellett inniuk, mint például egy más muzsikusknak, aki ugyan hegedülni tanít, tehát rontja az idegeit, viszont azonban a jó zenében bizonyos kárpótlást kap. Ittak tehát elsősorban a szegény, nyomorult sorsuk miatt, másodszor a tehetséghiány érzése ellen, harmadszor az óraadás izgalmainak és fáradtságának ellensúlyozására, negyedszer az elégedetlenség és kellemetlen érzések miatt, amiket a saját zenéjük hallgatása keltett föl.

Hatalmas adagokat vettek magukhoz. Kulhanek reggel három pohár snapsszal kezdte, délelőtt ivott két pohár sört, és azután éjfélig tíz-tizenkét spiccer volt a rendes adagja. Szukop aránylag még sokkal többet ivott, mert csak pálinkával és rummal élt, és felvitte naponként nyolc-kilenc deciig. A karmesterükről, Stoczeokról, jobb nem beszélni.

Ő Budapesten tanult, mindenkinek azt mesélte, hogy Erkeltől, de abbahagyta. Az örültek házába került valami szerelem miatt, másfél évig be volt zárva, azután, mikor kiengedték, mindjárt pályázott. Állítólag, mikor a városba érkezett, egészen egészséges volt. Tele volt ambícióval, erővel, tervekkel, és egy szimfóniának a vázlatát hozta az útításkájában. Hónapokig járt a polgármester nyakára, hogy oboistát és fagottistát kapjon. Teljes zenekart akart, és arról beszélt, hogy be fogja tanítani a Harmadik szimfóniát. De az egész dolog megakadt. Az oboistát és a fagottistát nem kapta meg, és a hiányos zenekarral nem volt kedve vesződni. Egy év múlva már beszüntette a próbákat, és egyszeri lejátás után előadott mindent. Két év múlva már sokat ivott, mindennap berúgott, és a zongoráját eladta. A harmadik esztendőben megvételre kínálta a Tristan és a Lohengrin drága, nagy partitúráit, amiket addig féltő gonddal őrizgetett otthon a szekrényében. Persze, senki se akadt, aki megvegye.

Az ötödik évben mintha újra nekiszánta volna magát valaminek. Írt egy kis Adagió-t hegedűre és zongorára, beküldte Budapestre, és kiadták. Örömnapp volt ez valamennyiüknek. A tanítványaiknak eldicsekedtek a nagy hírrel, és aki csak valamit tudott, azzal megvétették a kottát. Wagner-utánszat volt persze, szerény, oktan kis kompozíció, de mégis nyomtatott kotta. Ennek a nyomán a karmester új, fekete ruhát vásárolt, és újra jelentkezett a polgármesternél az oboista és a fagottista végett. A polgármester azt mondta, hogy a közgyűlés elé viszi. Fél év telt el, a közgyűlés leszavazta az indítványt, Stoczek ezek után szintén a pálinkára tért át.

És megmaradt mellette. Tíz esztendő alatt csinos májzsugorodást szerzett. Egy reggel vért hányt, és pár nap alatt vége volt. Állítólag hosszú vita folyt, hogy a temetésen a zenét maga a zenekar szolgáltatassa-e vagy ne. Végre megállapodtak, hogy az önkéntes tűzoltók zenekarát, gyűlölt riválisukat, amelyről mindig csak megvetés és lekicsinylés hangján szoktak beszélni, hívják meg. A koporsó körül ott álltak valamennyien: Berán, Kulhanek, Manojlovics, Szukop és a többiek. A szomorú alkalomra való tekintettel már mind hatalmasan tele voltak alkohollal, és jól láthatta bárki, hogy semmi bánatot, meghatottságot nem éreznek. A bor megóvta őket attól a rettenetes gondolattól, hogy tulajdonképpen valamennyien saját sorsukat látják maguk előtt. Ettől pedig menekülniök kellett, mert igazán semmi mód nem kínálkozott reá, hogy az ivást abbahagyhassák. Ha jobb fizetést adtak volna nekik, ha törődtek volna velük, ha új rézfúvóshangszereket vásárolt volna nekik a város, ha kiegészítette volna a zenekart, ha érdemes lett volna nekik összeszedni magukat és visszatérni!... De így, lenézve, szegényen, átkozott rossz instrumentumokkal, amikkel csak macskazenét lehet üzni, így meg kellett maradniok sorsuk és végzetük mellett.

Stoczekről a helyi lap azt írta, hogy kiváló tehetség volt, és hogy a szerb király egy ízben kitüntette. Erről senki sem tudott, mint ahogyan nem is volt igaz, de Stoczek valamikor véletlenül részegen hazudta egy újságírónak. Ugyanez alkalommal megemlégették hegedűre és zongorára írt Adagió-ját, mint értékes talentumának egyik bizonyítékát. Erre a cikkekre nagyon büszkék voltak a muzsikusok, és a temetés estéjén egy tanítóval, a zenekar egyik barátjával, németre fordították.

Stoczek után két hónapra, pontosan ugyanolyan körülmények között, mint a karmestere, eltávozott Kumpert is, a pozaunista. Vért hányt, vége volt.

Az új karmester egy fiatal, zömök és erőszakos ember, aki még hozzá nem is beszélt jól németül, elvégezte a többi.

Suseket elüldözte, mert az feleselni mert vele. Beránnak a feleségét elcsábította, és a tetejébe részegség címén lépten-nyomon felíratta a színháznál, úgyszólván minden fizetése ráment. Neki is mennie kellett. A többieket nyugdíjaztatta. Alig kettőt-hármat tartott meg. Aztán keresztül-

vitte a városnál, hogy emeljék föl duplájára a muzsikások fizetéseit. Sikerült neki. Kapott oboistát és fagottistát is. Új hangszereket vásároltatott. Egy év múlva a városi színházban előadták a Harmadik szimfóniát. Az egész város határozottan ünnepelte az új karmestert. A régi muzsikások a karzaton hallgatták az előadást. Úgy érezték, hogy valami rettenetes igazságtalanság történt velük. Mert a muzsika jó volt, pontos és tiszta. Olyan, amilyenre annyi esztendőn keresztül homályos érzéssel, fájó szívvel vágytak.

Arra gondoltak, milyen jó volna előről kezdeni, fiatalnak lenni, és ezzel a keményfejű, tehetséges, energikus karmesterrel együtt dolgozni. És a vastag zsírréteg alatt, amit a sör hosszú évtizedek alatt a szívük köré font, fájt, fájt a szívük.

Nem tudták, hogy tragédiájuk tulajdonképpen az volt, hogy a XIX. század második felében kerültek Magyarországra, egy műveletlen és szegény korszakban, amikor senkinek se volt kedve és ideje, hogy muzsikával törődjék. Az új nemzedék izgatott és telhetetlen vágya a szép és művészi iránt pedig csak a század utolsó esztendőiben ment át a társadalom vérkeringésébe. Stoczek éppen jókor halt meg. És a „muzsikások” is valamennyien pontosan erre az időre öregedtek meg és dőltek ki a pultok mellől. Nem tudták meg soha, hogy a cigányos, kulturálatlan Magyarország áldozatai voltak, hogy ez rontotta meg az életüket, ez vette el tőlük a zene élvezetét, amihez csekély tehetségük mellett is joguk volt, ez rabolta el nemtörődömségével az ambíciókat, ez kényszerítette rá őket az ivásra, arra, hogy nyomorultul éljenek, és szegényen, csalódottan, nyomorultul haljanak meg.

TREPOV A BONCOLÓASZTALON

Két fehér kabátos szolga öltöztetett egy alacsony, szőke hajú hullát. A nagy, márvány boncolóasztalon kétolyan hosszú ember is elfért volna. Akár egy gyerek, olyan rövid volt ez a tömzsi, lágyhúsú hulla, akit híttak még néhány nap előtt is Trepovnak. Egyszerűen csak Trepovnak - mindenütt a világon.

A két ember vígan és gyorsan dolgozott. Még egyszer végigmosták szivaccsal a bőrt, és a véres vizet lecsurgatták az asztalon levő vízvezeték szájba, majd megragadták a vállain, fölültették, és lemosták a hájas, fehér hátat is. Az egyikük azután fésűt vett elő, és megfésülte a szőke haját. A másik oldalon választotta el, és nem azon, amelyen a halott, míg élt - szokta.

- Nem úgy viselte ő a haját, te Vanja - mondta az öregebbik - a jobb oldalon válaszd el!

De Vanja, aki ma különösen jókedvűnek látszott (többször halkán füttyült is), azt felelte, hogy minden úgy lesz, ahogy ő (a beszélő) akarja.

Azután ketten karra vették a tiszta és szárazra törült holttestet, és átvitték egy másik szobába. Fehérneműt és harisnyát húztak rá, meg finom cipőket és aranyos, díszes uniformist.

Az öreg elérezékenyült, amikor az érdemrendeket meglátta, és bár ez egy boncolótermi szolgánál egészen rendkívüli, sőt tilos dolog - filozofálni kezdett:

- Köllött ez neki! Most elbújhat velük a fenébe.

- Azért kapta - válaszolt Vanja -, hogy ez legyen a vége; még az lenne csak a szép, ha ilyen urak vízszintesen halnának meg. Nem a, majd föl-vágjuk a hasatokat, és kócot tömünk belétek, nehogy csöpögjete. (Vanja szinte szónokolva, dühösen beszélt.) Mit gondolsz, Nikoláj bácsi, ha ez a disznó egy évvel előbb dögölt volna meg, hány orosszal több élne még a földön?

E kérdés után szünet következett, mert sok baj volt a gallérral.

Az öreg csak azután felelt a kérdésre, amikor már nagy nehezen rendbe hozták.

- Lett volna helyette más. Mert nézd, Vanja, az atyuskának kellett egy ilyen ember, s ha ez nem lett volna ilyen, hát elküldte volna őt az atyuska isten hírével. Fogadott volna másat.

Vanja nem volt meggyőződve ennek a következtetésnek az igazságáról. Elkeseredetten káromkodott, végül pedig kijelentette, hogy a hulla disznó volt, és hibás abban, hogy több embert öletett meg, mint okvetlenül szükséges volt.

Abban a percben már elkészültek az öltöztetéssel. Az öreg pipára gyújtott, és körülnézte a ruhát, megigazította a sok aranyos, zománcos rendjelet, kihúzta a kézelőket a kabát alól, és összefonta a karokat a mellén. Azután egy posztóval leterített kis vaskocsira tették a holtat, és az öreg kinyitotta az ajtót, hogy a lépcsőkhöz szállítsák.

Vanja - a fiatalabb - meg hirtelen becsukta az ajtót.

- Minek csukod be, te, amikor én kinyitom - kérdezte az öreg.

- Várj, Nikoláj bácsi, akarok valamit.

- Mit akarsz, te?

- Mindjárt meglátod.

Vanja lábujjhegyen körbejárta a szobát, kinézett a boncolóterembe is. Végre a holttesthez lépett, hirtelen fölemelte a kezét, és háromszor erősen arculvágta.

A pofonok után némán egymásra nézett a két ember.

- Ezt azért tettem - mondta Vanja -, mert aljasság lett volna, ha ezt a pimaszt, ezt a rablógyilkost, akinél aljasabb ember még nem rohadt el a földben, nem gyaláztam volna meg. Alkalom volt!...

Az öreg bólogatott, mire a fiatalabb nevetve és bátrabban folytatta:

- Persze hogy megütöttem ezt a disznót, és még meg is rúgom! Felizgulva az új tervtől, óvatosan felállott az asztalra, ahol a hulla feküdt, és vigyázva, hogy a vizes ruhát be ne piszkolja, erősen megrúgta az arcot. Azután leszállt. Az öreg már hozta a szivacsot. Újra megmosták az arcot, megfésülték a haját, erőltetve nevettek, és nem beszéltek többet a dolgról.

Végre tolni kezdték a kis kocsit kifelé. Az öreg újra nyitni akarta az ajtót.

- Várj csak egy kicsit - tartóztatta a másik -, csak még egyszer!

Újra nekihuzakodott. És még egy utolsó csattanós pofont mért a holttest arcára.

- No, most már mehetünk - mondotta azután dadogva, mert az arca is kipirult a nagy izgalomban.

A holttest átadása után szótlanul ballagtak vissza a boncolóterembe.

Kis idő múlva megszólalt Vanja:

- Tudod, Nikoláj bácsi, ha ezt most meg nem teszem, akkor egész életemben bánkódtam volna rajta. Gondold csak el! - egy ilyen alkalom. Isten ne legyen nekem irgalmas, ha nem jól tettem.

- Jó, hogy megtetted - mondta rá az öreg komolyan.

Mikor Vanja este ágyba feküdt, dörzsölte a szemeit, és azon gondolkozott, hogy ha a fia, akit most vár a felesége, majd nagy lesz, és elmondja neki a mai tettét, milyen büszke lesz az apjára. Nagyszerű dolog lesz. A kölyök ki fogja mereszteni a nagy fekete szemeit, és mint egy félistent, bámulja őt.

De nem sokáig gondolkozott erről, mert rövidesen az egészséges emberek tiszta lélegzésével elaludt.

ELFELEDETT ÁLOM

1.

Sohase láttam ezt a vidéket!

Sárga, meszelt, magas, kétemeletes állomásépület, barna zsalus ablakokkal. A sínek mellett a sárga ökörfarkkóró virágai. És a legmagasabb oldalsó ablakból az apám feje hajol ki. Némán int. Menjek fel? Mit akarhat? Hogy kerülhet ide?

De hiszen ez nem is az apám. Ez az ember, amint a napsütötte falon az arca kirajzolódik, inkább ahhoz a torreádorhoz hasonlít, akit évekkal ezelőtt Barcelonában láttam.

- Ó, Barcelona, te meleg, kedves, illatos város. Ó, Carmencita, szívem egyetlen szerelme!

2.

El kell indulnom a sínek mellett, hátha találkozom valakivel. Eh! - hiszen olyan könnyű a szívem. Mit bánom én, ha nem is látok senkit. Kisétálok a világból, ha akarok. Fáradt nem vagyok, és nem félek az élettől. Gyerünk!

Ni, most látom, hogy ez az ösvény hazavezet! Ez a hazavezető ösvény! A réten ezen az ösvényen a régi kertünkhöz érek. Hátralát a kiskapuhoz! - Mindegy, nincs okom félni, hogy hazamenjek. Néha, nem mondom, a hazatérés gondolata borzalmasnak tetszik, de most, amikor olyan könnyű a lábaim, és tiszta a fejem - most nem! Menjünk.

3.

Az öcsém jön szembe. Maga elé néz, elfordítja a fejét. Miért? Elébe állok. Nem akar megismerni.

- Kit tetszik keresni?

- A bátyámat!

- De hiszen én vagyok!

Nem felel, megfordul, elindul. Utánamegyek. Az út elváltozik, de nem baj, eltalálom én itt akárhová. Jártam én itt már, de... mikor.

Csak egyszer! Megvan, ez a város Baja. Minden rendben van. Van gyufám, és helyén a szívem.

- Látja - mondja öcsém -, itt van a Béla.

- De miért nem tegezel engem!

4.

Nem felel. Egy félig nyitott kapun belép egy házba. És az udvarból felmutat.

Valami gyenge petróleumlámpa világít még oda halványan. Egy nyitott, korlátos folyosót látni, ahonnan egy cseléd hajol le mintegy megnémultan, ernyedten. Mögötte pedig sötét arcú emberek lopóznak le, mint az árnyékok, zsákokkal.

- Mit keresek én itten, és mit bánja az öcsém, ha valakit kirabolnak!

A zsákosok hosszú sorban vonulnak el a folyosón, félelmetesen és gonoszul.

- Miért hozott ide engem ez a fiú?

Az öcsém most a zsebéből kötelet vesz elő, és feldobja a cselédlánynak. A lány megkötí a rácson, de gyengén és alighanem tökéletlenül. De ő nem törődik mindezzel, int, és mászni kezd fölfelé. Utánamegyek, mert féltem a bajtól, nekem valószínűleg nincs sok vesztenivalóm.

- Régen nem másztam már kötélben, kisfiú korom óta!

Mégis fölérünk valahogy; öcsém fölsegít, és a néma cselédlányra nézünk. Mozdulatlan, konok, rossz arc! Ez a vincellérünk felesége volt valamikor, és börtönbe zárták, mert az urát meg akarta mérgezni.

5.

Bemegyünk egy félig nyitott ajtón, ahonnan vörös lámpafény dereng. Egy csendes, elhagyott szoba ez, ahol nem lakik senki, ahol éjszakákon át ég a magányos lámpaláng, anélkül, hogy valakinek világítana. Egy lámpás, amelynek fénye senkinek sem kell, amely az éjek gyötrelmes egymásutánjában némán éli fel a világító olajat! Megdöbbentő és rettenetes ez az elhagyott szoba, üres és céltalan. Mi minden történhetett itten! Talán embereket gyilkoltak?

- Te, vigyázzunk, itt valaki ránk ne zárja az ajtót! - mondtam suttogva, és jól hallom az ijedt hangomat.

- Jöjj csak!

6.

Öcsém előremegy, és egy tapétaajtót nyit ki. Keresztülmegyünk egy más szobán. Ez egy széles, beláthatatlan nagyságú terem. Ernyős, alacsonyra eresztett lámpása mintha szédítő magasságból lógna le. Csak a terem közepén világít meg egy fekvő, halott nő.

- Hogy kerül ide ez a hulla?

Nem merek szólani. Az öcsém biztosan, energikusan megy előre, mint aki valamilyen szent kötelességet teljesít, és akadályt nem ismer. Meg szeretnék állni, és megnézni ezt a gyönyörűséges asszonyt, akit isten tudja, hogy kicsoda hagyott itt e sivár magányosságban, átadva a pusztulásnak - de megállásról nem lehet szó. Egy szűk folyosóra érünk, és szűk falépcsőn, derengő hajnali szürkületben haladunk lefelé.

- Hová megyünk? - csak suttogom, és majdnem föllélegzek.

Ezt a tájékat ismerem, ez egy veneziai kis utca. Itt jártunk egyszer Carmencitával. Ott fenn laktunk a második emeleten.

- Boldog, szép idők; mi történhetett azóta Carmencita szép szájával!...

7.

A levegő mozdulatlan. Alighanem ősz felé jár már az idő, mert a hajnal színei kissé párásak.

Boldogan, enyhe fáradtsággal a térdeimben megyek előre a Canal Grande irányában, apró utcák és hidak sokaságán át. Nem zúgolódom, kíváncsian és érdeklődéssel nézek szét.

- Milyen jó itten. Milyen szép zöld a víz. Milyen tiszta a levegő. Gondolkoznom kell rajta, mikor is jártam itt. Nyolc-tíz éve, egyedül akkor is, de boldogan, mert soká tudtam aludni. Aludni felébredések nélkül, édesen, mint a cukros tej!

Vége kiértem a San Marco térre. Üres volt, bár egészen világos. Sehol egy ember, egy hang.

- Mi ez, kihalt ez a város?

Kiáltok:

- Hó, hóó!

A hangom visszhangzik az óriási kőkockák között, de nem mutatkozik élőlény. Egy madár se.

Most mit csináljak itten? Megvan. Fölmegyek a harangtoronyba, hátha látok valakit.

A harangtorony még mindig nincs kész. Érthetetlen, a restaurálást abbahagyták talán? A piszkos, kőporos állványok alatt besurranok az ajtón, és nekiindulok a végtelen lépcsőknek. A levegő fojtó, a múlt rettenetes atmoszférája ez. Vagy a jövőmé?

Mi minden érheti az embert, sejteni se lehet, hova fogok kiérni, mit fogok látni, hol fog velem a lépcső leszakadni - mindezt e pillanatban el se gondolhatom. Mert ha a legrosszabbat, legborzasztóbbat gondolom, a jövő mindig rám is lícitál.

Például, ha most valaki becsukná a harangtorony ajtaját, ha gyorsan befalaznák néma kőművesek, és ha fenn pedig zárt vasajtóra találnék. Hiába zörgetnék. Hiába döngetném, még a szabad levegőre se juthatnék ki, hogy leugorjak, lekiáltás, és megszabaduljak fogságomból.

Az a rettenetes a dologban, hogy a menekülés reménye alatt talán halasztgatnám az öngyilkosságot, amelyet pedig egy jó selyem nyakkendővel könnyen, pár perc alatt végre lehet hajtani. Valószínű, hogy keresgelnék kijárássokat, ablakok után a poros fojtó sötétségben. Közben bóbiskolnék is talán egypár órát, valamelyik lépcsőn. Talán újra és újra hozzáfognék a tapogatózáshoz, talán körmeimmel ásnám a falat, véreznének az ujjaim... és éhen kellene halnom, mert akkor már nem lenne erőm - se az izmaimban, se az akaratomban -, hogy elvégezzem a megfojtást.

8.

- Mindegy, menjünk csak föl!

Végre hosszú-hosszú percek után fölérek az erkélyre. Nincs lezárva. Szétnézhetek. Sehol egy ember, egy hajó, sehol füstnek még nyoma se.

- Tehát kihalt a város!

Pedig éppen olyan, mint akkor volt, mikor utoljára láttam. De senki. Itt nem élnek, ez bizonyos. Miért? Hajókon elmentek mind talán? A sok olasz, a kereskedők a gondolasok, rampinók, a szép, rojtos kendős, karcsú lányok? És az idegenek: a vörös amerikaiak és az a barna arcú, aranycipős ausztráliai milliárdosleány is, akinek a szemeit itt csodáltam lenni a Floriani kávéházban?... Megfoghatatlan. Csak legalább egyetlen galambot látnék.

Újra le kell botorkálnom a lépcsőkön, de nini, milyen gyorsan megy mostan, alig két forduló, és már a szabadban vagyok. El kell szédülnöm az erős déli napfény miatt. Nem tudom, nem látom, mi van körülöttem.

Csak az apám hangját hallom:

- Fogd meg a kezemet, fiacskám!

Megfogom. Óriási nagy keze van. Az egész tenyerem alig éri át a mutatóujját.

- Jó, jó, de hiszen nem maradok itt!

- Hát akkor menj csak, ahová akarsz!

Indulok. Az apám arca fájdalmas és sápadt, de látom, hogy már letárgyalta magában az egész dolgot, nem tartóztat többé. Hátat fordít.

Csak menni, menni innen! - szólok magamban, és vissza se nézek.

De nem tudok előrehaladni. Az út tele van apró békákkal és más meztelen, rózsaszínű apró állatokkal. Mik ezek? Koraszülött kutyák és macskák? És ni, itt fekszik köztük a Zsoli is, a régi, szép fehér kutyánk. Vérzik, az egész hasa tátong, és saját mája előtte fekszik a poros földön. Nyalogatja. Éppen mint amikor elütötte a vonat a pályaudvaron. Sírni szeretnék dühömben és fájdalommban.

- Miért kellett akkor magunkkal vinni Zsolit a pályaudvarra?

Én akartam erőnek erejével. Apa azt mondta: „Maradjon csak itthon Zsoli”, de én akartam. Az ember bizonyos dolgokat nem tehet jóvá. Sőt, semmit se tehet jóvá. Minden lépésével tulajdonképpen elősegíti a saját pusztulását és másokét is.

- Zsoli, Zsoli!

Le szeretnék térdelni, és meg szeretném csókolni ezt a drága, kedves állatot, ezt a jó pajtást. Azt szeretném, hogy reám nézzen, megbocsásson, hogy megszabadítson ettől a borzasztó önvádtól, ettől a fájdalomtól. Nem néz reám. A szemeiből látszik még, hogy él, de lenéz maga mellé a földre. Sokkal komolyabb, nagyobb dolga van, mint hogy velem törődjék. Gondolkozik. Arról gondolkozik, hogy ő már elpusztul, és hogy vége mindennek.

- Jézus Krisztusom!

Ez a húgom kiáltása. A félelem szorítja a torkát, és emiatt a hangja olyan rekedt, erős és kemény, hogy nem lehet ráismerni. Lehajol mellettem, és fölvesz valamit a földről.

- A szíve - mondja zokogva - a Zsoli szíve. És még mozog. Vissza kell tenni.

- Kérem, tessék elmenni innen!

- Igen, de a kutyát elvisszük.

- Hát akkor tessék gyorsan!

- Jó, de előbb visszatesszük a szívét, mert meghal.

- Ahhoz nekem semmi közöm.

- Jó, tehát csak nem fogja kívánni, hogy ez az állat maga miatt elpusztuljon!

- Kérem, rendőrt hívatok.

- Tessék.

- Gyere, vigyük gyorsan Zsolit.

- De véres lesz a kötőd.
- Nem baj.
- De addig elpusztul. Add ide csak a szívét.
- Nesze, csak gyorsan.
- No jó, de ha leejted, akkor igazán nem lehet már semmit tenni.
- Meg kell mosni.
- De honnan hozzak vizet?
- Hozd a kutyát!
- De már fűtyöl a vonat.
- Szaladjunk.
- Borzasztó, borzasztó!

A KIS EMMA

Az alábbi történetet egy naplóban olvastam. A naplóíró fiú távoli rokonom volt, és húszéves korában öngyilkossággal pusztult el. Az édesanyja nemrég halt meg, és ezután kerültek hozzám a fia naplói. Hosszú ideig nem jutottam hozzá, hogy beléjük pillantsak. A napokban végre hozzákezdtam az olvasáshoz. Meglepett az írás közvetlensége és egyszerűsége. A harmadik füzetben pedig ráakadtam azokra az érdekes följegyzésekre, amelyeket kissé rövidítve és az interpunkció némi változtatásával itt közlök.

A kis Emma a legszebb volt az összes lányok között, akik húgommal, Irmával barátkoztak. Szőke haját, szürke szemeit és finom arcocskáját már első látásra édesnek találtam.

Én a második elemibe jártam, ő Irmával együtt az elsőbe. A többi fiúknak is tetszett, de nem beszéltek róla. Szégyellték volna elárulni, hogy törődnek egy lánnyal, hozzá aki még csak elsőbe jár.

Én azonban rögtön tisztában voltam vele, hogy szeretem, és bár szintén szégyelltem a dolgot, elhatároztam, hogy mindig szeretni fogom, és feleségül is veszem.

A kis Emma gyakran járt hozzánk. Ilyenkor együtt játszottunk a két húgommal és Gábor bátyámmal. Néha más lányok is jöttek, például az unokahúgaink, Ani és Juci, akikkel azelőtt rendszerint csókolózni is szoktunk a pincében, a padláson, a kertben és a faskamrában.

Gyönyörű meleg szeptember volt. Még inkább tudtam örülni most a szép időnek, mint nyáron, mert újra az iskolában kellett ülni kettőtől négyig, és délelőtt is nyolctól tizenegyig, és utána annál jobban esett a szabad levegő és a labdázás. Így azután nem untunk bele a játékba, hanem hazajöttünk, meguzsonnáztunk és lőtöttunk-futottunk, míg csak vacsorázni nem hívtak.

Az iskola is érdekesebb, mulatságosabb volt. Az új tanító tudniillik egy magas, vékony hangú és vörös arcú ember, Szladek Mihály - vágatott.

A házunk az ötödik kerületbe tartozott, emiatt ide, a külvárosi iskolába kellett járnunk. Az osztály túlnyomó többsége parasztfiúkból telt ki. Résztint mezítlábasok, tarka kockás ingekben, mások meg bársonynadrágban és csizmában. Irigyeltem őket, mert úgy éreztem, hogy általában különbek, keményebbek, merészebbek, mint én. Volt egy Zöldi nevű, aki valamennyiünk-nél négy-öt évvel idősebb volt, bicskát hordott a csizmaszárában. Egyszer megmutatta nekem. Azt mondta:

- Az atyáúristentől se ijedek meg.

A bátyámnak ezt elbeszéltem. Nem hitte.

Az új tanító nem szeretett olvasatni vagy szépírást íratni, mint a volt kedves és jó elsőosztályos tanítónk, hanem magyarázott, és feleltetett. Ha valaki beszélgetett, vagy játszott, csak egyszer figyelmeztette. Másodszorra már kihívta, és csendesen ezt mondta neki:

- Feküdj le, fiam!

Azután az osztályhoz fordult:

- Hármát fog kapni, ki akarja kiadni neki?

Ilyenkor nagy izgalom támadt. Rendesen tízen-tizenöten álltak föl. A tanító szemlét tartott a keredzkek fölött, végre kiszólitott egyet, és kezébe adta a nádpálcát.

- Ha nem ütöd teljes erővel - mondotta -, akkor te kapsz!

Azután halálos csendben leste az osztály az ütések és az ordítást. Azokat a fiúkat, akik meg se nyikkantak és nem is sírtak, mindenki bámulta, de úgy vettem észre, hogy mindenki gyűlölte is egy kicsit. Miért, ezen sokat gondolkodtam, de nem tudtam megmagyarázni.

Én magam nem féltem a büntetéstől. Tisztában voltam vele, hogy a tanító tekintetbe veszi, hogy az apám őrnagy, és hogy éles kardja van, tehát nem fog merni megvágatni.

A tanító hamar rájött, hogy a Zöldi tud legjobban pálcázni. Ettől kezdve ő osztotta ki az összes büntetéseket. Remekül értette. Még a pálca is másképp állt a kezében, mint a többinek. Nemigen múlt el óra egy-két „vágatás” nélkül. Voltak azonban meleg, sárga őszi délutánok, amikor nagyon figyelmetlen, nyugtalan volt az osztály, és ilyenkor az egész második óra, háromtól négyig, veréssel telt el. Minden második-harmadik padban egy síró fiú kucorgott.

Egy ilyen alkalommal eleredt az orrom vére, és lemehettem mosdóvizet kérni az iskolaszol-gához. Hamarosan megszűnt a vérzés. Már vissza akartam térni az emeletre, mikor a földszinti folyosón, a lányok folyosóján megláttam a kis Emmát. Az osztályajtóban állt, befelé fordulva. De hamar észrevettem. Nyilvánvaló volt, hogy kiállították. Odamentem hozzá. Szerettem volna megcsókolni és vigasztalni, de azután észrevettem, hogy egyáltalában nem szomorú. Egy szót se beszéltünk, csak néztük egymást. Édes volt és büszke. Mintha most is éreztetni akarta volna, hogy az én apám csak őrnagy, és az övé alezredes. Előrehúzta a copfját, kioldozta a rózsaszínű pántlikát, és újra masniba kötötte. Így zavartalanabban nézhettem. Amikor pedig közben föl-fölnézett felém, mindannyiszor erősen megdobbant a szívem.

Másnap délután, amikor átjött hozzánk, titokban megkért, hogy ne szóljak senkinek arról, hogy az ajtó elé állították. Nem is szóltam. Irmától azonban megkérdeztem este, hogy miért kapott büntetést az Emma?

- Semmi közöd hozzá - ez volt a válasz.

Irma gyűlöletes volt. Szerettem volna e pillanatban összevissza verni és rugdosni. Határozottan féltette tőlem Emmát. Nem akarta, hogy szeressem, és hogy ő szeressen engem. Nem engedte velem hunyni. Állandóan mellette maradt, becézte, ölelte és csókolta. Még azt is megakadályozta, hogy sokat beszéljek Emmával. Elhívta, karon fogta, és az udvar túlsó végében sétáltak együtt. Sokszor nagyon keserű volt a szívem emiatt.

A nagy barátságból azonban egyszerre csak nagy harag lett. Egy napon láttam, hogy nem jönnek többé együtt az iskolából, hanem mindegyik más leánnyal. Emma ettől kezdve nem jött hozzánk. Húgomat faggattam, hogy mi az oka az összeveszésnek, de hátat fordított nekem és elszaladt. Bosszúból este vacsoránál elmondtam apámnak a dolgot. Irma azonban az ő kérdéseire is néma maradt, mire a sarokba kellett térdelnie, és nem kapott almat.

Hetek múltak el. Húgomat hiába próbáltam rábírní, hogy béküljön ki Emmával, makacsul hallgatott. A szemei azonban könnyesek voltak, és többször este az ágyban minden ok nélkül sírt.

Október közepe táján az iskolában rettenetes dolog történt. A tanító ez alkalommal Zöldit akarta megvágatni. Kihívta.

- Jöjjön csak ki szépen!

Zöldi azonban nem szólt, és nem mozdult. Erre elhangzott a parancs: - Húzzátok ki!

Tíz-tizenöt fiú rohant neki a legtávolabbi padokból. Sokan olyanok, akik féltek Zölditől, és haragudtak rá. Magam is gyűöltem, és mi tagadás, az első pillanatra kedvem lett volna részt venni a kihúzásban, de rögtön eszembe jutott, hogy apám bizonyára megvetne, ha megtudná, hogy többekkel birkóztam egy ellen. A helyemen maradtam tehát. Elállt a lélegzetem, és

reszkettek a térdeim. A fiúk lihegve dolgoztak. Egy részök a padból tolta Zöldit, mások a lábait kapták el, mert megvetette magát a láblécen, mások ismét az ujjait feszegették, amelyekkel görcsösen kapaszkodott a padasztal szélébe. Legalább öt percig tartott, míg kimozdították. Végre sikerült kilöknö a földre. Itt újra megkapaszkodott. Ütni azonban nem mert, mivel valószínűleg gondolta, hogy a tanító, aki székére állva szemlélte a harcot, bele fog avatkozni a dologba. Szladek arca sötétvörös volt a méregtől.

Végre megfoglák a két lábánál és két kezénél fogva. Így cipelték ki a katedrához, miközben a háta a padlót súrolta.

- El ne engedjétek! - kiáltotta a tanító harsányan. - Fektesseék hasra, és fogjátok le a kezeit és a lábait.

A fiúk nekihevülve és minden erejüket összeszedve, gyorsan teljesítették a parancsot. Most már nem volt Zöldinek mibe kapaszkodnia. Rátérdeltek a kezeire. A lábain négyen ültek, a fejét ketten nyomták. A tanító csak ezt várta. Nyugodtan odaguggolt, eligazította a fiúkat, hogy senki mást ne érjen a pálcá, azután nekiállt, és egymás után ötöt-hatot húzott Zöldire. Rémesen hangzottak ezek az ütések. Élesen, tömören és magasan. Rajtam a hideg veríték ütött ki, de mégis mintegy delejes kényszer hatása alatt, a lábléc szélein lábujjhegyre álltam, nehogy elveszítsek valamit a látványból. A tanító most megállt. Zöldi azonban nem nyikkant.

- Leszel-e még engedetlen? - kérdezte csendesen Szladek.

- Felelj! - üvöltötte kis várakozás után, szinte megszédülve a dühtől.

Zöldi azonban nem felelt.

- Jól van, fiam - fújta a tanító a fogai között -, hiszen jól van, ha most nem felelsz, majd felelsz később, nekem mindegy!

És újra nekilátott. Egészen megvadulva, mind gyorsabban és gyorsabban sújtott. Szinte olvasni lehetett az ütések. Minden erejét megfeszítve, úgyhogy nyögött a fáradtságtól a nagy, erős ember. Majd kimerülve újra abbahagyta, és lihegve, rekedten kérdezte:

- Leszel-e még engedetlen?

Zöldi most se felelt.

A tanító megtörölte a homlokát, és lassabban folytatta a verést. Minden ütés után pihent, és újra és újra elmondta:

- Leszel-e még engedetlen?

Így ment ez további tíz-tizenöt ütésig. Végre felhangzott egy iszonyatos bögés:

- Ne-e-e-m!

A tanító letette a pálcákat, és helyre küldte a fiúkat. Zöldi feltápázkodott, rendbe hozta a ruháját, amely a dulakodásban több helyen elszakadt, és a helyére ment. Az arca, orra egészen piszkos volt a padlótól, ahová odanyomták. A könnyei csurogtak a kabátján. Véreset köpött.

A tanító azonban újra kihívta:

- Mondta valaki neked, hogy helyre mehatsz? Jöjj csak ki szépen! Zöldi lehajtott fejjel kitámolygott. Szladek, mint jól végzett munka után szokás, dörzsölgette kezeit, és tettetett jóindulatú, szelíd hangon mondta:

- Ezt azért adtam neked, édes fiam, hogy jól jegyezd meg, és tanulj belőle a jövőre. Tanítóddal szemben engedetlennek lenni hálátlanság, és miután látom benned a hajlamot a rosszra, még adok neked egy pár pofont.

Az „egypárból” azonban sok lett, mert a tanító újra nagyon belejött, és addig pofozta, míg Zöldi szédülten a falnak nem esett. Szerencsére megkapaszkodott, és kiszaladt az ajtón. A tanító halkan káromkodott egyet, becsapta a nyitva hagyott ajtót, a katedrára ment, és leült. Az osztályban egy légy repülését is meg lehetett volna hallani.

Aznap alighogy hazaértem, láz ütött ki rajtam, és félrebeszéltem. Ágyba dugtak, és este az apám kivallatott. El kellett mondanom az iskolai eseményt. Szüleim vadállatnak és gazembernek nevezték Szladeket, és megegyeztek, hogy más tanítóhoz adnak. Egy hét múlva már a belvárosi iskolába jártam. Nem láthattam többé mindennap a kis Emmát. Fájt a szívem.

Október huszonötödikén olvastam az újságban, hogy egy kocsist felakasztottak, mert meggyilkolta és kirabolta az utasát. Hosszan le volt írva, hogyan viselkedett a kocsi a siralomházban és reggel az akasztófa alatt. Azon a napon szüleim a vacsoránál az akasztásról beszéltek, és apám elmesélte azt az akasztást, amelyet húszéves korában látott.

- De szerettem volna látni! - kiáltottam.

- Örülj neki - mondta apám -, hogy nem láttad, és ne is nézz meg soha egyet se, mert azzal álmodsz hét esztendeig, mint én.

Másnap délelőtt, iskola után, azt ajánlottam Gábor bátyámnak, hogy csináljunk akasztófát, és akasszunk fel rajta egy macskát vagy kutyát. Gábornak tetszett a terv, és hamarosan a padláson dolgoztunk. Egy ruhaszárító kötelet szedtünk le, és hurkot csináltunk rá. Az akasztófa-ácsolásról azonban lemondtunk, mert egyrészt nem volt gerendánk, másrészt pedig tartottunk tőle, hogy ha az udvaron rendeznénk akasztásokat, a szülők beleavatkoznának a dologba.

Gábor nem volt szenvedélyes állatkínzó, de ha belejött, akkor nagyszerű ötletei voltak. Így például egy évvel előbb egy eleven macskát vágott ketté a nagy konyhakéssel. Ez a kertben történt. Ani és Juci fogták a macskát, azután mindannyian leszorítottuk a földre, és hanyatt kifeszítettük. Gábor pedig konyhakéssel vágta keresztül a hasán át.

A padlás egyik gerendáján vetettük keresztül a kötelet. Még aznap délután egy daxli tévedt az utcáról az udvarunkba. Becsuktuk a kaput, elfogtuk a kutyát, és hamarosan valamennyien a padláson voltunk. A lányok ujjongtak. Mi Gáborral nyugodtan készülődtünk.

- Te vagy a bíró - kiáltott Gábor -, én vagyok a hóhér. Neked jelentem, hogy minden készen van az akasztáshoz.

- Jól van - szólottam. - Hóhér, teljesítse kötelességét.

Erre Gábor meghúzta a kötelet, míg magam a kutyát kissé megemeltem. Majd bátyám utasítására hirtelen elengedtem. Szomorú, mély, síró hangokat adott a daxli, és kapált a sárga foltos fekete lábaival. De azután hamarosan kinyúlt, és mozdulatlan maradt. Egy darabig néztük, azután függve hagytuk, és ozsonnázni mentünk. Ozsonna után a leányok folyton a kapuban settenkedtek, és cukorral egy újabb kutyát csaltak be. Azután ölkben odavitték Gábornak, hogy rendezzen még egy akasztást. Bátyám azonban lefújta a tervet. Kijelentette, hogy egy napra elég egy akasztás, mire Juci kinyitotta a kaput, és kiengedte a kutyát.

A következő napokban egészen elfeledkeztünk az akasztásról, mert egy új labdát kaptunk. Gáborral kettesben folyton duplexot játszottunk.

Utána Emmáról beszélgettünk. Gábor kijelentette, hogy utálja, mert olyan büszke, és ostobának nevezte Irmát, hogy annyira eseng utána.

- Legjobb volna, ha sohase békülnének ki, mert újra eljön ide, és affektál, henceg! - mondta dühösen Gábor.

Gábor kívánsága nem teljesedett. Másnap délután beállított hozzánk Emma. Irmával jöttek.

- Utálatos! - súgta nekem Gábor.

- Édes, drága! - mondtam magamban én, de azért nagyon haragudtam Irmára.

Irma tudniillik valósággal úszott az örömben. Játék közben minduntalan elhívta Emmát, ölelte, csókolta, majd megfojtotta. Később azonban mégis összeharagudtak valamin.

- Hát nem ígéred meg, hogy nem beszélsz többet a Rózsival? - kérdezte Irma csaknem sírva.

- Azt nem! - felelte Emma határozottan, és mosolygott.

Juci és Ani egymással suttogtak. Gábor, Irma és én a kis Emmát néztük. Milyen szép volt, Istenem, milyen szép!

Az utolsó napos, őszi délutánokat éltük. A miénk volt az udvar. Apa és anya kilovagoltak. A szakácsné kávé-t adott, azután a konyhába ment főzni.

- Láttál-e már akasztást? - kérdezte özsonna után a húgom Emmától.

- Nem! - felelte Emma, és rázta a fejét, hogy a haja az arcába csapódjék.

- De a papádtól hallottad?

- Igen, mesélte, hogy felakasztottak egy gyilkost - mondta Emma hűvösen, és érdeklődés nélkül.

- Van ám nekünk akasztófánk - dicsekedett Juci.

Hamarosan mind a padláson termettünk, hogy megmutassuk Emmának az akasztást. A daxlit már napokkal előbb elástuk Gáborral a szemégtödörben, a hurok szabadon lóbálózott.

- Most játszhatunk akasztást - mondta Irma. - Emma lesz a bűnös, őt fogjuk felakasztani.

- Inkább tégedet - kacagott Emma.

- Hóhér, teljesítse kötelességét! - kommandírozott Gábor saját magának.

A kis Emma elhalványodott, de mosolygott.

- Most állj mozdulatlanul - mondta Irma. Én rátettem a hurkot a nyakára.

- Nem én, nem akarok - nyafogott a kisleány.

- A gyilkos kegyelemért könyörög! - kiáltotta Gábor kipirulva -, de a hóhérsegédek megragadják az elítéltet. - Juci és Ani erre lefogták Emma karját.

- Nem engedem, nem! - sikította a kis Emma, és sírni kezdett.

- Istennél a kegyelem! - szavalt Gábor. Irma pedig a térdénél fogva a levegőbe emelte a barátnőjét.

Nem bírta, el akart esni, és ezért odamentem, segitettem neki. Ekkor történt először, hogy átöleltem őt. Bátyám meghúzta a kötelet, a végét körülcsavarta egy gerendán és megkötözte. A kis Emma lógott. Eleinte hadonászott a kezeivel, és vékony kis fehér harisnyás lábaival nagyokat rúgott. Olyan furcsák voltak ezek a mozdulatai. Az arcát nem láthattam, mert a padláson már meglehetősen sötét volt. Egyszer csak hirtelen megszűnt a mozgás. A test kinyúlt, mintha a lábujjaival valami zsámolyt keresett volna, hogy ráálljon. Azután nem mozdult többet. Erre rémes félelem szállott meg valamennyiünket. Hanyatt-homlok rohantunk le a padlásról, és szanaszét elbújtunk a kertben. Ani és Juci hazafutottak.

A szakácsné, aki valamit le akart hozni a padlásról, akadt rá a holttestre egy félóra múlva. Ő hívta át Emma apját is, még mielőtt apáék hazaérkeztek volna...

E ponton vége szakad az idevonatkozó feljegyzéseknek. A naplóíró, kit az a szerencsétlenség ért, hogy résztvevője lett ennek a borzalmas eseménynek, nem beszél róla többet. A család sorsáról csak annyit tudok, hogy az apa mint ezredes, nyugalomban van, Irma jelenleg özvegyasszony, Gábor pedig katonatiszt.

.oOo.